

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 8

БЕОГРАД 1939 ГОДИНЕ

КЊИГА 1

III ПРЕТХОДНИ САСТАНАК
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
ДРЖАН 3 ФЕБРУАРА 1939 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАО

ПРЕТСЕДНИК ВЕРИФИКАЦИОНОГ ОДБОРА
СТЕВАН ЂИРИЋ

ПРИВРЕМЕНИ СЕКРЕТАР
Др. ДРАГАН ДАМИЋ

Присутни г. г. Министри: Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан М. Стојадиновић, Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо, Министар правде Милан Симоновић, Министар пољопривреде Светозар Станковић, Министар просвете Богољуб К. Кујунџић, Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Ј. Цветковић, Министар шума и рудника Добривоје Б. Стошовић, Министар финансија Душан П. Летица, Министар грађевина др. Миха Крек, Министар без портфеља Војислав В. Ђорђевић, Министар без портфеља др. Цафер Куленовић, Министар трговине и индустрије Никола Кабалин, Министар унутрашњих послова Милан Ж. Аћимовић, Министар пошта, телеграфа и телефона Панта Јовановић, Министар без портфеља Франц Сној.

ПОЧЕТАК У 10,45 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање и усвајање записника II претходног састанка;
2 — Саопштење извештаја о конституисању Верификационог одбора.

Дневни ред: 1 — Претрес и усвајање у целини извештаја Верификационог одбора.

Говорици: Известилац већине др. Вјекослав Милетић, извештач мањине Тришко Жугић (два пута), др. Милош Туцањанин, Министар просвете Богољуб Кујунџић, Илија Михаиловић, др. Душан Стевчић, др. Лазар Марковић, Душан Бранковић, др. Љуба Поповић, Павле Јововић, др. Бранко Чубриловић, Министар унутрашњих послова Милан Аћимовић, претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић (двадесет два пута).

2 — Заклетва народних посланика.

Говорици: Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић.

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо народни посланици, имам част отворити III претходни састанак Народне скупштине.

Молим привременог секретара г. др. Драгана Дамића да изволи прочитати записник II претходног састанка.

Привремени секретар др. Драган Дамић прочита записник II претходног састанка.

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Има ли ко од г. г. народних посланика какву примедбу на записник? (Нема). Примедбе нема, записник је примљен.

Изволите чути извештај о конституисању Верификационог одбора.

Привремени секретар др. Драган Дамић (чита):

„НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

БЕОГРАД

Чланови Верификационог одбора, изабрани на другом претходном састанку Народне скупштине, 17 јануара 1939 године, састали су се данас ради конституисања и изабрали:

За претседника г. Стевана Ђирића;

за потпретседника г. Момчила Јанковића;

за секретара г. др. Албина Шмајда.

О предњем имам част известити Народну скупштину.

17 јануара 1939 године

Београд

Претседник Верификационог одбора,
Стеван Ђирић, с. р.”

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Овај извештај Верификационог одбора прима се на знање.

Прелазимо, господо народни посланици, на прву тачку дневног реда: Претрес извештаја Верификационог одбора.

Молим известиоца већине г. др. Вјекослава Милетића да изволи прочитати извештај одборске већине.

Известилац већине др. Вјекослав Милетић (чита):

„НАРОДНА СКУПШТИНА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Верификациони одбор

VI. Бр. 37
30 јануара 1939 год.
у Београду

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

БЕОГРАД

Верификациони одбор примио је преко Привременог Претседника Народне скупштине извештај Државног одбора са списком од 373 народних посланика, од којих 371 изабраних по изборним јединицама и 2 носиоца земаљских кандидатских листа, записнике Главног бирачког одбора и сва остала изборна акта, која се односе на извршене изборе на дан 11 децембра 1938 године. Сем тога примио је Одбор на исти начин, или сам непосредно, 327 посланичких пуномоћстава и 78 жалби, које се односе на 56 изборних јединица, заједно са актима и разним извештајима, прилозима и одговорима на жалбе, који се односе на приспела посланичка пуномоћства и изјављене жалбе.

Пошто је Одбор у року који предвиђа § 6 Закона о пословном реду у Народној скупштини завршио свој посао на прегледу поднетих пуномоћстава и проучавању изјављених жалби на изборе и мандате у појединим изборним јединицама, има част поднети Народној скупштини следећи извештај:

На основу изборног материјала Верификациони одбор је констатовао да су на изборима од 11 децембра 1938 године биле истакнуте три земаљске кандидатске листе и то: Листа др. Милана М. Стојадиновића, Претседника Министарског савета и Министра иностраних послова из Београда, листа Димитрија В. Љотића, адвоката из Смедерева и листа др. Владимира Мачека, адвоката из Загреба.

Према изборном резултату, који је утврдио Главни бирачки одбор, Верификациони одбор је констатовао даље:

Да је на дан избора било уписаних бирача по сталним бирачким списковима у целој земљи, свега 4,080.286

Да је на овим изборима гласало свега 3,039.041

Од овога броја гласова, поједине кандидатске листе, потврђене код надлежног Касационог суда у Београду, добиле су следећи број гласова:

1) Листа др. Милана Стојадиновића	1,643.783	гласа или	54.09%
2) Листа др. Владимира Мачека	1,364.524	„ „	44.90%
3) Листа Димитрија Љотића	30.734	„ „	1.01%
Процент гласања за целу земљу износи			74.48%

Одбор је узео у претрес и решавање мандата само оних народних посланика, који су своја пуномоћства поднели на верификацију.

Одбор је нашао да треба да предложи Народној скупштини да оснажи мандате свих народних посланика који су предали пуномоћства и то предлаже на оснажење 273 мандата, из разлога што противу избора истих није поднесена ни једна жалба, а 54 мандата, против којих су жалбе поднесене, предлаже Верификациони одбор на оснажење, јер је нашао за сходно да све жалбе треба одбити из разлога који су поред приказа сваке поједине жалбе наведени.

Мандати који се предлажу на оснажење, јер противу њих није постојала никаква жалба:

Мандат носиоца земаљске кандидатске листе др. Милана М. Стојадиновића;

У Управном подручју Београд, Земун и Панчево — мандати: Владе К. Илића, Душана Н. Трифковића, Михаила Стојадиновића, Недељка К. Савића и Божидара Ђ. Недића.

U BANOVINI DRAVSKOJ: mandat *Franje Žebota*, izabranog u Sreзу Maribor Levi Breg; mandat *Josipa Špindlera*, izabranog u Sreзу Maribor Levi Breg; mandat *Marka Kranjca*, izabranog u Sreзу ptujskom; mandat *Alojzija Mihelčiča*, izabranog u Sreзу celjskom; mandat *Franca Kobana*, izabranog u Sreзу Maribor Desni Breg; mandat *Franca Snoja*, izabranog u Sreзу ljutomerskom; mandat *dr. Antona Ogrizeka*, izabranog u Sreзу šmarskom; mandat *Franje Bajleca*, izabranog u Sreзу murskosobotskom; mandat *Ivana Tojeršuha*, izabranog u Sreзу slovengradskom; mandat *Josipa Tratnika*, izabranog u Sreзу brežičkom; mandat *dr. Franca Klara*, izabranog u Sreзу donjolenavskom; mandat *Marka Bitenca*, izabranog u Sreзу laškom; mandat *dr. Maksima Sevšeka*, izabranog u Sreзу konjičkom; mandat *Martina Steblovnika*, izabranog u Sreзу gornjegrajskom; mandat *Karela Gajšeka*, izabranog u Sreзу dravograjskom; mandat *dr. Franca Kulovca*, izabranog u Sreзу novomeškom; mandat *Ivana Štrcina*, izabranog u Sreзу kamničkom; mandat *dr. Miha Kreka*, izabranog u Sreзу krškom; mandat *dr. Jože Lavriča*, izabranog u Sreзу litijskom; mandat *Janeza Brodara*, izabranog u Sreзу kranjskom; mandat *Alojzija Riglera*, izabranog u Sreзу kočevskom; mandat *dr. Albina Šmajda*, izabranog u Sreзу radovljiskom; mandat *Ivana Dolenca*, izabranog u Sreзу škofjeloškom; mandat *Franca Gabrovšeka*, izabranog u Sreзу logaškom; i mandat *dr. Jure Kocea*, izabranog u Sreзу črnomeljskom.

U SAVSKOJ BANOVINI: mandat *Dušana P. Letice*, izabranog u Sreзу koreničkom; mandat *Steve Radenovića*, izabranog u Sreзу donjolapačkom; mandat *Josipa Cvetiča*, izabranog u Sreзу gospičkom; mandat *dr. Uroša Trbojevića*, izabranog u Sreзу gračačkom; mandat *Dana Miletića*, izabranog u Sreзу otočačkom; mandat *dr. Vjekoslava Miletića*, izabranog u Sreзу brinjskom; mandat *dr. Milovana Grbe*, izabranog u Sreзу vojničkom; mandat *Đure Mikašinića*, izabranog u Sreзу ogulinskom; mandat *dr. Vinka Mikuličića*, izabranog u Sreзу sušačkom; mandat *dr. Dinka D. Roki*, izabranog u Sreзу kiškocom; mandat *Save Jakšića*, izabranog u Sreзу vrbovskom; mandat *Luke Kostrenčića*, izabranog u Sreзу kastavskom; mandat *Bogdana N. Ercegovca*, izabranog u Sreзу glinskom; mandat *dr. Dorda Markovića*, izabranog u Sreзу kostajničkom; mandat *dr. Radivoja Vorkapića*, izabranog u Sreзу vrginmostskom; mandati *inž. Nikole Kabalina*, *Dragutina Grbića*, *Dragutina Domainka*, i *Franje Kukuljevića-Sakcinskog*, izabranih u gradu Zagrebu; mandat *dr. Simeona Krunića*, izabranog u Sreзу petrinjskom; mandat *Stanka Dragosavljeva*, izabranog u Sreзу sisačkom; mandat *Zvonimira Čelikovića*, izabranog u Sreзу karlovačkom; mandat *dr. Bogdana Stopara*, izabranog u Sreзу čakovečkom; mandat *dr. Lavoslava Đ. Hanžeka*, izabranog u Sreзу preloškom; mandat *Đure Crljenice*, izabranog u Sreзу ludbreškom; mandat *dr. Bogdana Stopara*, izabranog u Sreзу varaždinskom; mandat *Stjepana S. Novakovića*, izabranog u Sreзу ivanečkom; mandat *Milana Dobrovoljca*, izabranog u Sreзу krapinskom; mandat *Milana Dobrovoljca*, izabranog u Sreзу klanječkom; mandat *Dušana Buića*, izabranog u Sreзу grubišnopoljskom; mandat *dr. Stevana Bubića*, izabranog u Sreзу bjelovarskom; mandat *Ante Kovača*, izabranog u Sreзу bjelovarskom; mandat *Vasilija Dragaša*, izabranog u Sreзу garešničkom; mandat *Adama Marina*, izabranog u Sreзу koprivničkom; mandat *Ignjatija Cicvare*, izabranog u Sreзу pakračkom; mandat *dr. Paje Šimunovca*, izabranog u Sreзу vinkovačkom; mandat *Toše Radosavljevića*, izabranog u Sreзу daruvarskom; mandat *dr. Dragana Damića*, izabranog u Sreзу brodskom; mandat *Miloša Vidakovića*, izabranog u Sreзу vukovarskom; mandate *inž. Nikole Kabalina* i *Đure Jankovića*, izabranih u Sreзу osječkom; mandat *Živote Milanovića*, izabranog u Sreзу slatinskom.

U VRBASKOJ BANOVINI: mandat *Dušana Subotinića*, izabranog u Sreзу gradiškom; mandat *Beñira Ђонлагинића*, izabranog u Sreзу тешањском; mandat *Milana Ђватовића*, izabranog u Sreзу теслињском; mandat *dr. Петра Костића*, izabranog u Sreзу прњаворском; mandat *Лазара Љ. Црлића*, izabranog u Sreзу дервентском; mandat *dr. Цафера Куленовића*, izabranog u Sreзу градачачком; mandat *Dušana P. Милошевића*, izabranog u Sreзу бањалучком; mandat *dr. Богдана Миљуша*, izabranog u Sreзу приједорском; mandat *dr. Бранка Чубриловића*, izabranog u Sreзу

дубичком; мандат др. Хамида Х. Ефендића, изабраног у Срезу грачаничком; мандат др. Милоша Туцањанина, изабраног у Срезу добојском; мандат др. Петра Костића, изабраног у граду Бања Лука; мандат др. Бранка Миљуша, изабраног у Срезу санском; мандат Милана Ђ. Мијића, изабраног у Срезу кључком; мандат Богсљуба Кујунџића, изабраног у Срезу босанскограховском; мандат Фетаха Крупића, изабраног у Срезу крупском; мандат Нуррије Поздерца, изабраног у Срезу пазинском; мандат Симе С. Марјанца, изабраног у Срезу јајачком; мандат Војислава Станишића, изабраног у Срезу гламочком; мандат Абдулаха Ибрахимпашића, изабраног у Срезу бихаћком; мандат Душана Н. Новаковића, изабраног у Срезу петровачком; мандат Душана П. Бранковића, изабраног у Срезу мркоњићком.

У PRIMORSKOЈ BANOVINI: мандат др. Vuka Vujasinovića, изабраног у Срезу бенковачком; мандат др. Milana Ulmanskog, изабраног у Срезу бугојнском; мандат др. Nike T. Novakovića, изабраног у Срезу knинском; мандат др. Hivzije Gavran Kapetanovića, изабраног у Срезу конјичком; мандат Huseina Čišića, изабраног у Срезу mostарском; мандат Jovana Radulovića, изабраног у Срезу mostарском; мандат др. Vlade Matošića, изабраног у граду Splitu; мандат Avde Rizvanbegovića, изабраног у Срезу stolaчком; мандат др. Slavka Grubišića, изабраног у Срезу šibenичком; и мандат Ante F. Mastrovića, изабраног у Срезу makарском.

У ДРИНСКОЈ БАНОВИНИ: мандати др. Мехмеда Спахе и др. Бранка Калуђерчића, изабраних у граду Сарајеву; мандат Исметбега Гавран Капетановића, изабраног у Срезу чајничком; мандат Назира Спахића, изабраног у Срезу зеничком; мандат инж. Асима Шеремета, изабраног у Срезу вишиградском; мандат др. Шефкије Бехмена, изабраног у Срезу височком; мандат др. Саве Бесаровића, изабраног у Срезу сарајевском; мандат др. Цафера Куленовића, изабраног у Срезу жепачком; мандат др. Хивзије Гавран Капетановића, изабраног у Срезу рогатичком; мандат др. Мехмеда Спахе, изабраног у Срезу тузланском; мандат Љубомира О. Папгића, изабраног у Срезу бијељинском; мандат Исмета Бегташевића, изабраног у Срезу сребреничком; мандат Авде Салихбеговића, изабраног у Срезу кладањском; мандат Стеве С. Максимовића, изабраног у Срезу брчанском; мандат Тоше Цветковића, изабраног у Срезу зворничком; мандат Зухдије М. Хасанефендића, изабраног у Срезу власеничком; мандат Анђелка Д. Михаловића, у Срезу колубарском; мандат Уроша Недељковића, изабраног у Срезу рађевском; мандат Ђуре С. Јанковића, изабраног у Срезу подгорском; мандат Тихомира Васића, изабраног у Срезу азбуковачком; мандат Димитрија С. Павловића, изабраног у Срезу јадранском; мандат др. Младена С. Милошевића, изабраног у Срезу мачванском; мандат Илије С. Поповића, изабраног у Срезу поцерском; мандат др. Јована М. Мијушковића, изабраног у Срезу тамнавском; мандат Милорада Марковића, изабраног у Срезу посавамнавском; мандат Милоја М. Рајаковића, изабраног у Срезу рачанском; мандат Војка П. Чвркића, изабраног у Срезу љубићком; мандат др. Цветка М. Зотовића, изабраног у Срезу ужичком; мандат Сретена Кузељевића, изабраног у Срезу златиборском; мандат др. Божидара Спасовића, изабраног у Срезу моравичком; мандат Јакова Томића, изабраног у Срезу црногорском; мандат Радомира К. Цвијовића, изабраног у Срезу драгачевском; мандат Миливоја Илића, изабраног у Срезу пожешском; мандат инж. Светолика Св. Станковића, изабраног у Срезу трнавском; мандат Гојка М. Новитовића, изабраног у Срезу ариљском;

У ЗЕТСКОЈ БАНОВИНИ: мандат Зарије Н. Јоксимовића, изабраног у Срезу беранском; мандат Милана Ђекића, изабраног у Срезу прибојском; мандат Јусуфа Ђоровића, изабраног у Срезу бијелопољском; мандат Мухамеда М. Хашимбеговића, изабраног у Срезу милешевском; мандат Новице М. Поповића, изабраног у Срезу андријевичком; мандат др. Слободана И. Пурћа, изабраног у Срезу нововарошском; мандат Трипка Жугића, изабраног у Срезу колашинском; мандат Вељка Т. Вишњевца, изабраног у Срезу гатачком; мандат Уроша О. Додера, изабраног у Срезу невинском;

ском; мандат *Славка Т. Ратковића*, изабраног у Срезу љубињском; мандат *Лала Зубера*, изабраног у Граду Цетиње; мандат *Исмет-бега Гаврана Капетановића*, изабраног у Срезу фочанском; мандат *Ђуре Драшковића*, изабраног у Срезу бококторском; мандат *Неше К. Шћеповића*, изабраног у Срезу подгоричком; мандат *Велимира Љ. Курсулића*, изабраног у Срезу студеничком; мандат *Мире Ј. Протића*, изабраног у Срезу пећском; мандат *Тихомира В. Шарковића*, изабраног у Срезу дежевском; мандат *Тихомира В. Шарковића*, изабраног у Срезу штавичком; мандат *Адема Мармулаковића*, изабраног у Срезу источком; мандат *Милоша М. Атанацковића*, изабраног у Срезу сјеничком.

У ДУНАВСКОЈ БАНОВИНИ: мандат *др. Јована Ертла*, изабраног у Срезу оцачком; мандат *Фрање Хама*, изабраног у Срезу кулском; мандат *Радосава Т. Андрића*, изабраног у Срезу дарђанском; мандат *Милорада Веселиновића*, изабраног у Срезу батинском; мандат *Саве Вујића*, изабраног у Срезу сенђанском; мандат *Фодора Гелерта*, изабраног у Срезу тополском; мандат *инж. Светозара Станковића*, изабраног у Срезу старобечејском; мандат *Стевана Ђирића*, изабраног у граду Нови Сад; мандат *Димитрија Магарашевића*, изабраног у Срезу паланачком; мандат *др. Бранка Николића*, изабраног у Срезу новосадском; мандат *Јеврема Б. Томића*, изабраног у Срезу тителском; мандат *др. Ђорђа Јовановића*, изабраног у Срезу жабаљском; мандат *Димитрија Магарашевића*, изабраног у Срезу румском; мандат *Саве Н. Петровића*, изабраног у Срезу старопазовачком; мандат *Стевана Ђирића*, изабраног у Срезу сремскокарловачком; мандат *Бранка Аврамовића*, изабраног у Срезу иришком; мандат *Саве Богуновића*, изабраног у Срезу земунском; мандат *Душана Поповића*, изабраног у Срезу илочкиком; мандат *инж. Николе Бешлића*, изабраног у Срезу великобечкеречком; мандат *Драгомира М. Стојадновића*, изабраног у Срезу белоцркванском; мандат *др. Милана Будишина*, изабраног у Срезу великокикиндском; мандат *др. Ђуре М. Станковића*, изабраног у Срезу ковачичком; мандат *Јоце М. Георгијевића*, изабраног у Срезу вршачком; мандат *инж. Светозара Станковића*, изабраног у Срезу новокањишком; мандат *Стапимира М. Станковића*, изабраног у Срезу панчевачком; мандат *Саве Л. Петрова*, изабраног у Срезу алибунарском; мандат *Славка Ј. Николића*, изабраног у Срезу ковинском; мандат *Бранка Ј. Глумца*, изабраног у Срезу Јаша Томић; мандат *Бране Ђ. Давинића*, изабраног у Срезу пожаревачком; мандат *Војислава В. Ђорђевића*, изабраног у Срезу рамском; мандат *Воје Михајловића*, изабраног у Срезу колубарском; мандат *Владимира Хајдуквельковића*, изабраног у Срезу јасеничком; мандат *Милана Љ. Бацака*, изабраног у Срезу младеновачком; мандат *Радована С. Јевтића*, изабраног у Срезу посавском; мандат *др. Милорада М. Влајковића*, изабраног у Срезу космајском; мандат *Милана Стојимировића-Јовановића*, изабраног у Срезу подунавском; мандат *Милана Љ. Бацака*, изабраног у Срезу грочанском; мандат *Каменка Божића*, изабраног у Срезу крагујевачком; мандат *др. Живана Лукића*, изабраног у Срезу орашском; мандат *Војка П. Чвркића*, изабраног у Срезу таковском; мандат *Милорада Ј. Станковића*, изабраног у Срезу качерском; мандат *Тихомира Б. Димитријевића*, изабраног у Срезу моравском; мандат *Драгослава С. Пантовића*, изабраног у Срезу гужанском; мандат *Јакше Б. Божића*, изабраног у Срезу лепеничком; мандат *Јована М. Јовановића*, изабраног у Срезу опленачком.

У МОРАВСКОЈ БАНОВИНИ: мандат *Стојадина Ст. Павловића*, изабраног у Срезу млавском; мандат *Делимира Н. Петровића*, изабраног у Срезу беличком; мандат *Благоја М. Јоцића*, изабраног у Срезу деспотовачком; мандат *др. Милорада Димитријевића*, изабраног у Срезу ресавском; мандат *Душана А. Пантића*, изабраног у Срезу звишком; мандат *Димитрија С. Мирковића*, изабраног у Срезу голубачком; мандат *Милоша И. Цукава*, изабраног у Срезу раваничком; мандат *др. Богића Вукчевића*, изабраног у Срезу левачком; мандат *Душана А. Пантића*, изабраног у Срезу хомољском; мандат *Петра Ј. Витановића*, изабраног у Срезу зајечарском; мандат *Љубомира Д. Божиновића*, изабраног у Срезу заглавском; мандат *Владимира Н. Казимировића*, изабраног у Срезу неготинском; мандат *Андре М. Милутиновића*, изабраног у Срезу неготинском; мандат *Андре М. Милутиновића*, изабраног у Срезу неготинском;

браног у Срезу бољевачком; мандат др. Љутице Ђ. Димитријевића, изабраног у Срезу кључком; мандат Боривоја Д. Антића, изабраног у Срезу крајинском; мандат Владимира Н. Казимировића, изабраног у Срезу брзопаланачком; мандат Радомира В. Гајића, изабраног у Срезу поречком; мандат др. Радомира Љ. Николића, изабраног у Срезу тимочком; мандат Крсте Н. Новаковића, изабраног у Срезу расинском; мандат Добривоја Б. Стошовића, изабраног у Срезу прокупачком; мандат Радивоја Милошевића, изабраног у Срезу лабском; мандат Добривоја Б. Стошовића, изабраног у Срезу добричком; мандат Милоша Малићанина, изабраног у Срезу трстеничком; мандат инж. Милана С. Поповића, изабраног у Срезу ражањском; мандат Цветка Јеличића, изабраног у Срезу копаоничком; мандат Миљка И. Петровића, изабраног у Срезу жичком; мандат Александра Јосифовића, изабраног у Срезу косаничком; мандат Драгише Ј. Цветковића, изабраног у Срезу нишком; мандат Димитрија К. Младеновића-Гаге, изабраног у Срезу нишавском; мандат Драгутина М. Живковића, изабраног у граду Нишу; мандат др. Вукашина Т. Дидића, изабраног у Срезу бањском; мандат Милана Љ. Голубовића, изабраног у Срезу сврљишком; мандат Драгише Ј. Цветковића, изабраног у Срезу алексиначком; мандат Велимира Маринковић-Веље, изабраног у Срезу лужничком; мандат др. Душана Стевчића, изабраног у Срезу белопаланачком.

У ВАРДАРСКОЈ БАНОВИНИ: мандат Јована Алтипармаковића, изабраног у Срезу битолском; мандат Тодора Живковића, изабраног у Срезу велешком; мандат Браислава А. Тодоровића, изабраног у Срезу галичком; мандат Угрин Јоксимовића, изабраног у Срезу горњополошком; мандат Дионисија Ј. Продановића, изабраног у Срезу дојранском; мандат Радослава М. Димића, изабраног у Срезу дебарском; мандат Стојадина Димитријевића, изабраног у Срезу доњополошком; мандат Милана Симоновића, изабраног у Срезу жеглиговском; мандат Милоша П. Драговића, изабраног у Срезу јабланичком; мандат Живка Ђорђевића, изабраног у Срезу кичевском; мандат Илије Л. Чулевића, изабраног у Срезу кавадарском; мандат Минне Ђ. Станковића, изабраног у Срезу кратовском; мандат Душана Антонијевића, изабраног у Срезу крушевском; мандат Зејнел-бег И. Страцимира, изабраног у Срезу качаничком; мандат Стаменка Ђ. Стошића, изабраног у Срезу кривоаланачком; мандат Тодора Р. Тонића, изабраног у Срезу лесковачком; мандат Светозара С. Тасића, изабраног у Срезу мориховском; мандат Милутина Ј. Крстића, изабраног у Срезу масуричком; мандат Симе Ј. Андоновића, изабраног у Срезу малешком; мандат Анастаса Јаћ. Чорбевића, изабраног у Срезу охридском; мандат Михаила Костића, изабраног у Срезу овчеполском; мандат Велимира Анђелковића, изабраног у Срезу преспанском; мандат Данила Ђуровића, изабраног у Срезу поречком; мандат Миладина Б. Величковића, изабраног у Срезу пољаничком; мандат Радомира К. Накића, изабраног у Срезу пчињском; мандат Методија Ципушевића, изабраног у Срезу радовишком; мандат Стојана Ст. Крстића, изабраног у Срезу струшком; мандат Драгутина Матовића, изабраног у Срезу скопском; мандат Панте Јовановића, изабраног у граду Скопљу; мандат Михаила Стојановића, изабраног у Срезу струмичком; мандат Петра Чипевића, изабраног у Срезу царевоселском; мандат Михаила Р. Каламатијевића, изабраног у Срезу штипском; мандат Хаџи Љубе Патригића, изабраног у Срезу шарпланинском.

Мандати, који се предлажу на оснажење, јер су жалбе на њих, из ниже наведених разлога, одбијене:

DRAVSKA BANOVINA — 1 — Grad Ljubljana: а) *Žalba Hmara Franca*, policiskog stražara u penziji iz Ljubljane, kao predstavnika sreskih, odnosno mesnih kandidata dr. Alberta Kramera i dr. Celestina Jelenca, na listi dr. Vladimira Mačeka, da su svi državni i samoupravni činovnici bili prinuđeni da glasaju za listu dr. Milana Stojadinovića pod pretnjom da inače neće biti mesta za njih u državnoj službi i da ovu njegovu primedbu Predsednik Biračkog odbora na biralištu br. 35 u Ljubljani nije hteo uneti u zapisnik;

b) **Žalba Marvina Marijana**, pretstavnika liste Dimitrija Ljotića, Miroslava Gregorke i Vlastimira Kopača kao pretstavnika liste dr. Vladimira Mačeka za mesne kandidate, na rad predsednika Biračkog odbora za glasačko mesto grad Ljubljana 39, Franca Hojsa, Pomoćnika Direktora Državnih železnica u Ljubljani, za koga se navodi da je podređenom železničkom osoblju izdao okružnicu da glasa za listu dr. Milana Stajadinovića, te da bi zbog toga trebalo glasove železničara smatrati da ne važe, a protivu Franca Hojsa povesti istragu.

Pošto su navodi u prvoj žalbi opšte prirode, a u drugoj bez dokaza, niti inače mogu uticati na rezultat izbora Odbor je obe žalbe odbacio, a *mandate dr. Antona Korošca i Pavla Masića osnažio*.

2 — Srez ljubljanski: Žalba Antona Kokolja i drugova, pretstavnika sreskih kandidata na listi dr. Vladimira Mačeka i Dimitrija Ljotića za Srez ljubljanski i glasačko mesto Devica Marija u Polju, kojom se navodi da su opozicione kandidatske liste bile postavljene na manje vidnom mestu u biralištu, nego vladina lista; da u biračkim prostorijama nije bilo dovoljno stolova; da se glasačima za JRZ listu pomagalo, a glasačima za opozicione kandidate i najmanje nepravilnosti uzimane u obzir; da je za vladinu listu glasao Jernej Marinko, koji je pod kuratelom; da je u biralište odjednom puštano više od 5 lica; da su na ulazu u biralište objavljivani rezultati glasanja koji nisu odgovarali istini i da su glasači za listu JRZ imali naročiti ulazak u biralište.

Pošto navodi u žalbi ničim nisu dokazani, Odbor je žalbu odbacio, a *mandate dr. Antona Korošca i Miloša Stare osnažio*.

SAVSKA BANOVINA — 1 — Srez našički: Žalbe Stjepana Martinovića i druga i Ilije Krkovića, školskog nadzornika u penziji, na izbore izvršene u glasačkom mestu Budimci, istoimene Opštine, sa navodima da su falsifikovani opšti glasački i pojedinačni spisak za sreskog kandidata dr. Milana Stijića i da je na dan izbora bio objavljen drugi rezultat glasanja nego sutradan, sa većim brojem glasova nego što Opština ima glasača.

Odbor je našao da žalbeni navodi nisu dokazani, pa je žalbu odbacio, a *mandat dr. Milana Stijića osnažio*.

2 — Srez okučanski: Žalba Miloša Divića, advokata iz Nove Gradiške, da su izbori od 11 decembra 1938 godine provedeni pod terorom policiskih i šumarskih vlasti, naročito u upravnim opštinama Medari, Okučani i Rajić.

Pošto su navodi u žalbi opšte prirode, bez dokaza, Odbor je žalbu odbacio a *mandat Đure Mikašinovića osnažio*.

3 — Srez slunjski: Žalba prote Branka Dobrosavljevića na izbore u glasačkim mestima: Mašvina, Kordunski Ljeskovac, Bročanac i Kršlja, sa navodima da su žandarmerijske vlasti vršile pritisak na birače: da su neki birači glasali više puta i da su sa glasačkih mesta bili uklonjeni čuvari.

Pošto nema stvarnih dokaza za iznete navode, Odbor je odbacio žalbu, a *mandat inž. Svetozara Drenovca osnažio*.

ВРБАСКА БАНОВИНА — 1 — Срез новљански (Бос. Нови) Жалба Љубише Поповића, кандидата за народног посланика Среза новљанског, да није закључено гласање на време на биралишту Слабиња и да претседник Бирачког одбора није водио уредно записник, због чега тражи нов избор у том месту.

Пошто жалбени наводи нису доказани и немају законског разлога за поништај избора, Одбор је жалбу одбацио, а *мандат Ферића Церића-Јабланице оснажио*.

2 — Срез маглајски: Жалба Османа Мурадбашића, претседника Среског одбора ЈРЗ у Маглају; противу терора, који је вршен од стране присталица др. Владимира Маџека на изборима у гласачким местима Бочина, Јабланица и Осојница, због чега тражи поновне изборе на поменутиим местима.

Обзиром да су наводи у жалби опште природе и да се односе на притисак, Одбор је жалбу одбацио, а *мандат Алексе М. Јовановића оснажио*.

3 — Срез дворски: Жалбе Стојше Крбавца, шефа Отсека Министарства у пензији и кандидата на листи др. Милана Стоја-

диновића за Срез дворски, против проглашења пок. Милана Дурмана за народног посланика у времену кад он већ није био жив, чиме је њему, као другом кандидату истога среза и исте листе, онемогућено да уђе у Народну скупштину.

Пошто је Законом о избору народних посланика за Народну скупштину прописано како се попуњава упражњено место средског посланика, то је Одбор одбацио жалбу као неумесну, а *мандат пок. Милана Дурман ослажио*.

4 — Срез которварошки: Жалба Максима Тешића, посланичког кандидата за Срез которварошки на листи др. Милана Стојадиновића, на изборе у Општинама: Скендер Вакуфу, Шипрагама, Масловарама и Ваганима, где је вршен терор и подмићивање гласача од стране кандидата са листе др. Владимира Маџека.

Пошто су наводи у жалби опште природе, без стварних доказа, Одбор је жалбу одбацио, а *мандат Петра Р. Живковића ослажио*.

PRIMORSKA BANOVINA — 1 — Срез Biograd n/m: Жалба Јуре Крнчевића, у својству претставника месног кандидата на листи др. Маџека за гласачко место Земуник, којом се наводи да су на дан избора унета у гласачки списак за листу др. Стојадиновића лица, која тога дана нису гласала, јер на биралиште нису дошла. Тврди се да је исто било и у гласачком месту Привлака.

Пошто наводи у жалби немају стварних доказа, Одбор је жалбу одбацио, а *мандат Јове Сеата ослажио*.

2 — Срез синјски: Жалбе Севера Варде, апотекара из Синја и Кулишића Мирка, председника општине у Врлици и Владимира Беговића из Врлике, као посебна, противу незаконитог рада Бирачког одбора на гласачким местима Отишић, Колјане, Подосоје и Пивљане, општине Врлика, као и противу насилја и безаконја уопште.

Пошто су наводи у жалби опште природе, а уколико се односе на спорне гласове, чији је број незнатан и без утицаја на изборни резултат, и обзиром да изјаве сведока нису веродостојне, Одбор је решио да се жалбе одбаци, а избор и *мандат Милоша Трипала као неспоран ослажи*.

3 — Срез splitski: а) Жалба Бориса Штарка, инџинjera Министарства грађевина, на терор који је вршен од стране присталица др. Маџека над њим као председником Бирачког одбора и над гласачима бирачког места Клис-Грло II; и

б) Жалба Круна Ковачева, из Каштел Лукшића и Лалић Кaja, из Солина, на пропаганду коју су вршили материјалним сретствима и нетачним извештајима др. Мимика Томо и Нико Џипико, други кандидати са исте листе.

Одбор је нашао да су наводи прве жалбе опште природе, а друге недоказани, те је жалбе одбацио, а *мандате др. Томе Мимике и Нике Џипика ослажио*.

ДРИНСКА БАНОВИНА — 1 — Срез ваљевски: Жалба Петра Н. Марковића, бившег Министра и адвоката из Ваљева, на изборе у срезу уопште, а у Попучкама и Ваљеву посебно, где су присталице кандидата Самокресовића вршиле терор. Тражи се накнадни избор уз присуство објективних и непристрасних органа власти.

Одбор је нашао да нема разлога за поништај избора, јер жалбени наводи нису од утицаја на изборни резултат у погледу расподеле мандата. Стога је жалбу одбацио, а *мандат инж. Драгомира Самокресовића ослажио*.

2 — Срез посавски: Жалба Војислава Лазића, посланичког кандидата за Срез посавски, на одлуку Главног бирачког одбора, што је у изборном округу Бр. 16 проглашен за народног посланика за Срез посавски Богољуб Сремчевић и молба да се поменута одлука Главног бирачког одбора поништи, а мандат за тај срез њему додели.

Одбор је нашао да је расподела мандата у изборном округу Бр. 16 правилно и по закону извршена. Стога је жалбу као неумесну одбацио, а *мандат Богољуба Сремчевића ослажио*.

ЗЕТСКА БАНОВИНА — 1 — Срез плеваљски: а) Жалба Омера Махмутовића и другога, из Плеваља, на неправилан рад

претседника бирачких одбора у гласачким местима Среза плеваљског и захтев да се избори пониште;

б) Жалба Богдана Ненадића, као допуна предње жалбе, којом се подноси списак потписника за доказ да је гласање почело тек у 9 часова, а не у 7, како је законом прописано, због чега су многи одустали од гласања, јер нису могли чекати због пазарног дана.

На својој седници од 23 јануара о. г., Одбор је поверио члановима г. г. Момчилу Јанковићу и др. Албину Шмајду да ове жалбе проуче и реферат о њима поднесу. А на седници од 25 јануара о. г., после саслушања реферата, Одбор је већином гласова усвојио предлог референата да се жалбе као недоказане одбаце, а избор и мандат Шефкије Селмановића као неоспорен оснажи.

2 — Срез требињски: а) Жалба Мухарема Расулбеговића, на изборе у горњем срезу, где је Срески начелник злоупотребио власт и вршио притисак на бираче силом или путем кредита, који су стављени на расположење Бановини у циљу оправке школа, путева итд.; и

б) Жалба Томе Башића, у истом смислу, са наводом, да је власт радила у корист посланичког кандидата Саве Даниловића.

Пошто се у наводима ових жалби појављује исти случај политичке природе и верске подвојености, а тврдње нису званично доказане, Одбор је преко ових жалби прешао, а избор и мандат Саве С. Даниловића као неоспорен оснажио.

3 — Срез билећки: Жалба Саве Димића, посланичког кандидата на листи ЈРЗ из Билећа, на неправилности и незаконитости у гласачком месту Билећа II, Скроботно, Општине завођске, и Крстаче, Општине дивинске, где је кандидат са листе др. Мачека куповао гласове, а други срески кандидат са листе ЈРЗ пред бирачима изјавио да се одриче своје листе у корист кандидата Војислава Гађиновића на листи др. Мачека, што је деловало на бираче и дало овакав резултат.

Пошто су жалбени наводи политичке природе, без званичних доказа, а Главни бирачки одбор је у свом извештају констатовао да омоти изборних аката нису били повређени да није било одвојеног мишљења, Одбор је жалбу одбацио, а мандат др. Лазара Марковића као неоспорен оснажио.

4 — Срез барски: Жалба Николе Ђоновића, адвоката из Београда, на неправилности у гласачким местима Владимир, Косићи и Печурице и незаконит рад претседника бирачких одбора у овим биралиштима.

Пошто жалба не садржи конкретне доказе, а Главни бирачки одбор је поднео пријаве државним тужиоцима противу изборних функционера, који су се огрешили о законске прописе, и како је жалбени навод без утицаја на резултат избора, Одбор је већином гласова жалбу одбацио, а избор и мандат Ђуре Чејовића као неоспорен оснажио.

5 — Срез никшићки: Жалба Чедомира Сладојевића, судије у пензији и кандидата на листи др. М. Стојадиновића, и жалба Микоње Митровића, земљорадника из Жупе, са друговима на изборе због неправилне кандидације народног посланика Јована С. Радуловића, начелника Одељења царина Министарства финансија, који је пензионисан после расписа избора, а по члану 58 Устава и § 12 Закона о избору народних посланика за Народну скупштину, полицијски, финансијски и шумарски чиновници, као и чиновници Аграрне реформе, не могу се кандидовати, осим ако нису престали то бити годину дана пре расписа избора. Моле да се његов мандат прогласи ништавним.

У вези одлуке Одбора од 23 јануара 1939 г., којом је поверено Претседништву да спреми и поднесе предлог о начелном становишту за овај и сличне случајеве, Одбор је на седници од 25 јануара саслушао реферат и предлог свога Претседништва, по коме би Народна скупштина требала да одржи континуитет тумачења и примене § 12 Закона о избору народних посланика, да се поменути законски пропис односи само на егzekутивно особље дотичних струка државне службе које ради на терену, а не и на остало административно особље централних надлештава, које

нема директне везе са службом на терену. Стога је Одбор већином гласова одлучио да се жалбе одбаце, а избор и мандат *Јована С. Радуловића* као неоспорен *оснажи*.

6 — Срез цетињски: Жалба Гавре Милошевића, кандидата на листи др. М. Стојадиновића, противу недопуштене политичке агитације изабраног посланика за Срез цетињски и против одлуке Главног бирачког одбора о подели мандата у изборном округу бр. 20.

Пошто је жалба политичке природе, без конкретних доказа и не садржи разлоге за поништај гласова и другу расподелу мандата, Одбор је жалбу одбацио, а мандат др. *Секуле Дрљевића* као неоспорен *оснажио*.

7 — Срез даниловградски: Жалба Михаила Бошковића, кандидата на листи др. М. Стојадиновића, противу незаконите кандидације Слободана Марушића, судијског приправника на истој листи, јер је своју кандидацију потврдио као активни државни чиновник, у коме се својству налазио и после потврде земаљске листе од стране Касационог суда у Београду, и молба да се гласови пали за кандидата Марушића пониште, па по принципу апсолутне већине мандат њему додели, или у противном наредити нови накнадни избори.

Пошто не постоје законски разлози за ништење гласова и распис нових избора, Одбор је жалбу одбацио, а избор и мандат *Павла Јововића* као неоспорен *оснажио*.

8 — Срез ђаковички: Жалба Милоја Сокића, кандидата на листи др. Мачека у Срезу ђаковичком, на неправилне и незаконите изборе са наводима о незаконитом раду среског начелника и његових органа и агитацији Ферадбег Драге, а сем тога жалбом се наводи да је било крађе гласова и фалсификовање изборних списка, те се тражи поништај избора и распис нових.

Пошто жалбени наводи ничим нису доказани, Одбор већином гласова жалбу одбацује, а избор и мандат др. *Љубе Поповића* *оснажује*.

9 — Срез подримски: Жалба Глигорија Баљошевића, свештеника из Ораховца, и кандидата на листи др. М. Стојадиновића, са наводима да његов противкандидат Мустафа Дургутовић не испуњава услове по Закону о избору народних посланика, јер не чита и не пише државним језиком, а сем тога чинио је и друге неправилне радње.

Пошто је Одбор констатовао да наводи у жалби ничим нису доказани, одбацује жалбу, а избор и мандат *Мустафе Дургутовића* *оснажио*.

10 — Срез митровички: Жалба Тодора Михаиловића, кандидата на листи др. М. Стојадиновића, са наводима о незаконитом и насилном раду начелника среског и његових органа, који су вршили терор над бирачима.

Пошто жалбени наводи ничим нису доказани, Одбор је већином гласова жалбу одбацио, а избор и мандат *Момчила Ђ. Јанковића* као неспорен *оснажио*.

11 — Срез дренички: Жалба Кадрије Ајдаровића, из Сибнице, Среза дреничког, да је од стране Ферадбег Драге вршен притисак на гласаче и да су избори извршени неправилно у Општинама бањској и обрињској, Среза дреничког.

Пошто жалбени наводи нису доказани, Одбор је жалбу одбацио, а избор и мандат *Асима М. Љуже* као неоспорен *оснажио*.

12 — Срез шавнички: а) Жалба Петра Добриновића и другова на изборе у гласачком месту Горанско, Општине жутопивске, где су претседник Бирачког одбора и његов заменик напуштали салу за гласање, па се гласало како се хтело и тако водио записник, а присталице кандидата Аџића протурали лажне гласове. Моли да се нареди нов избор;

б) Жалба Среског одбора ЈРЗ са наводима да заменик кандидата Михаила Аџића не испуњава законске услове у погледу година и да су у гласачком месту Борковић биле многе неправилности.

Пошто је жалба без конкретних доказа, а у питању су само два гласа, Одбор је одлучио да се жалба одбаци, а избор и мандат *Михаила Ј. Аџића* као неоспорен *оснажи*.

ДУНАВСКА БАНОВИНА — 1 — Срез сомборски: Жалба др. Винка Жгањца, адвоката из Сомбора, на изборе у граду Сомбору, на гласачким местима I, II, III и IV и у Општини Гакову, којом су приликом поједина лица гласала више пута; затим да су претставници са листе др. Мачека на овим изборним местима били удањени из сале где се вршило гласање; да у целом срезу спискови нису били пре гласања прошивени, па се могло десити да су уметнути нови табаци са гласачима, који стварно нису гласали, а стављени у списак кандидата владине листе. За доказ жалбених навода подноси незваничан списак XII гласачког места у Сомбору, где се према званичном списку појављује разлика од 144 гласа у корист владиног кандидата, и гласачки списак IV гласачког места, у коме се на исти начин појављује разлика од 61 гласа у корист владине листе.

Пошто наводи и прилози нису званично документовани, а спорни гласови ниуколико не могу утицати на резултат избора, Одбор је већином гласова жалбу одбацио, а избор и *мандат др. Цвете Маглића*, као неоспорен *оснажио*.

2 — Срез апатински: Жалба Људевита Кекса, адвоката из Новог Сада и другова, на изборе у овом срезу, где је било неправилности и притиска од стране власти на бираче, због чега се траже накнадни избори; и

б) Жалба Миленка Волића и другова, као бирача Општине стапарске, који се придружују жалби Људевита Кекса, са наводима да је на биралишту вршен терор од стране председника бирачких одбора, који су на појединим местима одстранили претставнике листа. За доказ жалбених навода, подноси Кекс тужбу предату Државном тужиоштву у Сомбору летак „Клуба учитеља“ и остала акта и саслушања, која је вршио сам кандидат, изузев потврде Општинске управе у Стапару, којом се сведочи смена Општинског поглаварства и утицај државних власти на изборе.

Пошто су жалбени наводи политичке природе, тврдње званично недоказане, сем општинског уверења, што ни у ком случају не може утицати на резултат гласања кад би он био по бројевима и обрнут, Одбор је већином гласова жалбу одбацио, а избор и *мандат Отона Гавриловића* као неоспорен *оснажио*.

3 — Град Суботица: Жалба Ђиде Јосипа Вуковића, земљопоседника из Суботице, на изборе у граду Суботици, где су бирачки спискови били непотврђени, због чега моли поништај избора.

Обзиром да је Главни бирачки одбор проверавао код средњих судова правилност уписаних бирача за овај и друге сличне случајеве и да је према одговору средњих судова брисао неправилно пале гласове, уколико их је било, Одбор је жалбу одбацио, а избор и *мандат Марка Јурића* као неоспорен *оснажио*.

4 — Срез митровачки: Жалба Душана Јаношевића и другова на терор који је у овом срезу вршен од стране власти противу присталица кандидата Мирка Латаса и захтев да се отвори анкета, а затим пониште избори.

Пошто у жалби нема званичних доказа, Одбор је жалбу одбацио, а избор и *мандат Милана С. Миличића*, као неоспорен *оснажио*.

5 — Срез новобечејски: Жалба Милорада Попова, против избора и мандата Рада Лунгулова, посланичког кандидата на листи др. М. Стојадиновића, зато што се Лунгулов није могао кандидовати, јер није престао бити активни чиновник.

Пошто жалбени наводи нису доказани, а Указом Бр. 77804 од 15 новембра 1938 године, који је Одбору предат на увиђај доказује се благовремено пензионисање Лунгулова, Одбор је жалбу одбацио, а избор и *мандат Рада Лунгулова* као неоспорен *оснажио*.

6 — Срез врачарски: Жалба др. Војислава Станисављевића противу избора и мандата Илије Б. Савковића, са наводима да је Савковић корумпирао бираче, да су његови агитатори нудили новац да се за њега гласа, али су то бирачи одбили; да су девет цигана примили новац и гласали за Савковића исто тако као и друга три бирача. За доказ последње две тврдње подносе се уверења Општине жарковачке и рипањске.

Пошто је жалба делимице недоказана, уколико се односи на новац, који је од другог лица бирачима нуђен, а ови га нису примили, а остали наводи не утичу на изборни резултат, Одбор је одбацио жалбу, а избор и мандат *Илије Б. Савковића* као неоспорен *оснажио*.

7 — Срез орашачки: Жалба Чедомира И. Плећевића, адвоката из Аранђеловца, на изборе у овом Срезу и рад полицијских органа, који су о њему проносиле вести да је био јатак хајдука Кореје и тиме утицали на бираче да гласају за друге кандидате. Сем тога да су гласове куповали.

Пошто се жалбом напада начин агитације, а законских услова за поништај избора нема, Одбор је жалбу одбацио а избор и мандат *Илије П. Михајловића* као неоспорен *оснажио*.

МОРАВСКА БАНОВИНА — 1 — Срез темнишки и 2 — Срез параћински: Жалба др. Драгића Јоксимовића, адвоката из Београда, на избор и мандат изабраног посланика Станоја Протића, са наводима да су се кандидат Протић и његов заменик Драгомир Аксентијевић кандидовали као активни државни чиновници, противно прописима § 12 Закона о изборима народних посланика.

Пошто је Станоје Протић пензионисан пре потврде земаљске кандидатске листе за коју је везан, Одбор је жалбу одбацио, а избор и *оба мандата Станоја М. Протића*, за Срез темнишки и Срез параћински, као неоспорне *оснажио*.

3 — Срез жупски: Жалба Милоша Петровића, из Александровца, да сала гласачког места Плочке није била на време отворена уочи дана избора, да претседник бирачког одбора није стигао на време и да није дозвољено конституисање одбора на дан избора, због чега се траже поновни избори.

Пошто недолазак претседника Бирачког одбора није законски разлог за поништај избора, с обзиром на прописе става 3 и 4 § 37 Закона о избору народних посланика, Одбор је жалбу одбацио, а избор и мандат *др. Борђа Раденковића* као неоспорен *оснажио*.

4 — Срез вучитрнски: Поводом неблагоприятно поднете жалбе Шерифа Бећировића Воце, бившег народног посланика, на изборе у Срезу вучитрнском, са наводима да је од стране изабраног кандидата вршен притисак и терор, услед чега је дошло до апстиненције бирача на његову штету, и накнадно предатог поштанског рецеписа од 13 децембра прошле године, који је имао да послужи као доказ о благовремено поднетој првој жалби, коју Главни бирачки одбор није примио, Верификациони одбор је на својој седници од 24 јануара 1939 године одредио чланове г. г. др. Владимира Матошића и Делимира Петровића да овај случај испитају и реферат о томе поднесу.

Рефератом одређених чланова, на седници од 25 јануара текуће године, констатовано је да прва жалба, за коју је поднет рецепис; уопште није примљена, а да је друга жалба неблагоприятна и да се следствено томе по овоме не би имало шта да решава.

Али под претпоставком да је рецепис потврда о предатој жалби, а не неког другог акта, референти су мишљења да би из разлога опортунитета требало узети да је прва жалба благовремено предата; а пошто њу Одбор није примио, то да се у оцену и претрес узме друга жалба, иако неблагоприятно примљена. Проучивши другу жалбу, референти су нашли да наводи у њој ничим нису доказани и предложили да се жалба одбаци, а избор и мандат *Милоша Сретеновића* као неоспорен *оснажи*, што је Одбор већином гласова примио.

5 — Срез царибродски: Жалба Љубисава Петковића, кандидата на листи др. Мачека, против незаконитог рада и притиска полицијских органа и појединих претседника бирачких одбора као и подмићивања бирача.

Пошто су жалбени наводи делом политичке природе, делом недоказани, Одбор је жалбу одбацио, а избор и мандат *Владимира М. Чохаџића* као неоспорен *оснажио*.

6 — Срез моравски: Жалба Николе Стојановића, кандидата на листи др. Мачека, против Драгољуба Хаци-Нешића, трговца из Ниша, са наводима да је растурао летке на дан избора наносећи у њима клевету др. Мачеку, чиме је убијао и кредит жалиоца код бирача.

Пошто се жалбом тражи само оптужба, коју молилац треба сам да учини, уколико налази да кривична радња постоји, Одбор је жалбу одбацио, а избор и мандат *Борисава Живадиновића* као неоспорен *оснажио*.

БАНОВИНА ВАРДАРСКА — 1 — Срез босиљградски: Жалба др. Тире Поповића, лекара из Београда, на изборе у Срезу босиљградском од 11 децембра 1938 године и накнадне изборе у истом Срезу од 18 децембра исте године у Општини црноштичкој, бирачком месту Црноштини.

На својој седници од 24 јануара ове године, Одбор је поверио члановима г. г. Милану Бацаку и Душану Перовићу да ову жалбу и све прилоге проуче и о томе поднесу реферат. На седници од 25 јануара текуће године Одбор је саслушао реферат, којим се излаже да су записници за ово гласачко место потписани од законом предвиђеног броја лица и да се овим записницима, састављеним од одговорних лица, мора поклонити више вере него изјавама лица потврђеним код ненадлежног суда, за која се у већини није могло утврдити да су гласачи тога места, па је усвојивши предлог реферата жалбу одбацио, а избор и мандат *Владимира П. Побујенског* као неоспорен *оснажио*.

2 — Срез власотиначки: Жалба Димитрија Он. Поповића и Душана Милошевића и претставка Ристе Аранђеловића поводом избора у Срезу власотиначком од 11 децембра 1938 године и накнадних избора у Општини дадиначкој 18 децембра 1938 године.

На седници од 24 јануара 1939 године, Одбор је поверио члановима г. г. Каламатијевићу и Драшковићу да ове жалбе проуче и реферат поднесу. Рефератом одређених чланова, на седници од 25 јануара о. г., констатује се да се не може прихватити аргументација жалбе као да други избори нису били потребни, јер се њима није постигла сврха у погледу већег учешћа бирача, пошто су накнадни избори од 18 децембра прошле године наређени били надлежном одлуком Главног бирачког одбора, а бирачи се у сваком моменту могу опредељивати по својој слободној вољи, услед чега се и резултат гласања може мењати у корист једног или другог кандидата.

Пошто према овоме нема законских разлога за поништај накнадно извршених избора од 18 децембра 1938 године у овом гласачком месту, Одбор је усвојио предлог реферата и већином гласова жалбу одбацио, а избор и мандат *Ристе Аранђеловића* као неоспорен *оснажио*.

3 — Срез горски: Жалба Мамута Меметовића и другова, из Драгаша, на неправилне изборе у овом срезу, до чијег је резултата дошло недопуштеном агитацијом, корумпирањем бирача и пристрасним радом државних органа. Тражи се поништај избора.

Пошто су жалбени наводи без утицаја на резултат избора и нема законских разлога за поништај, Одбор је жалбу одбацио, а избор и мандат *Дамјана Трбусића* као неоспорен *оснажио*.

4 — Срез грачанички: Жалба Чедомира Стошића и другова и Феина Сајдовића и другова, из Приштине, свака посебно, на изборе у Срезу грачаничком, са наводима да је сав полициски апарат радио за кандидата др. Милана Главинића, у чему су се нарочито истакли срески начелник и командир жандармериске станице, који су вршили притисак, чинили претње и водили изборе како су хтели. Тражи се анкета.

Пошто жалбени наводи нису званично документовани, Одбор је нашао да нема места анкети, па је жалбу одбацио, а избор и мандат *др. Милана К. Главинића* као неоспорен *оснажио*.

5 — Срез гњилански: Жалба Радомира Максимовића, из Гњилана, кандидата на листи др. М. Стојадиновића, против избора и мандата Живка Поповића, са наводима да је на девет

гласачких места било законских неправилности од стране председника бирачких одбора и фалсификовање изборног резултата у корист Живка Поповића. Тражи се поништај избора.

Жалба Аџифа Исмаил Мустафовића, из Гњилана, кандидата на листи др. М. Стојадиновића, на изборе у Срезу гњиланском, са наводима да су претседници бирачких одбора његове гласове уписивали кандидату Живку Поповићу или под разним изговорима гласаче одбијали; да његовим претставницима није дозвољена контрола изборног рада, да су многи од њих са биралишта одстрањени и да је гласање вршено у присуству наоружаних лица.

Молба Среског одбора Југословенске радикалне заједнице, из Гњилана, да се мандат Живка Поповића оснажи, пошто су избори вршени правилно и законито.

Обзиром да наводи у жалбама нису званично документовани, а да је уверењима Начелства среза гњиланског Бр. 524 од 12 јануара 1939 г., Бр. 525 од 12 јануара 1939 г. и Бр. 1260 од 22 јануара 1939 г., која је Одбору предао члан г. Душан Перовић, доказано супротно жалбеним наводима, тј. да није било ни притиска, ни убиства и да је Живко Поповић према телефонским и курирским извештајима по збиру гласова увек био испред осталих кандидата, а да жандармериски водник никоме није саопштавао резултат, Одбор је жалбу одбацио, а избор и мандат Живка Поповића као неоспорен оснажио.

6 — Срез ђевђелијски: Жалба Миодрага Станојевића, адвоката из Ђевђелије, на изборе у овом Срезу, са наводима о незаконитом раду среског начелника и његових органа и лишењу слободе његових присталица. Тражи се поништај мандата Димитрија Бешировића и распис нових избора.

Пошто не стоје никакви законски разлози за поништај избора, Одбор је жалбу одбацио, а избор и мандат Димитрија Р. Бешировића као неоспорен оснажио.

7 — Срез кочански: Жалба Милана Р. Љумовића, земљорадника из Кочана, на терор органа власти, растурања бирача и подмићивања гласача у корист изабраног кандидата.

Жалба Трифуна Јефтимовића, земљорадника из Блатца, противу полициских органа и изборних функционера, са наводима да је било претње и гласања на име мртвих и оних на отслужењу рока и да су вршене обмане у циљу агитације за изабраног кандидата. Тражи се поништај избора.

Жалба Мите Димитријевића, бившег народног посланика овога Среза, противу недозвољеног мешања државне власти у избор и притиска који је вршен у Кочанској општини и селу Гратче-Полаче. Тражи се истрага; и

Жалба Љубомира Димитријевића, из Кочана, на разне изборне неправилности застрашивања, подмићивање и растурање бирача.

Пошто наводи у жалби ничим нису доказани, нити могу утицати на изборни резултат, Одбор је жалбу одбацио, а избор и мандат Војислава Ђорђевића као неоспорен оснажио.

8 — Срез неготински и/В.: Жалба др. Александра Петровића, из Београда, противу незаконитог рада среског начелника и његових органа и појединих председника бирачких одбора, са наводима да је било застрашивања, избацивања чланова бирачких одбора, гашења светлости у биралишту и одбијања гласача. Траже се нови избори.

Пошто жалбени наводи ничим нису доказани, а број бирача који није гласао нема утицаја на изборни резултат, Одбор је жалбу одбацио, а избор и мандат Душана Перовића као неоспорен оснажио.

9 — Срез неродимски: Жалба Стевана Деспотовића, Председника Окружног суда у Гњилану, и кандидата на листи др. М. Стојадиновића, противу избора и кандидата Илијаза Х. Агушевића. Траже се нови избори.

Пошто су жалбени наводи чисто политичке природе, Одбор је жалбу одбацио, а избор и мандат Илијаза Х. Агушевића као неоспорен оснажио.

10 — Срез прешевски: Жалба Драгутина М. Ђорђевића, адвоката из Београда, против неправилно и незаконито проведених избора, са наводима да су у гласачким местима Раковац, Трнавци и Муховце Општине бујановачке, гласачки спискови били припремљени пре избора и да су уписани гласови мртвих лица у корист изабраног кандидата.

Пошто наводи у жалби нису доказани, Одбор је жалбу одбацио, а избор и мандат Аћима С. Поповића као неоспорен *оснажио*.

11 — Срез подгорски: Жалба Абдулаха Халиловића, кандидата на листи др. М. Стојадиновића, противу терора полицијских власти, застрашивања, ноћних претреса кућа и хапшења.

Жалба Драгољуба Мостића, кандидата на листи др. Мачека на разне неправилности и притисак који су органи власти чинили путем хапшења, застрашивања преко пуштеног робијаша и уклањањем претставника листа. Одбор је нашао да жалбени наводи нису доказани, па жалбу одбацио, а избор и мандат др. Владимира Костића као неоспорен *оснажио*.

12 — Срез прилепски: Жалба Василија Трбића, бившег народног посланика, кандидата на листи др. Мачека, против избора у Срезу прилепском, специјално у Општинама прилепској, витолишкој и тополчанској, где су према наводима жалбе вршене претње и застраживања од полицијских органа, функционера дуванске станице и чланова бирачких одбора.

Пошто у жалби нема званичних доказа, Одбор је жалбу одбацио, а избор и мандат др. Јована И. Шајкаревића, као неоспорен *оснажио*.

О мандатима народних посланика, који нису предали Народној скупштини своја пуномоћства, као и жалбама поднесеним на те мандате, Одбор није решавао. Верификациони одбор то ће учинити кад ови народни посланици буду поднели своја пуномоћства, те Одбор буде у могућности да их прегледа и о њима одлучи.

Пуномоћства до сад нису поднели:

Dr. Vladimir Maček, advokat iz Zagreba, nosilac Zemaljske kandidatske liste;

U SAVSKOJ BANOVINI: *Ivan Sigurnjak, izabran u Sreзу perušićkom; Matija Moguš, izabran u Sreзу senjskom; dr. Ivan Andres, izabran u Sreзу rabskom; Savo Mamula, izabran u Sreзу udbinskom; dr. Ivan Šubišić, izabran u Sreзу delničkom; Franjo Borić, izabran u Sreзу crikveničkom; Grga Hećimović, izabran u Sreзу novljanskom; dr. Ante Cividini, izabran u Sreзу čabarskom; Franjo Malčić, izabran u Sreзу zagrebačkom; Andrija Pāpa, izabran u Sreзу Sv. Ivan Zelina; Ivan Āobić, izabran u Sreзу velikogoričkom; Franjo Novosel, izabran u Sreзу jastrebarskom; Đuro Spanović, izabran u Sreзу samoborskom; Nikola Srdanović, izabran u Sreзу dugoselskom; Karlo Mrak, izabran u Sreзу pisarovinskom; dr. Josip Torbar, izabran u Sreзу zlatarskom; Đuka Kemfelja, izabran u Sreзу donjostubičkom; dr. Tomo Jančiković, izabran u Sreзу donjomarofskom; Mato Domović, izabran u Sreзу pregradskom; Luka Jleković, izabran u Sreзу križevačkom; Tomo Vojković, izabran u Sreзу durdevačkom; Andrija Pavlić, izabran u Sreзу čazmanskome; Mijo Stuparić, izabran u Sreзу kutinskom; dr. Emil Tanai, izabran u Sreзу požeškom; Josip Palaić, izabran u Sreзу novogradiškom; Antun Babić, izabran u Sreзу županjskom; Ignjat Sterihaj, izabran u Sreзу novskom; Stipe Balentović, izabran u Sreзу đakovičkom; Martin Mesarov, izabran u Sreзу virovitičkom; dr. Stjepan Hefer, izabran u Sreзу valpovskom; dr. Ivan Majcen, izabran u Sreзу donjomiholjskom;*

U PRIMORSKOJ BANOVINI: *Ivan Petar Mladineo, izabran u Sreзу bračkom; dr. Jure Šutej, izabran u Sreзу duvanjskom; dr. Josip Berković, izabran u Sreзу korčulanskom; Ivan Čelan, pok. Jakova, izabran u Sreзу livanjskom; dr. Bariša Smoljan, izabran u Sreзу lju-*

buškom; *dr. Mihovio Vuković*, izabran u Sreзу imotskom; *dr. Niko N. Bjelovučić*, izabran u Sreзу metkovićkom; *dr. Jakov Grgurić*, izabran u Sreзу prozorskom; *dr. Karlo Žunjević*, izabran u Sreзу prečkom; *dr. Josip Berković*, izabran u Sreзу hvarskom;

U DRINSKOJ BANOVINI: *dr. Niko Ljubičić*, izabran u Sreзу fojničkom; *Anto Matković*, izabran u Sreзу travničkom;

U ZETSKOJ BANOVINI: *Roko Mišetić*, izabran u Sreзу dubrovačkom;

U DUNAVSKOJ BANOVINI: *Živan Kuveždić*, izabran u Sreзу šidskom.

На мандате напред именованих народних посланика који нису поднели своја пуномоћства Народној скупштини, поднете су следеће жалбе: Драгутина Драгојевића, на избор и мандат у Срезу Св. Иван Зелина, Савске бановине; Драгутина Гајског, на избор и мандат у Срезу јастребарском, Савске бановине; А. Рукавине, на избор и мандат у Срезу златарском, Бановине Савске; Стјепана Бана, на избор и мандат у Срезу крижевачком, Бановина савска; и др. Мирка Тонковића, на избор и мандат у Срезу имотском, Приморске бановине.

Неблаговремено предате жалбе. Верификациони одбор примио је у току свога рада непосредно следеће жалбе: Чедомира Кокановића, на избор и мандат у Срезу бос.—граховском, Врбаске бановине; Б. С. Чолаковића и Д. М. Ђорђевића, на избор и мандат у Срезу посавском, Дунавске бановине; Б. С. Тодоровића, на избор и мандат у Срезу лесковачком, Вардарске бановине; Р. Тодоровића и другога, на избор и мандат у Срезу посавском, Дунавске бановине; Петруша Тасића, на избор и мандат у Срезу кривопаланачком, Вардарске бановине, и Вида Мараша, на избор и мандат у Срезу подримском, Вардарске бановине.

Пошто су пуномоћија народних посланика изабраних у овим срезовима била верифицирана и мандати оснажени, већ пре пријема ових жалби, Одбор ове жалбе, као неблагоприятне није узимао у разматрање и поступак, као ни оне жалбе опћените природе које никаквог утицаја нису могле имати на верифицирање мандата.

Верификационом одбору је част умолити Народну скупштину да овај његов извештај изволи у целости усвојити.

За известиоце Одбор је одредио г. г. др. Вјекослава Милетића и Ђуру Драшковића.

28 јануара 1939. године
у Београду

Претседник
Верификационог одбора,
С. Ђирић, с. р.

Секретар,
Др. А. Шмајд с. р.

Ч л а н о в и :

Момчило Јанковић, с. р., Милан Љ. Баџак, с. р., Ђуро Драшковић, с. р., *dr. Hivzija Gavran Kapetanović*, с. г., Михаило Каламатинјевић, с. р., др. Симеон Крунић, с. р., др. Цвета Маглић, с. р., *dr. Vlada Matošić*, с. г., *dr. Vjekoslav Miletić*, с. г., др. Богдан Миљуш, с. р., *dr. Tomo Mimica*, с. г.; *dr. Anton Ogrizek*, с. г., Душан М. Перовић, с. р., Делимир Н. Петровић, с. р., др. Ђорђе Раденковић, с. р., др. Хамид Х. Ефендић, с. р., др. Радомир Воркапић, с. р., др. Милош Тупањанин, с. р. (Одваја се), Трипко Жугић, с. р. (Одваја се).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Изволите чути извештај одборске мањине. Реч има извештај мањине г. Трипко Жугић.

Извештај мањине Трипко Жугић: Господо, пре него што почнем да читам извештај мањине морам да учиним један протест. Као што сте сад видели, извештај мањине је штампан. Међутим, извештај мањине није штампан, него је откуцан на писаћој машини. (Др. Бранко Чубриловић приговара).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине посланиче, молим Вас да у миру саслушате свој рођени извештај.

Извештај мањине Трипко Жугић: (чита)

„НАРОДНА СКУПШТИНА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Верификациони одбор

К. VI Бр. 37

30. јануара 1939 год.

у Београду

Одвојено мишљење чланова мањине у Верификационом одбору Народне скупштине

Да би се добила тачна и права слика о исправности избора за Народну скупштину важни су изборни акти о радњама изборним, и они дају, заједно са жалбама против избора и опозиционих и владиних кандидата у појединим срезовима пуно право да утврдимо да ови избори нису били правилни. Поред тога, избори за Народно претставништво претстављају једну целину заједно са свима другим моментима који су играли улогу при расписивању избора као и при спровођењу избора, а то су:

- 1) Изборни закон;
- 2) Услови и могућности за остварење слободних избора да би се дошло до правога Народног претставништва; и
- 3) Начин како је одговорна државна влада спроводила изборе, т.ј. како је вршила своју дужност да омогући народу да он пошаље у Народну скупштину своје истинске претставнике. Ни код једнога од ова три битна услова није остварено оно што се у једној правној држави тражи да би дошла до израза народна воља и да би се извршило правилно бирање народних посланика, чланова Народне скупштине.

На првоме месту ми указујемо на сам Изборни закон који својим одредбама управо иде на то да онемогући прави изражај народне воље. Са таквим Изборним законом, осуђеним и од самога данашњег Претседника владе пре четири године, у времену када је он давао изјаве супротне онима које данас чини, уопште није било могуће добити такво Народно претставништво које би претстављало стварну вољу нашега народа и стварно расположење народно. Довољно је за то указати на чињеницу да је овакав Изборни закон имао нарочито и изванредно тешке последице по апсурдностима до којих је довео у Хрватској, да на пример Загреб претстављају овде четири владина кандидата који су добили непуне четири хиљаде гласова, а да га не претстављају четири кандидата др. Мачека који су добили педесет хиљада гласова, да читаве срезове претстављају људи који су добили

на пример 14 гласова, а не претстављају они који су добили на десетине и десетине хиљада гласова у истим срезовима, да 91 хрватски кандидат добије апсолутну већину у својим срезовима, а да их ни половина није изабрана! Како се ово одазива на расположење браће Хрвата није потребно нарочито наглашавати. (Др. Бранко Чубриловић: Живео хрватски народ! — Душан Бранковић приговара. — Жагор).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине посланиче, молим Вас да не упадате у реч (др. Бранко Чубриловић и даље приговара. — Народни посланици из центрума приговарају према посланицима са левице). Господу народне посланике молим да не воде дискусију, него нека изволе у миру саслушати г. извештајца.

Извештај мањине Трипко Жугић (наставља читање извештаја):

„На другом месту, као што је то опште познато, а ми верујемо да је то познато и данашњој Влади, слободни избори у смислу данашњег Устава и по схватању општем у свима државама где год постоје парламенти, слободни избори претстављају постојање слободне штампе, постојање права удруживања и постојање права држања збора и договора. Ни једна од ових битних постојања за праве народне изборе није била испуњена, а да не говоримо већ о тајном гласању без којег уопште нема правих слободних избора. Нити је било слободне штампе, нити је било допуштено политичко удруживање и организовање, нити су могли бити сазивани нити одржавани зборови и договори по вољи и по потребама грађана. Што је нама стало нарочито да утврдимо, насупрот нетачном изговарању од стране данашње Владе, није истина да су ови закони наслеђени тако да их је Влада морала примењивати, него је баш обратном истина, да Влада није хтела да ове законе измени и укине, иако је по закону пуне три године била у обавези да то учини, и чак јој је дато овлашћење да то уради сама и без Скупштине да би што лакше и брже ово извела.

На трећем месту хоћемо да констатујемо да је данашња Влада, примењујући овај и овакав Изборни закон, ставила у службу своје листе целокупан државни апарат и целокупна и морална и материјална средства која су држави дата од народа за државне сврхе и потребе, а која је средства данашња Влада употребила за своју партију. Тиме је Влада створила једну и законима и Уставу противну кривичну неједнакост и неправду међу кандидатским листама. Уместо да се боре две листе, са идејним програмима и са убеђивањем у правилности погледа и идеја једне или друге стране, Влада је организовала изборе тако да су на једној страни, код једне листе, код владине листе, била материјална и присилна средства и сав државни апарат, док су само на другој страни, на листи опозиције, били оцртани програми народних слобода, народне владе и споразума са Хрватима. Влада је тиме учинила да су избори добили потпуно криву форму док се држава, свим својим апаратом, бори са опозицијом и са својим властитим народом, тако да се отишло у апсурдум да се они који гласају за опозицију обележавају као људи који су издајници и против државе, па је сада резултат избора, по овој владиној тактици,

испао тако као да је 53% грађана за државу а 45% против државе.

У злоупотреби државних установа, државне власти и државног ауторитета, као и државних средстава, званични органи власти по наређењу појединих Министара и Банова, превазишли су све што се икада могло замислити као утицај власти на народ и на бираче. У томе погледу чак су и сами кандидати са владине листе, они који нису били привилегисани, осетили тешке последице недопуштенога и незаконитог употребљавања државне власти и државних средстава у циљу победе једног кандидата над другим. Жалбе тих кандидата са владине листе, прочитане у Верификационом одбору, пружиле су аутентичан доказ о беспримерном злоупотребљавању државног апарата и о недопуштеном управо криминалном присиљавању бирача да гласају за владине изабранике. (Један глас из центра: То сте ви радили, претили сте и убијали! — Граја на левици.) Тиме се дошло до другог апсурда да су изабрани за посланике не они који уживају народно поверење, него они који уживају поверење данашње Владе. И овим је искривљен прави смисао и избора и улоге Народног претставништва и тиме је уједно Влада отворено повредила и данашњи Устав, јер он у своме чл. 54 прописује да Народну скупштину састављају посланици које народ слободно бира.

Жалосно је што морамо да констатујемо да у односу између владине листе и опозиције приликом избора није било код данашње Владе ни трага од оне минималне објективности и коректности коју би и најзагриженија партиска влада требало да допусти опозицији приликом избора да би било макар делимичне слободе при изборима. Изборна борба водила се под страховито тешким условима за опозицију и опозиционе групе." (Један глас из центра: Нама је још теже било од вас.)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Молим госпуду да не упадају у реч г. известиоцу.

Известилац мањине Тришко Жугић (наставља читање извештаја): „Ни један чланак у новинама у целој Краљевини за све време избора од стране опозиције није био допуштен. Ни један говор опозиционих кандидата у целој земљи није објављен. Ни један слободни збор и ни једна слободна манифестација народне воље и народног расположења нису били допуштени... (Протести на десници и у центруму и повици: Срамота што подносите такав извештај!)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо, молим вас да у миру саслушате г. известиоца. Биће времена за дискусију и свако може са говорнице своје мишљење изрећи.

Известилац мањине Тришко Жугић (наставља читање извештаја): „... него је полиција суверено одређивала да ли ће и када и где који опозициони збор бити допуштен и одржан. Избори су вршени у знаку најцрњег полициског режима и терора где је сваки покрет, и појединачни и групни, био под присмотром и под контролом полициских органа. А врхунац насиља и терора учинио је сам Претседник Владе својим говором у очи избора да сви државни чиновници и службеници морају гласати за његову листу... (Један глас са левице: Чак су и суди морали да гласају за вас, јер сте их терорисали!) ... јер им иначе нема места у државној

служби. Тиме је Претседник Владе... (Бурни повици код већине: Живео Претседник Владе!)... на један у историји и Србије и Југославије беспремеран начин покушао да себе и своје друштво идентификује са државом, што ми овде, у име милион триста шесет хиљада јавно датих гласова за кандидате опозиције, најодсудније одбијамо. Ако би се питало који гласачи претстављају државу, пре би се могло казати да слободно дати гласови у оваквим приликама и јавно за кандидате на опозиционој листи са далеко већим правом претстављају државу него гласови дати за владину листу. (Бурно плескање на левици).

Сви ови моменти, који су играли тако битну улогу при изборима, како смо их напред изложили, оставили су тако тежак утисак на народ и на бираче да ће ови избори остати забележени у историји Југославије као највеће искушење и за грађане и за цео народ. Ми у име опозиционих странака констатујемо да наш народ у својој слободној народној држави, нарочито у овако тешкој унутрашњој и спољној ситуацији каква је она данас, има право да очекује што пре и други изборни закон и друкчије методе владања и друкчије поступање са грађанима, па према томе и друкчије изборе за једно тело које треба у истини да претставља народну вољу, јер је ви не претстављате. (Бурно плескање на левици. — Тоша Радосављевић упада у реч).

За известиоца одређен је г. Тришко Жугић.

28 јануара 1939

Београд

Др. Милош Тупањанин, с. р.
Тришко Жугић, с. р."

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Молим Вас, господине Радосављевићу, да не правите упадице.

Прелазимо на дневни ред. По § 9 Закона о Пословном реду говори господо посланика могу трајати пола сата.

Има реч народни посланик г. др. Милош Тупањанин.

Др. Милош Тупањанин: Ја морам да закалим што нема овде господина др. Корошеца, који је био одговорни министар унутрашњих послова за време избора, и који је изборе спроводио.

Влада г. др. Милана Стојадиновића, долазећи на власт, у својој декларацији, нагласила је да долази зато да ликвидира једно стање које је тешко и по целокупан наш народ и по нашу државу.

Господин др. Стојадиновић... (Бурни узвици код већине: „Живео др. Стојадиновић!)... који је у својој декларацији нагласио, да ће једна од првих брига његове Владе бити да донесе у најкраћем времену политишке законе, да донесе у првом реду Закон о слободној штампи, да донесе Закон о зборовима и договорима, и да донесе, пре свега, Закон о избору народних посланика.

Господин Милан Стојадиновић у четири маха затражио је и добио овлашћење од Народног претставништва да он са својом Владом може сам, и без Скупштине, те законе да донесе. Зашто г. Милан Стојадиновић није донео те законе? Зашто г. Милан Стојадиновић није извршио обавезу коју је на себе примио и према Народној претставништво и према земљи? (Жагор). Није је извршио зато што се бојао да донесе један други изборни

закон, ма колико био либералнији, јер је знао, јер је био уверен, да онда, одмах после избора, не би било г. Стојадиновића, не би било његове већине. (Жагор). Ви се, господо, малопре смејете, кад се говорило како није било никакве слободе за време избора, а ја вас позивам, господо, да упрете прстом ма на један чланак ма кога опозиционара, који је изишао у штампи ове земље. Да ли је ма у коме листу изишао говор ма кога опозиционара у овој земљи? За то време у служби г. Стојадиновића стајала су сва државна сретства, у првом реду целокупна штампа ове земље. Не само да штампа није могла да донесе оно што не да цензура, него шта више Влада преко свога Пресбирора давала је редакцијама готове чланке да их оне донесу као мишљења саме редакције. Даље, господо, је ли потребно говорити о овоме београдском радиу, који нас туца стално од јутра до мрака са великим успесима г. Стојадиновића? Радио није институција владина, то је институција целокупног народа и оних претплатника који плаћају, а није се дозволило ни једном опозиционару да држи ма какав говор на томе радиу (Жагор и упадице). Ја се нећу дати збунити вашим упадицама и вашим добацавањима. Ја ћу само у два примера, која ћу мало доцније да изнесем, да вам докажем, да видимо колико може бити људи овде који могу да запитају своју савест да ли је ово добро што се ради или не ваља. (Народни посланик Тоша Радосављевић добацује).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Г. Радосављевићу, молим Вас за мир.

Др. Милош Тупањанин (наставља): Ја знам кад почнем износити сада, овога момента, један конкретан пример да ви нећете штети ни да ме саслушате. Нећете штети да ме саслушате и да ми дозволите да изнесем тај пример зато што се код већине већ зна о чему се ради. Нећете дозволити, зато што ћу вас уверити да има овде народних посланика не само који седе у тим клупама тамо, него који седе овамо и у министарским клупама, који су фалсификатима дошли до свога мандата. Да видимо да ли је спремљено овде, да не кажем организовано, да се спречи да изнесем тај случај. Ја ћу одмах сада да пређем на ствар, да је изнесем и да вам кажем у чему је то.

Ради се о мандату Министра просвете г. Богољуба Кујунџића. (*Министар просвете Богољуб Кујунџић:* Није мој мандат шума да га можете брстити, господине Тупањанину!) Сад ћемо да разговарамо. Ја Вам стојим на биљези кад год хоћете. Најбољи доказ како истина боли, то је ово скакање г. Министра Кујунџића. Јесте ли га видели, он вам сам даје знак да следујете његовом примеру, да устанете и да га браните и да не дозволите да овде изнесем и кажем шта имам. (Жагор. — *Министар просвете Богољуб Кујунџић:* Мене брани моја прошлост, најпре моја прошлост, а Ви сте данас богатији но што сте били). Онда да се мењамо. (*Министар просвете Богољуб Кујунџић:* Питаћемо ми господина Милана Божића и он ће нам рећи много о Вама — Жагор).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Молим вас, господо, да се умирите јер се овде ништа не може да чује шта господа говоре.

Др. Милош Тупањанин (наставља): Ако господин Кујунџић жели да говори по овој ствари и да брани свој повређени понос, он зна како се то чини. Он ће пустити мене да ја прво кажем шта имам, пустиће ме да ја говорим, па ће онда да ме згроми и да ме поклопи. (Граја).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо, молим вас да се утишате и да не упадате говорнику у реч.

Др. Милош Тупањанин (наставља): Господин Кујунџић се кандидовао у једном срезу који даје много радника за државно предузеће „Шипад“. Кад се г. Кујунџић кандидовао, он је био Министар шума и рудника, а пред саме изборе на неко време предузеће „Шипад“ ангажовало је у овом срезу неколико стотина радника. Кад их је ангажовало оно је гледало и тражило да ти радници буду уведени у бирачке спискове. (Министар просвете Богољуб Кујунџић упала у реч).

Господине Претседниче, ја Вас молим да упозорите господина Министра да ме не прекида у говору, јер ћу онда говорити више од пола сата.

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: На ову примедбу господина говорника имам да кажем то, да, по Закону о пословном реду, господа министри имају право на реч у свако доба. Зато молим Господина Министра да се јави за реч па ће је добити у свако доба чим се јави, јер је то његово право. (Одобравање на левици и гласови: Тако је!)

Др. Милош Тупањанин (наставља): Да наставим сад. За претседнике бирачких одбора у томе срезу постављани су махом функционери државног предузећа „Шипад“ и чиновници шумских предузећа која стоје под непосредним надзором Министра господина Кујунџића.

Претставници опозиционе листе на свима бирачким местима имали су формуларе, у које су, после завршених избора и кад су записници о гласању завршени на тим местима, уписали такође резултат гласања у те формуларе. Претседници бирачких одбора, који нису наши, — јер је Влада имала више уплива при њиховом постављању него ми — (Повици: Није тачно!)... имали су те формуларе у којима је записан и цифром и словима број гласова колико је који кандидат на томе бирачком месту добио. И формулари су, сво, код мене из целог среза. На свима тим формуларима потписани су претседници бирачких одбора и претставници листа. И сви ови резултати гласања слажу се са званичним податцима, сем једног. У њему стоји да је Министар Кујунџић добио 191 глас, а у нашим примерцима — имамо их два: један претставника листе Кокановића, а други примерак имао је претставник листе г. Шоле. — у оба та примерка стоји да је Министар г. Кујунџић добио 187 гласова. (*Министар просвете Богољуб Кујунџић:* Четири гласа више!) Тачно, четири гласа су разлика. А зашто, сад ћу да објасним.

У 5 сати у јутру, кад су у Бановини чекали извештаје из разних места и срезова о томе, колико је која листа добила гласова, — морам да се корегирим у томе правцу да су Бановини стизали извештаји из свих срезова, сем из Босанско-Граховског... (*Министар просвете Богољуб Кујунџић:*

цић: И Гламочког!)... , одакле су резултати гласања давани директно г. Министру Кујунџићу, а речено је да се не могу дати чак ни Бану — у 5 сати у јутру прави се нов записник за гласачко место Црни Луг. (Глас са деснице: Откуд знате?) Ако Вам је стало до истине, пустите ме да кажем, а г. Министар ће знати да се брани, и неће имати потребе да Вас узме за адвоката.

У 5 часова у јутру, прави се нов записник о томе гласачком месту, буди се председник бирачког одбора и додају се резултату четири гласа за г. Министра Кујунџића. А зашто та четири гласа? Зашто? Зато што г. Кујунџић и данас овде седи по том неисправном записнику само са један и по глас већине. (Узвизи на десници: То није истина!) Да ли је то истина г. Кујунџић зна врло добро и може да се обрати на своје људе са којима сам ја ово питање претресао. (Министар просвете Богољуб Кујунџић: Поклањам 504 гласа!) Немојте овако да блефирате! (Министар просвете Богољуб Кујунџић: Ви сте то тражили, ја пристајем!)

Господо, г. Кујунџићу требало је та четири гласа па да има апсолутну већину у томе срезу, јер да није имао та четири гласа, он губи мандат који би добио Чедо Кокановић. (Министар просвете Богољуб Кујунџић: Напуштам мандат и поклањам не 4 него 504 гласа!) Камо среће да је г. Министар био раније тако широкогруд. (Министар просвете Богољуб Кујунџић: Изјављујем пред целом Скупштином!) Ја то не тражим, али ако г. Министар Кујунџић каже да се одриче само ова четири гласа а не пет стотина и четири... (Приговори и граја у центруму и на десници. — Милош Драговић оштро упада у реч говорнику).

Председник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине Драговићу, молим Вас да не упадате у реч. Ви сте сувише темпераментни за сенатора и бојим се да ћете остати овде. (Смех и веселост у дворани).

Др. Милош Тупањанин (наставља): Овде у свој Скупштини пала је изјава г. Кујунџића... (Министар просвете Богољуб Кујунџић: Тако је и остајем при томе!)... као члана Краљевске владе... (Министар просвете Богољуб Кујунџић: Поклањам пет стотина четири гласа!)... да он поклања 504 гласа. Ја њему одговарам на то, да нама не треба пет стотина четири гласа него само она четири гласа (Министар просвете Богољуб Кујунџић: Стојим!)

Ми се налазимо у једној чудној ситуацији. Овде је поднесен извештај Верификационог одбора и дебата по њему треба да се заврши данас. Г. Министар Кујунџић је изјавио да пристаје да та четири гласа пусти. Нама сад не остаје ништа друго него да се изврши извиђај по овој изјави г. Кујунџића, али ја не увиђам практичан излаз из овога. Ово може лепо да се каже, али ми знамо да данас треба да се заврши дебата. Г. Кујунџић је имао времена и прилике да то каже раније, кад је ова ствар била пред Верификационим одбором, па да Верификациони одбор разгледа акта и донесе своју одлуку. Овако данас, овде у Народној скупштини, ми знамо да се мора да заврши дискусија и то је онда само да се опсени простота. Нека г. Кујунџић нађе излаза, нека

га формулише да му се та четири гласа не рачунају и Скупштина нека то прими. (Министар просвете Богољуб Кујунџић: Пристајем!). Кад г. Министар Кујунџић каже да на то пристаје, онда нека се то и утврди. (Жагор. — Министар просвете Богољуб Кујунџић: Ја пристајем да ову целу ствар извиди г. Јовановић. Граја).

Председник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо, скупштинска дебата је и одвећ озбиљна ствар, а да би се могло решавати у ларми. Ја умољавам сву господу да саслушају господина говорника, а ја ћу после дати реч г. Министру.

Др. Милош Тупањанин (наставља): Ја ћу, господо, на ову изјаву г. Министра Кујунџића да прекинем своје излагање са овим случајем зато, што је изјава дата у присуству целокупне Народне скупштине и целе Владе, да г. Кујунџић овлашћује г. Јовановића да извиди материјал и како материјал буде извиђен тако нека буде.

Прелазим на једну другу ствар и ја вас молим да ме саслушате пажљиво, јер је то крупна ствар. На први поглед може бити да је ствар безначајна, али је она много крупнија но што изгледа. Ја верујем да неће бити никога од Вас коме неће бити хладно око срца када ово изнесем, чак и међу вама који сте у најближој средини г. Председника Краљевске владе и који би сте желели да га видите још дуго година на томе положају. Ја верујем да ни његов најближи сарадник неће бити непотрешен кад чује за овај случај.

Овде се жалило на терор у Хрватској... (Чује се: Јесте!)... а ја ћу вам изнети само један једини случај, пошто је иначе врло кратко време, да вам укажем са каквим се средствима и методама у борби служио у Хрватској г. др. Милан Стојадиновић и његова Влада.

Сви ви знате да у овој држави ни једне новине, ни један лист не може да излази без одобрења надлежних власти. Поготово не могу те новине, ти бројеви, да се продају у Краљевини, да то гледају агенти, да гледа полиција, а да није са знањем власти.

У суботу, 10 децембра 1938 године, уочи самих избора, изашао је у Загребу један број листа „Хрватски Борац“. (Повици са деснице: То су ваше новине!) Господо, сад ћете видети одмах јесу ли ваше, или наше! Шта пише у том „Хрватском Борцу“? На првој, насловној, страни, а преко целе стране, доноси се порука поглавника др. Анте Павелића хрватским изборницима. (Граја). Господо, овде је организатор убиства покојног Краља Александра, морате ме пустити да говорим. (Протести и негодовање на десници). Преко целе стране фотографија др. Анте Павелића у униформи хрватског усташе... (Повици са деснице: То су ваши хрватски жидови финансирали!) На то ћу вам одмах одговорити. Тај дан, у подне, на Јелачићевом тргу, Милован Жанић, адвокат и бивши народни посланик, када је видео да се овако слободно растура и продаје овај лист на Јелачићевом тргу, одмах је узео 300 примерака и почео их да цепа. Свет се је окупио, зауставио се трамвајски саобраћај и господин Жанић је одведен на полицију. Од полициског редарства у Загребу г. Жанић је добио позив под Бр. 37977 за 21 јануар ове године, и то подвучено да има неодложно да дође на саслуша-

ње. Господин Жанић је дошао на саслушање. (Један глас са деснице: Ко зна зашто?) Овај господин што каже: ко зна зашто, — нека пита овог новог човека у ресору Министарства унутрашњих послова, чија је дужност да види и забележи овај број. (Говорник показује слику Анте Павелића!) Господо, ово треба да виде и они, који требају да то виде, јер и не знају да је у изборној борби др. Стојадиновићу, његов савезник био др. Анте Павелић. (Протести и граја на десници).

На саслушању у полицијској дирекцији питан је г. Жанић, је ли цепао ове бројеве. Он је одговорио да јесте. Речено му је да је овај лист дозвољен, да је пријављен властима и да није смео то чинити. Речено му је да треба да плати отштету што је цепао овај „Хрватски Борац“ са сликом др. Анте Павелића у усташкој униформи.

А шта каже др. Анте Павелић у тој својој поруци? (Глас са деснице: Имаш само још четири минута да говориш!) Знам да вам није пријатно да о овим стварима говорим.

Господо, тамо Павелић поручује да не треба Хрвати да гласају за Мачека, који је издао хрватски народ, који је продао Хрвате Србији и Србима. Ово је писано 10 просинца 1938 године, уочи самих избора, па је онда донешен проглас из осамдесетчетврте године Анте Старчевића, који се примењује на данашње прилике, где га ова редакција примењује, а где се каже да не треба ићи на изборе, да је ово злотвор и туђин и удара се на Србе као на злотворе. А то је пустила да се пише Влада г. др. Стојадиновића.

Овај Анте Павелић осуђен је на смрт пред судовима зато што је био главни организатор убиства Краља Александра. Па кад се прави споразум са Хрватима, кад др. Мачек долази овде, кад се доносе резолуције, Влада Милана Стојадиновића не да да те резолуције буду публиковане у штампи. А не да зато што би се наш целокупни народ уверио да политика споразума иде за тим, као што је то наглашено у једној предизборној резолуцији: да су ван дискусије монархија, династија, интегритет граница и народна одбрана. Је ли то не сме народ да зна? То забрањује Влада Милана Стојадиновића да штампа донесе, јер цео наш народ, милиони људи се интересују у чему је тај споразум. Влада нас напада и назива да хоћемо да цепамо ову државу (Гласови са деснице: И хоћете! — Протести на левици)... и не да да се бранимо, а Влада у исто време служи се овим Антом Павелићем у униформи хрватског усташа. (Гласови са деснице: То није истина!) Тражи га за савезника! Нема речи којом човек ово дело може да оквалификује. (Смех на десници.) Смејте се, многи се смејете који рачунате са положајима и бенефицијама, смејте се, али ја знам да и међу вама има много вас, којима је хладно око срца кад сте све ово видели! (Гласови са деснице: То није истина!) Дужност је овога новог Министра унутрашњих дела да поведе извиђаје по овоме и да каже где треба, шта ради Влада Милана Стојадиновића. (Ђура Јанковић упада у реч.) Сада ћу да вам одговорим.

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине говорниче, Ваше је време истекло, молим Вас да завршите. Господу народне посланике молим да саслушају говорника у миру.

Др. Милош Тупањанин (наставља): Државни тужилац, када је број изашао, није га одобрио и забранио га је. Али је дошло наређење одавде из Београда да се овај број пусти. (Гласови са деснице: То није истина!) Можете рећи да то није истина. (Чује се: Изборни трикови!) Нема изборног трика са убицом Краља Александра! Нема никаквог додира са њим. Онај који тражи савезника у Анти Павелићу и при томе каже да је то изборни трик — жалостан је човек, господо! Не дате г. др. Мачеку, не дате да шефови Удружене опозиције, не дате да странке које су потписале и написале споразум кажу шта хоће. То не дате! Ја сам овде изнео малопре број полицијске позивнице. Ја сам овде нагласио да је полиција саслушавала г. Жанића. На Влади је, не на Влади, на овом је човеку овде (показује на Министра унутрашњих послова) да ово провери (Гласови са деснице: То је једна вешто инсценирана комедија!) Жалосна ствар, ако ви кажете да је ово једна вешто инсценирана комедија. Ово је трагедија, господине мој! Жалосно је да је Влади Милана Стојадиновића требало да нађе за савезника Анту Павелића и да се служи Антом Павелићем да не би Хрвати изашли да гласају, него да може Милан Стојадиновић да напабирчи нешто гласова тамо у Хрватској! Господо моја, а тај хрватски народ, зрео као увек, пошао је листом за политику споразума г. др. Мачека. Никада хрватски народ није овако јединствено ни овако сложено дао поверење политици споразума Срба и Хрвата као што је овога пута. (Пљескање и одобравање на левици).

Ја знам, господо, да неће проћи дуго време, па ће седети у овоме Дому људи и са хрватске и са српске стране, људи, који ће моћи да сарађују братски, слошки да дође до споразума између Хрвата и Срба, да дође до консолидације унутрашњих прилика, да дође до снажења наше државе споља. Ја то знам. Да није ништа друго него ова једна ствар, овај човек — показује руком на г. Претседника владе — мора да иде, и он ће да иде, он мора да иде! (Гласови из већине: Али не кад Ви хоћете!) Не кад ја хоћу, него што народна част хоће и што државни интереси наређују. Устаните па браните Павелића! Браните га ви! (Гласови из већине: Павелић је ваш савезник, а не наш! — Стојадин Димитријевић: Ви хоћете као кукавица јаје да подмећете другом!)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине говорниче, Ваше је време истекло и молим Вас да завршите.

Др. Милош Тупањанин (наставља): Хвала Вам, Господине Претседниче, што сам и оволико успео да кажем.

Овај господин тамо каже, да је ово подметнуто, а ви ћете се уверити, да није подметнуто, кад Господина Стојадиновића не буде овде, а то ће бити врло брзо. (Пљескање на левици — Гласови на десници: То ви чекате већ три и по године!)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Има реч Министар просвете г. Богољуб Кујунџић. (Пљескање у центруму и на десници).

Министар просвете Богољуб Кујунџић: Господо народни посланици, ја сам нарочито благодаран г. др. Тупањанину, што је баш питање мога мандата изнео пред овај форум. Благодаран сам му из простога разлога, што већ једаред могу

са овога компетентног места демантовати све оне тенденциозне и измишљене вести, које од 11 децембра круже о изборима у Врбаској бановини. Резултати тих избора вама су познати. И ја желим да констатујем само једно: да је листа г. др. Милана Стојадиновића, — и поред незапамћеног терора и корупције одоздо... (Пљескање код већине)... без Бана и без начелника управног одељења, што је најбољи доказ слободе избора... (Гласови са левице: Охо — хо! — И без помоћника Бана) ...са Управним одељењем, које је гласало за листу г. др. Мачека... (Бурно пљескање код већине и повици: Тако је!) ...и у једној неравној борби, један према шест добила у Врбаској бановини апсолутну већину. Према томе депласирана је примедба једног од господe, који ми је добацио да је срамота. да један активан министар побеђује са три гласа.

Карактеристично је да две трећине ове господе, што седе са ове стране, (показује на левицу) имају да захвале за та своја места искључиво диригованим гласовима Хрватске сељачке странке. (Живо одобравање у центруму и узвици: Тако је!)

За г. др. Тупањанина имам да кажем... (Др. Бранко Чубриловић приговара) Господине Чубриловићу, да сам ја био предусретљивији према вашим изјавама, можда Ви не бисте седели тамо, него овде (показује на центрум) или чак овде (показује на десницу). (Одобравање у центруму и на десници. — Др. Бранко Чубриловић приговара)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине Чубриловићу, чекајте да своја аргумента, ако их имате, изнесете кад добијете реч. Изволите онда на говорницу, одакле се можете објаснити, а никако немојте упадати у реч г. Министру. Имаћете прилику да говорите.

Министар просвете Богољуб Кујунџић (наставља): Ја констатујем ту чињеницу са диригованим хрватским гласовима. Није онда ни чудо што нека од оне господе не вичу: Живео југословенски народ, него кличу: Живео хрватски народ. (Живо одобравање и пљескање у центруму и на десници. — Приговори на левици. — Душан Бранковић упада у реч).

Господину Бранковића изабрали су такође Хрвати. (Душан Бранковић оштро упада у реч).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине Бранковићу, опомињем Вас на ред. Позивам Вас да поштујете Закон о пословном реду и да у миру саслушате господина Министра.

Министар просвете Богољуб Кујунџић (наставља): Ја констатујем да је за господина Душана Бранковића од 4.116 Срба, који су на изборе изашли у Мркоњић-Граду, гласало свега 341, а 547 Радићеваца. (Душан Бранковић поново оштро приговара).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине Бранковићу, опомињем Вас записаном опоменом на ред).

Министар просвете Богољуб Кујунџић (наставља): Ја ово износим и ради оних добронамерних пријатеља, који су се забринули за изборе у Врбаској бановини. У целој Врбаској бановини гласало је за свих шест опозиционих странака 48.000 гласова српских и 34.000 хрватских, док је

за листу господина д-ра Милана Стојадиновића гласало преко 70.000 српских гласова... (Бурно и дуготрајно одобравање у центруму и на десници) ...и свега 2.659 гласова хрватских. (Душан Бранковић и даље приговара).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине Бранковићу, опомињем Вас на ред. Предложићу Вас за искључење са седнице, ако не будете поштовали Закон о пословном реду.

Министар просвете Богољуб Кујунџић (наставља): То није политика, то је математика, коју не може нико демантовати.

Моме добром пријатељу г. др. Тупањанину ја свечано изјављујем да ћу та четири, па, ако баш хоћете, и пет стотина четири гласа поклонити г. Чеди Кокановићу. (Др. Бранко Чубриловић: Ја нећу!) Ти нећеш, али он хоће, само под једним условом, да г. Тупањанин, ако и поред та четири гласа не би у Народну скупштину ушао Чедо Кокановић, положи свој посланички мандат као што ми је рекао. (Бурно одобравање у центруму и на десници).

Господо, то је моја реч још са једном једином напоменом: да никада у Босни и Херцеговини неће идеја Купинца победити идеју Солуна и Кајмакчалана. (Бурно и дуготрајно одобравање у центруму и на десници).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Реч има народни посланик господин Илија Михаиловић.

Илија Михаиловић: Господо народни посланици, избори народних посланика на дан 11 децембра 1938 године вршени су по Закону од 10 септембра 1931 године и изменама његовим од 26 децембра исте године и 24 марта 1933 године, по Закону који је донет под нарочитим приликама и околностима. (Урош Недељковић: Које си ти спровео!). Јесте, ја сам их спровео! За тај Закон Претседник Краљевске владе господин др. Милан Стојадиновић у својој декларацији датој 4 јула 1935 године пред Парламентом, представљајући своју Владу, а и доцније у буџетској дебати, казао је да је несавремен и да га треба мењати. То му је дало повода те је одмах те године тражио од оба Дома овлашћење за измену тога и других политичких закона и то преко нарочитих одбора, како би се што пре дошло до тих закона. Иако је овлашћен за то, он то није урадио у 1935/36 години, па је Финансијским законом то исто тражио и у 1936/37 г. Опет му је одобрено то са роком од шест месеци. То баш по предлогу сенатора ЈНС. Иако је то био закон, иако је то он морао извршити у том року, ипак то није учињено, по је то исто радио у Финансијском закону за 1937/38 годину. (Гласови на десници: Ко је правило тај закон?). Правио га је Илија Михаиловић! (Жагор и веселост). Од тога ја не бежим, јер је и један наш државник, велики политичар, изјавио отворено у Народној скупштини, па ево и ја изјављујем: један човек и ако некад у животу направи какву погрешку има право да је промени, јер само будале, вели, не мењају своја мишљења.

Све је он то оставио на страну па ове изборе извршио по том Закону, и још преко „Само-

управе" број 883 од 24 јануара у чланку „Верификациона дебата", вели: „Што се пак тиче критике опозиције што су политички закони остали на снази, протесте треба упутити на господина Петра Живковића и његово друштво које је те законе донело и које је пуне три године ометало, у сарадњи са УО, да се донесу нови либералнији политички закони".

Па зар ти пријатељи терају господина Стојадиновића да донесе нове политичке законе и одређују му чак рок за то и они ометају? Какав цинизам!

Но овде ћу ја рећи господину Стојадиновићу ону истину: Да и најгори закони могу бити добри, ако је савестан онај који те законе извршује; а ако је несавестан онда не вреде ни најбољи закони.

Питање је овде, не закона, но извршења тога закона, о чему ја хоћу да говорим.

По том „рђавом" закону предвиђено је, на пример, да не сме бити спречавања гласачког права од стране ма ког органа власти, да не сме бити насиља и претње за употребу бирачког права, да не сме бити обећања каквог места у служби да би се ко одрекао свога права, да не сме бити гласања на више од једног места, да не сме нико место другог гласати, да нико на биралиште не сме доћи са оружјем, да се нико не сме служити лажним вестима приликом агитације, итд., што је све предвиђено §§-има 71 до 95 — закључак тог Изборног закона.

Исто тако тим Изборним законом, а именованом §§-а 53 до 56 закључно, предвиђено је како се врши гласање и шта се ради после гласања, нарочито са актима. Предвиђено је чак да се акта по свршеном избору упакују и запечате општинским печатом.

Тим законом предвиђено је и ко и како предаје изборна акта Главном бирачком одбору чији је састав такође предвиђен као што је предвиђено и да је рад тога Одбора пуноважан, ако поред претседника или његовог заменика буде на састанку најмање још три члана, што се у записнику констатује.

Поред овога, а у вези са тим Изборним законом, донет је 6 септембра 1931 године и Закон о бирачким списковима у коме је предвиђено како се састављају ти спискови, кад, како се мењају, ко их оверава и кад.

Као што рекох, у том Изборном закону, без обзира на његове друге мане и његову несавременост, што и ја усвајам, предвиђено је све што би дало гаранције да је избором добијена права воља и право народно расположење. Али настаје питање: да ли је тај и такав закон поштован или није, да ли су извршне власти вршиле своју дужност правилно или не?

То је питање о коме желим говорити.

Целој земљи познато је шта је наступило после Указа о објави избора, који је изишао 9 октобра 1938 године. Целој земљи и свима вама познато је каква је психоза овладала у народу после објаве избора. Познато је шта је све писало у нашој штампи, која је само у владиним рукама, то ће рећи у рукама ЈРЗ. Познато вам је да се је у тој штампи опозиција третирао као издајник земље, позната су вам подметања и разне слике које

су на најбруталнији начин вређале патриотизам опозиције. (Протести код већине. Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо: А како је било под Живковићем и Јевтићем, Вашим шефовима?!)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо народни посланици, молим вас, да у миру саслушате говорника.

Илија Михаиловић (наставља): Познато вам је шта су говорили кандидати и кортеши ЈРЗ по разним зборовима. Познато вам је свима шта су и поједини министри говорили, па вам је познато да је и г. др. Милан Стојадиновић, Претседник Краљевске владе и „вођа" ЈРЗ говорио за цело време изборне агитације, па напоследку и 8 децембра 1938 год., на два дана пре избора и кад су свима осталима били забрањени зборови па чак и конференције у затвореним просторијама. Познате су вам и оне речи изговорене од г. Стојадиновића у Љубљани тог дана 8 децембра, речи које веле: „Ко ме је шеф др. Мачек томе нема места у државној служби". Речи које су као претња казане и по Изборном и по Казненом закону.

И кад тако што год каже Претседник владе, кад он тиме ништа јасне прописе писаног закона, онда настаје питање: шта у том случају раде подручни органи и они крупни и ситни чиновници државни?

Те речи „вође" ЈРЗ, без обзира на друге, поверљиве наредбе, наравно неписане, па можда и писане, учиниле су да приликом изборне агитације и приликом самих избора, наступиле:

- 1) терор власти и појединаца;
- 2) обмана и корупција и
- 3) фалсификовање воље народне.

Све је то било а кандидати опозиције и њихови пријатељи нису имали могућности да кажу ни једну реч преко јавности, јер, како рекох, штампа је у рукама Владе.

Све оно што се дешавало немогуће је побројати за кратко време које нам стоји на расположењу, али ја ћу навести само неколико примера по разним местима, ради утврђивања да је било и терора власти и њених органа као и појединаца, обмане и корупције као и фалсификата.

Јединствен пример терора власти и појединих органа њених, који није постојао од како постоји ова земља и одкад се у њој говори о парламентарности, јесте наредба начелника Среза неготинског Миливоја Жугића, датирана 19 новембра 1938 год. под. Бр. 22525 и којом је тај срески начелник забранио кретање грађана из места у место и спречио страним лицима да долазе у Срез неготински. Тај срески начелник створио је опасно стање у своме срезу. Он је заточио грађане у својим местима, што је противно чл. 9 Устава земаљског, он је осудио све становнике свога среза а и странце, иако их није ни саслушаво. Тај срески начелник је онемогућио ма какву агитацију, он је уништио најосновнија права грађана. Он је извршио једно злочино дело које се као такво казни по општем Казненом закону.

Поред овога, тај срески начелник све грађане је ставио ван закона. Он је с њима радио што је хтео. Он је хапсио кога је хтео. Да вам, господо, прочитам ту наредбу да чујете како у њој пише: „Начелник Среза неготинског Бр. 22525 од 19 новембра 1938 год. Неготин. — У последње

време разни деструктивни елементи а нарочито комунисти, користећи ову предизборну политичку ситуацију, долазе неопажено у овај срез, како из унутрашњости Југославије тако и из суседних граничних држава: Бугарске и Румуније, те протурају лажне вести, нарочито по селима, да ће села са десне стране Тимока бити припојена Бугарској и на друге начине подривају темеље ове државе, радећи на њеноме цепању, те на тај начин код грађанства наведених села то ствара забринутост страх и узрујаност, што је опасно по јавни мир и поредак, тако, да су до сада многи грађани долазили начелству, тражећи да се што пре преседе из граничних села у унутрашњост Југославије, не желећи да остану под управом стране државе.

Да би ово Начелство преко својих органа, а и лично потписати могао контролисати кретање свију грађана, који из свога места становања иду у друга места (из села у село) и на тај начин сузбијати сваки деструктивни рад оваквих разорних елемената; у смислу чл. 65, 66 и 67 Закона о унутрашњој управи издајем ову наредбу:

1) Забрањује се свакоме лицу из овога среза кретање из места становања у друго место истог среза ма у коме виду, ако исто лице није снабдевано објавом овога Начелства;

2) Исто тако забрањује се и страним лицима кретање по селима овога среза без претходне пријаве и одобрења овога Начелства.

Лица под 1) ове наредбе, која желе да имају дозволу за кретање по селима овога среза дужна су се молбом обратити овоме Начелству, коју ће прописно таксирати, и уз исту приложити уверење своје општине, из кога ће се видети да не припада ни једној илегалној организацији, односно да не испољава начела противу постојеће државне форме или начело противу правне промене државног поретка, и да је владања и понашања доброг.

Ову наредбу је потписао начелник срески Мих. Жугић, и на крају исте каже: „Ко противно поступи, и не придржава се ове наредбе по чл. 67 у вези чл. 69 Закона о унутрашњој управи, биће кажњен од 10 до 500 динара у корист државне касе, а у случају ненаплативости затвором од 1 до 10 дана.

Ова наредба ступа на снагу одмах а иста ће се доставити у смислу чл. 67 т. 2 Закона о унутрашњој управи Краљ. Банској управи Моравске бановине на одобрење. (Један глас из већине: У реду!) Јесте, господо, за вас је све у реду и све је дозвољено. Пошто се вас ова наредба не тиче то се због ње и не револтирате. Мене то ништа не изненађује и ништа ме не чуди, јер ја се боље чему од вас нисам ни надао, па се нисам ни надао да ће вас ово револтирати.

Наравно, ова наредба важи за оне који нису били чланови Ј. Р. З. За оне који нису хтели гласати за Ј. Р. З. он је доносио решења без нумере и то на основу члана 10 Устава са оваквом садржином: „Ради проналаска државног оружја, комунистичких летака и томе слично решавам да се над Н.Н. лично и у његовој кући и стајама изврши претрес. Датум, — Начелник срески.” Оваква решења слата су жандармеријским станицама које су са тим решењима упадали у куће у ма које доба дана и ноћи и одводили их право у затвор среског начелства. Ту су људи остајали данима тамо, и

тим људима је било онемогућено да употребе своје гласачко право. Тим начином начелник срески је отерао у бегство две до три стотине грађана, а на стотине похапсио.

За овакве злочиначке радње начелник срески је добио потстрек од 30 октобра 1938 године, када је г. др. Стојадиновић држао збор у Неготину. Уочи тога збора дошло је у Неготин преко 200 жандарма, око 300 омладинаца разних професија у зеленим кошуљама поред великог броја чланова „Југораса” обучених у нарочите униформе. Поред њих дошло је возом 40 музиканата у плавим униформама и сва је та руља уз буку и свирку музике, гурала кроз Неготин и задавала страх свима грађанима: Да би комедија била што већа, тенденциозно је пронета вест да ће на г. др. Стојадиновића бити извршен атентат приликом збора, те је у очи збора (29-X) ухапшено 10 грађана припадника опозиције и то: Перашевић Драгиша, претседник омладине ЈНС, Тодоровић Милан, члан Трговачког удружења, Радуловић Атанаско, студент права из Кобишнице, Стојчић Захарије, студент права, Крацановић Витомир, земљорадник, Фируловић Атанаско земљорадник, Фируловић Сава, земљорадник, Баланесковић Ђорђе, земљорадник и Трокић Динул кафеџија. Сви ови људи то вече су саслушавани и кажњени са по три дана затвора у подруму канцеларије среске.

Да би страх код грађана био већи, да би се заплашили људи из опозиције, тога дана, 29 октобра око 18 часова, кад је било пуно шеталиште, провезао се кроз варош један камион пун жандарма, са пушкама у рукама. За њима су ишли униформисани сами омладинци ЈРЗ у зеленим кошуљама, певајући у корак „марширала, марширала Миланова гарда”. После њих прошла је чета жандарма (око стотину) под оружјем.

Те појаве већ су створиле тешко душевно стање код грађанства. Сутрадан, 30 октобра, на дан збора, већ око 7 часова прошла је кроз варош опет жандармерија под оружјем, а видели су се и срески начелници Срезова: поречког, кључког, брзопаланачког, крајинског и неготинског, у друштву са подређеним им особљем. Око 9 часова жандарми су опколили место где ће бити збор. Тог јутра дошло је у Неготин и 6 возова са чиновницима и онима које су они водили.

Овај збор трајао је око 45 минута, па се отишло на ручак у подруме Виноградске задруге, где је било око 600 званница.

Тако је то било 30 октобра, кад је држан збор др. Стојадиновића, а кад је дошао у Неготин 12 новембра Петар Живковић, онда га је без икаквог инцидента дочекало 2—3000 грађана за што су многи и многи кажњени од среског начелника са по 15 дана затвора.

После овога начелник срески г. Жугић дао се у агитацију и то, што је најжалосније, са претседником Окружног суда Чедомиром Радосављевићевићем и другим чиновницима, којом је приликом на њихов ауто бачено камење те због тога начелник је похапсио 30 људи ни кривих ни дужних, а ни прстом није мрдноо кад је у селу Мокрањи разбијен прозор на ауто г. Петра Живковића од једног познатог раденика, који је радио на радињи заменика кандидата ЈРЗ.

Не само да је похапсио све, већ је 18 новембра 1938 ухапсио и др. Тодора Бећирића, лекара, Стојајновића Аранђела, трговца из Неготина и Михај-

ловића Ђорђа, трговца из Којилова, под изговором да су учинили кривицу по Закону о заштити државе. Ови су људи били у притвору око два месеца, док их није ослободио Суд за заштиту државе, налазећи да нису учинили никакво кривично дело. Кад је похапсио ове људе није дозволио да им се однесе ни храна ни спаваће ствари, те су људи на земљи преноћили. За то има доказа и сведока.

После ових хапшења начелник срески дао је оружје неком Ратку, касапину, Сави, касапину, Бори, бив. кочијашу, Николи Тодоровићу, бив. баштовану и још неколици сумњивих типова, који су тим оружјем свакодневно пуцали по вароши и нападали на све оне људе за које им је речено да су опозиционари, те су ови претучени од њих а после хапшени у срезу као изазивачи переда.

Напомињем да су поред среског начелника и претседника Округног суда Радосављевића највећи агитатори били још: државни тужилац Чедомир Симоновић, судије Округног суда Станковић, Марјановић и Младеновић као и директор гимназије Стојан Младеновић, директор Учитељске школе и још неки ситнији чиновници.

Неготин је у то време лично на логор бандита, јер се свакодневно пуцало и шенлучило по вароши. Тако је и 26 новембра, 1938 године, под вођством Димитрија Радуловића, претседника Општине праховске и Милана Ђорђевића, претседника Општине самариновачке, почело коло на сред пијаце неготинске кад је испаљено око 150 метака пушчаних и револверских. Власт је све то гледала и одобравала.

Као што је изложено, у Неготину је владала таква анархија да су се чак и општински стражари одрицали службе дајући оставке на исту. То стање натерало је претседника општине Младена Максимовића те је 10 децембра у вече позвао код своје куће једну групу грађана да се са њима посаветује, шта да се ради.

Ово је саопштено среском начелнику и он је наредио те је једна група жандрама око 2 часа по поноћи отишла пред кућу претседника и захтевала да се пуне унутра. Кад се претседник успротивио да му се ноћу улази у кућу, жандарми су разбили врата, поразбијали прозоре и пуцали из пушака. Кад су ушли унутра, везали су ланцима 13 грађана и претседниковог сина Ђорђа Максимовића, и све отерали у срески затвор. Сутра су пуштени они који су дали обавезу да ће гласати за кандидата ЈРЗ а остали су задржани у притвору и пуштени по свршеним изборима.

У затвору Среза неготинског налазило се за време избора преко 300 грађана из Неготина и Среза неготинског, а и данас се налази у затвору још око 60 људи, јер се једнако кажњавају.

Ето, тако је изгледало у Неготину за време слободних избора, слободнијих но ма када у овој земљи, слободнијих но што ће их бити у Енглеској, како каже г. др. Стојадиновић.

Но није само то било у Неготину. Навешћемо неколико примера и из других општина неготинског среза. Тако, на пример, у Душановцу, на дан 23 новембра 1938 године, жандармериска станица из Душановца без разлога лишила је слободе Драгутина Ђ. Поповића, трговца, отерала га у срез где је кажњен са 15 дана затвора и држан је у затвору док нису прошли избори. Тога истог дана, исти жандарми упали су у куће Ђорђа Барбуловића,

Драгутина Браношевића и Ђорђа Кикића, тражили их и извршили неку преметачину, пошто њих нису нашли код куће, јер су побегли. Командир станице наредник Михајло Протолипац потом је организовао потеру ради проналаска Петра Отрића, Димитрија Џонтића, Ђорђа Кикића који су одређени за преставнике и заменике листе др. Мачека, а кандидата Петра Живковића. Исти наредник је на дан 1 децембра 1938 године унао у радњу ухапшеног Драгутина Поповића и све присутне, ради куповине у дућану, отерао у жандармериску станицу. (Један глас: Боље је да о овоме не говориш, јер ја могу да изнесем шта си ти мени причао како је прошлога пута било). Ти си се пребацио, јер ти ја никад нисам ништа о томе причао. Него да ја не изнесем шта си ти мени причао! То ће бити веома ружна слика и зато је боље да ћу тиш и да ме на то не изазиваш.

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Молим господина говорника да не одговара на упадице.

Илија Михаиловић (наставља): Нека ме они не прекидају и не упадају у реч, па им ја нећу одговарати.

На дан избора пак, 11 децембра, I гласачко место у Душановцу као и II било је опкољено жандармеријом која је утицала на гласаче па чак и тукла непослушне. За све ово има позитивних доказа.

У Крилову, на дан 18 новембра, начелник среза, у споразуму са претседником општине Петром Димитријевићем, ухапсио је Ђорђа Михајловића, претставника опозиционе листе, те се исти налази у затвору. Тај претседник општине жалио се учитељу Ђоловићу из истог места да га је звао начелник срески са наређењем да поднесе општински печат, и кад је отишао начелник га је натерао да напише реферат како су Јован Бањанин и Атанаско Радуловић говорили народу да ће др. Стојадиновић после избора уступити неке наше крајеве суседној држави. На сам дан избора два пута је долазио у село писар срески Момчило Матејевић са жандармима. Том приликом писар се попео на степенице гласачке зграде и држао говор против опозиционара говорећи: „Ко гласа за Мачека, нека 12 децембра пакује ствари и сели се у Бугарску”.

У Чубри, после 26 новембра 1938 године, у времену кад је законом забрањено позивање грађана, упали су ноћу жандарми у кућу Стојана Динића да га лише слободе. Кад је он ово видео побегао је на други излаз у ноћном вешу, пошто је већ био на спавању. На сам дан избора сеоски учитељ Милан Милошевић претио је хапсом Божидару Станисављевићу, студенту из Чубре, да има овлашћење од начелника среског да га ухапси зато што му смета у агитацији за листу др. Стојадиновића.

У Буковчи, за време од 26 новембра до дана избора, похапшени су: Сава Мораревић, Милош Налојевић и још четворица како би се заплашили грађани. На дан избора дошао је на биралиште са жандармима срески писар Радомир Стевановић и покушао да продре на биралиште, у чему није успео због сложеног протеста грађана. У току гласања неколико пута је долазио у село камион са жандармима и пролазио кроз Буковче и Кобишницу ради застрашивања грађана причајући да ће сви који гласају за опозицију бити оглашени за антидржавне. И за ово све има позитивних доказа.

У Мокрању, за време, када је законом било забрањено позивати грађане ради неких иступних кривица, начелник среза са командиром жандармеријске станице Николом Вражићем позвао је претставнике листе опозиционе и друге виђене опозиционаре на одговорност за неке измишљене иступне кривице. То позивање учинило је да се највиђенији људи разбегну па међу њима и бивши претседник општине и претставник опозиционе листе, те није могао доћи на биралиште но је дошао његов заменик Живојин Д. Јовановић. Претседник Бирачког одбора Душан Стевановић, учитељ дугогодишњи у Мокрању, који је познавао све грађане, није хтео примити овог Живојина, тврдећи да он није заменик но Живојин Д. Јовановић, дечко од 20 година. Њему је поверио чување листе да би могао радити што хоће. Чувши за ово прави претставник листе Владимир Трујкић вратио се, и помоћу својих пријатеља успео да дође до биралишта и уђе у гласачку одају и чува листу. Али по наређењу претседника општине покуцало се да се уђе у гласачку одају и Трујкић ухапси. Благодаречи присебности грађана, у овоме се није успело, па су око 16—17 часова, кад се видела победа опозиције, агенти: Живојин Маричић и Миливоје Цајкунић из Мокрање почели пуцати, на шта су грађани тражили заштиту од присутне жандармерије, која је одговорила: „Па пуцајте и ви, шта ми ту можемо“.

Иако је листа опозиције добила већину, исфабриковано је противно.

У Кобишници је срески начелник Жугић пронашао бив. робијаша Николу Стевановића који му је давао информације о људима из Кобишнице и њиховом политичком расположењу. Ти гласови учинили су да се маса грађана разбежи из Кобишнице. Па још кад је 27 новембра инсцениран напад на ауто Митрофана Васецког од тога дана је настало хапшење у масама. Ухапшено је неколико десетина грађана.

На дан 22 новембра ухапшено је 22 грађана и задржано у притвору до избора. Око 30 грађана побегло је у Зајечар, Бољевац и Београд а око 100 њих се крило по шуми и појатама. Свакога дана долазио је у Кобишницу камион за жандармима и возио грађане у затвор срески. Да би страх био већи издејствовано је да се у Кобишници установи жандармеријска станица. Такво је стање трајало до свршених избора а тако и данас те у затвору има још око 20 људи.

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине посланиче, обраћам Вам пажњу да је време Ваше истекло и молим Вас да заокруглите свој говор.

Илија Михаиловић (наставља): На дан 10 децембра, око 17 часова, упали су у кућу Јована Којметића, претставника опозиционе листе: Никола Стевановић, Сава Думитрикић и Антоније Јепурановић, чланови Ј. Р. З., са три жандарма; тражећи Јована. Како њега није било извршили су неки претрес у кући без икаквог решења. (Један глас из већине: Да чујемо нешто о Сељачкој заштити!). И то ћете чути.

На дан избора, жандармерија је једнако долазила и застрашивала људе а Никола Михаиловић, претседник Ј. Р. З., на самом биралишту агитовао и претио убиством онима који гласају за опозицију. Претседник бирачког одбора није смео ништа

но је тек, на захтев бирача Димитрија Барбуловића, претседник удаљио Николу са гласачког места.

На дан избора, око 6.15 часова изјутра, пошао је на биралиште чувар опозиционе листе Илија Ђ. Димитријевић из Прахова. На путу на неки метар од суднице и на капији суднице, где је вршено гласање, изашли су пред њега: претседник општине Димитрије Радуловић са наоружаним Милутином Крачулановићем, Светомиром Шанићем, Николом Стојановићем, друмским чуваром, и његов шурак Димитрије Крекуловић, сви из Прахова, те га, вели, по наређењу, истукли кундацима пушака и избацили из општинског дворишта не дајући му да уђе на биралиште и присуствује избору као чувар листе. Све ово гледао је претседник Бирачког одбора др. Милан Митровић, срески референт, и није ништа преузео у одбрану претседника нити је ставио у записник зашто претставник није присутан.

Целог дана ови наоружани људи, са још десетак наоружаних државним пушкама, ишли су по селу, тукли људе, силом их довлачили на биралиште и под строгим претњом наређивали им да гласају за листу др. Стојадиновића. Такав случај десио се са Костом Бобоковићем, који је, уведен у биралиште, изјавио да гласа за др. Стојадиновића, на шта му је претседник бирачког одбора изјавио, показујући му гласачки списак „па ти си већ гласао“, дакле, уписивани су гласачи а да нису били присутни. Таквим фалсификовањем створена је већина у Прахову.

У Самариновцу, претседник Општине самариновачке, Милан Ђорђевић, створио је праву хајку на опозиционаре. Он је државним пушкама наоружао једну руљу, која је ишла по селу и пуцајући и на куће опозиционара те је исте рањавала:

Да је то било и да је претседник тој руљи казао: „Идите сада у куће и убијајте опозиционаре“, има позитивних доказа, али ако бих их овде именовано сигурно би им се десило оно што је и претседник наредио.

Те вечери, 4 децембра 1938 године, та руља наоружаних људи дошла је пред кућу Добривоја Јовановића, и пуцала на прозоре те је један бојни метак улетео у собу и зарио се у зид више кревета а други из каписаре драмлијама ишарао сав зид. За ово се има позитивних доказа.

После овог подвига, та руља је из пушака гађала и прозоре на кући Петра Стевановића, који није био ту већ његов малолетни син Драгутин који је од страха побегао у кућу комшије Јована Јовановића.

Свршивши тај посао, руља је дошла пред кућу Бранка Радуловића када је неко од њих узвикнуо „Наредниче, и ово је кућа опозиционара“. Пуцао је и на ту кућу.

Сутрадан, 5 децембра, иста руља напала је кућу Витомира Ђорђевића, заменика претставника опозиционе листе. На пуцњаву је Витимир изишао из куће и викао за помоћ. Цело се село скупило ради умирења али су нападачи и даље пуцали у људе и том приликом рањили: Александра Јовановићу у ногу, Витомира Ђорђевића у главу, Мијајла Јовановића у ногу, Кадилку жену Жарка Јовановића у ногу и Марина Јовановића у леђа.

На дан 10 децембра, око 17 часова, када се састао бирачки одбор, дошао је у Самариновац

један камион са петнаест наоружаних жандарма који су се постројили пред судницом. Свет се окупио око суднице гледајући све то, а Димитрије Ђорђевић, један од оних нападача, узвикнуо је: „Наредниче, све је то опозиција. Трпај у камион, па у хапсу“. Наредник Михаило Протолипац наредио је жандармима да их хватају. Свет се разбегао, али је у бекству Ђорђа Барбуловића срео претседник општине Милан Ђорђевић, лупио га штапом по глави, овај је пао на земљу, жандарм га стигао, ухватио и отерао у затвор.

После овога, претседник општине Ђорђевић са наредником Протолипцем и неколико жандарма дошао је у кућу Александра Јовановића, претставника листе др. Мачека, који је рањен прошле ноћи лежао у кревету. Наредник је одмах наредио Александру да устане и пође са њим јер је ухапшен. На одговор: да не може због ране, наредник је наредио жандармима да га носе. Ови су га почели вући по соби кад се појавио отац Александров и рекао претседнику: „Ти си, Милане, за све ово крив, срам те било!“ Наредник је тада схватио своју погрешку и са жандармима се удаљио, и скупа са свима отишао у кућу Светислава Гавриловића тражећи га. Како њега није било ту, извршили су претрес у кући и одвели у затвор његовог малолетног сина Љубомира, где је остао, јер његов отац Светислав на понуду није хтео гласати за листу др. Стојадиновића.

Сутрадан, на дан избора, она наоружана банда била је на биралишту и у биралишној згради те претила убиством сваком који гласа за опозицију. Све је то гледао претседник Бирачког одбора Влајко Ђорђевић, учитељ из Самариновца и није ништа против тога предузео, па ни у записник увео.

У Браћевцу је био претседник Бирачког одбора државни тужилац Округног суда у Неготину Чедомир Симоновић. Кад је отпочело гласање и кад су првих 10 ушли и изјавили да гласају за Петра Живковића, овај им је наредио да изађу и да се мало промисле. Изишли су и више нису пуштени на гласање. Тако је урађено и са другима док није дошао у село писар среског начелника Момчило Матејевић у друштву са једним жандармеријским наредником и једним капларом те по селу почео претити и одвраћати људе да гласају за др. Мачека.

О овоме раду било би доста сведока кад би се државни тужилац уклонио са места у коме је.

У Радујевцу жандарми су јурили грађане по селу и бајаги вршили претресе код њих ради проналаска неког државног оружја и комунистичких летака. Ово под изговором да им уђу у куће, ухвате их и одведу у затвор, као што је био случај са Николом Мездром који је одвучен из стана претседника општине и одведен у затвор.

На дан гласања, у првом бирачком месту, претседник Бирачког одбора Димитрије Тошић, срески пол. референт, дозволио је да у гласачкој соби под оружјем буде жан. наредник Спасоје Ђорђевић и Никола Чорић, финанс. Тај претседник отпочео је гласање у 4 часа ујутро и кад је на време дошао претставник листе др. Мачека, Сава Беланесковић, у гласачки списак било је уведено већ 60 гласача за листу г. др. Милана Стојадиновића. Не хтевши да уписује гласове на листу

др. Мачека, претставник Беланесковић је у два маха протествовао, али је п.наредник са пушком на готово, а по наредби г. Тошића умирио г. Беланесковића. Беланесковић је после избора кажњен од среза са 15 дана затвора не знајући за шта. Исто онако као што су ухапшени и Никола Мездра и Милан Владић.

У II гласачком месту претседник Бирачког одбора судија Димитрије Манојловић није дозвољавао гласање ако гласач није изговорио правилно листу како је прописао Министар унутрашњих дела.

Ето, тако су слободно извршени избори у Неготину и Срезу неготинском. Ето, то је све радио срески начелник Жугић са својим персоналом, који данас седе на истим местима.

Зашто је све то рађено мислим да је јасно сваком. Поред терора, ту је било корупције и фалсификата, о чему је најбољи доказ баш ово гласање у Радујевцу у I гласачком месту.

Против овог избора нисмо подносили жалбу јер смо убеђени да је ово све рађено по наредби Владе.

Но поред овога, навешћу још неколико примера и у другим местима, о терору власти. Тако у Бевђелији, на дан 15 децембра, ухапшени су без разлога ови чланови ЈНС: Никола Луповић, Петар Миндовић, Васиљ Миндовић и Јаков Велтвић, сви из села Коњско. Њих је ухапсио жандармериски наредник Зељић без икаквог саслушања и решења надлежне власти. Саопштено им је да ће их пустити ако пристану да гласају за листу др. Стојадиновића. Пристали су, пустио их је 11-тог по подне, те су гласали. Није пустио само Луковића те је овога 12-тог, по избору, спровео Среском суду који га је ослободио.

На сам дан избора жандарми су лишили слободу Стевана Арбанаса и везаног ланцима отерали у село Мировче, ту га држали затвореног а сутра дан, по избору, спровели суду који га је ослободио.

Жандарми Сава Грбић и Хусејин Антић среди су 9 децембра на путу кандидата Миодрага Станојевића, адвоката и под смртном претњом натерали га да се врати у Бевђелију. Ово су, вели, учинили по наређењу среског начелника.

На дан избора кандидат адвокат Станојевић прошао је аутом поред среза. Писар среза Масаковски зауставио га је и наредио шоферу да тера кола у среско начелство, пошто су, вели, кола реквирирана. На протест кандидата и сакупљена света писар се уклонио.

Начелник срески ишао је по свима селима среза и претио ватром и убиством свима онима који гласају за опозицију. Ово су радили и сви писари среза на сам дан избора. На свим гласачким местима на дан избора били су жандарми под оружјем.

Пре избора начелник срески је добио велику суму новаца бајаги за јавне радове. Тај новац делио свима онима које је доводио кандидат владин Бешировић. Давао је по 10 до 200 динара појединцу.

Монополски чиновник Крста Бојовић говорио је селанима да ће приликом предаје дувана онима који гласају за ЈНС палити дуван а који гласају за листу др. Стојадиновића дуван добро платити.

За све наводе постоје докази.

У Срезу поречком Вардарске бановине начелник срески ишао је од села до села и претио казнама и батинама у изобиљу онима који гласају за опозицију.

На сам дан избора жандарми су ишли од једног до другог гласачког места, гонили на гласање за г. др. Стојадиновића, претили убиством и везивали претставнике листе ЈНС. Наредник водник из Јужног Брода није се задовољно само претњом већ и тукао људе ЈНС.

За све подноси сведоке кандидат ЈНС адвокат Јевтимије Поповић из Битоља.

У Срезу алексиначком на дан 19 новембра 1938 године Министар Драгиша Цветковић дошао је у Бобовиште са жандармима и претели узвикнуо сељацима: „гласали за мене или не, ја ћу вам бити посланик а довешћу вам 1000 Југораса да вас науче памети.”

На дан 20 новембра 1938 године упутио је из Ниша камион са 40 наоружаних људи те су код села Доње Трнове испребијали Милуна Стокића, кандидата земљорадничке странке, који је ту био ради агитације.

На дан 9 децембра начелник Среза алексиначког конфисковао је све такси аутомобиле, па чак и један својину др. Богомира Рајковића, адвоката и кандидата ЈНС. Ово само да не би могли ићи ради агитације.

На сам дан избора плаћали су гласаче. Ово је радио лекар среза. Постоје докази у жалби.

Начелник Среза велешког, Антић, још пре избора кажњавао је људе, који су из опозиције или против кандидата Тодора Живковића. Ко се изјаснио за њега, пуштан је.

У вароши Велеса саслушано је 270 грађана по Закону о радњама и оне који су остали упорним, казнио је са по 500 динара.

Исти срески начелник са жандармеријским водником из Велеса ишао је од села до села претели: „Ако гласате за опозицију све ћу вас побити ноћу између 11 и 12 децембра!”. Поверљиво је наређивано да се још пре избора уписују у гласачки списак Тодора Живковића.

Претседник Округног суда, школски надзорник, управник Дуванске станице, порески чиновници држали су зборове противу опозиције и претили свима који не гласају за листу д-ра Стојадиновића:

На дан гласања, а и пре тога, чак су и жандарми делили новац појединим гласачима.

За све ово постоје докази у жалби кандидата ЈНС Аце Аксентијевића.

У Срезу цазинском је поред претње најјаче царовала корупција. На дан избора плаћено је гласачима око 200.000 динара.

У Срезу цазинском је пре избора и на дан избора потрошена велика количина експлозива, којим је изазван страх код грађана.

Дељена је државна шума сваком ко се изјасни за листу д-ра Стојадиновића. Упропашћено је шуме у вредности око 3.000.000 динара.

Да би се успешно извршили фалсификати натерали су претседника Бирачког одбора да буде као болестан. Уверење о томе издао је зет кандидата ЈРЗ др. Самарџић. На место његово ненадлежно су сами одредили за претседника Бирачког одбора једног берберина

У Срезу жичком лично Бан је долазио у Краљево и на пријему саопштио свима чиновницима, да ће бити отпуштени из службе, без обзира на године које имају у служби, ако гласају за опозицију:

Ово је чинио по изјави д-ра Стојадиновића у Љубљани на дан 8 децембра 1938 године.

У Прилепу и у срезу на дан избора је било толико застрашивања народа, да је и војска употребљена око 24 часа, кад је командант пука извео војску и терао људе да се разиђу говорећи: „Ако се не растуристе, бомбардоваћу варош топовима”. Тако су људи побегли са биралишта.

Монополски чиновници претили су опозицији откупом дувана.

У Срезу копаоничком агитација полицијске и пореске власти била је тако јака, да су порезници ноћу ишли по селима и вршили пописе онима који су у опозицији. Полицијска власт са жандармима отишла је толико далеко, да је на улицама Бруса било крвопролића, где је од жандарма погинуо један човек, а четрнаест њих је рањено пушчаном ватром.

О томе свему постоје докази у истрази, која је вођена од стране Бановине.

Несмишљена агитација у Цариброду ишла је толико далеко, да је у Срезу царибродском рађено против интереса државе и њене целине. Ту је у актима жалба Петковића Љубисава, који је био кандидат и који у тој својој жалби тврди, да су наши полицајци и погранични официри суседне државе агитовали за отцепљењем тога среза.

Ту је корупција била јако развијена. По жалби тога Петковића, просуто је за изборе око 700.000 динара, бајаги селима за јавне радове и још по 5.000 динара лично сваком кмету.

У Срезу пожаревачком: застрашивање, претња, подмићивање новцем да се претставници листе одрекну да гласају за владину листу. Поред свих забрањених радња власти и појединаца и поред многих фалсификата, непотрђених гласачких спискова, печачених изборних аката не општинским печатима како је законом предвиђено, но жандармеријским, школским и другим печатима или уопште незапечаћеним, што је доказ да су спискови гласача измајсторисани. Навешћу само један пример, који јасно показује како је извршен Изборни закон и како је неистинито претстављено стање гласања.

Тај пример, тај случај десио се у вароши Пожаревцу. Тамо је 318 гласача заведено 2 пута, тамо је један човек као служител гласао једном, а као радник други пут. Тамо је место 318, дошло и гласало бајаги 636. Исто тако место једном, њих 23 гласало је три пута те је место 23 гласача испало 69. Сумирајући то, дато је листи д-ра Стојадиновића место 341 равно 702 гласа. Поред овога њих 49 уписано је да су гласали, док су се они отселили и гласали у другим местима, те је тако листа господина д-ра Стојадиновића добила 751 глас.

Ја не знам, господо, како се ово зове, не знам да ли је то Главни бирачки одбор и Верификациони видео, али то стоји.

Кад ме господин Претседник опомиње да прекратим, дозволите ја ћу и да завршим, али пре него што завршим, рећи ћу још само неко-

лико речи. Господо, шта се ради сада? (Повици са деснице: Охо!). Шта се чини сада, после избора? (Повици са деснице: А шта је са сељачком заштитом? Да чујемо нешто о Савској бановини!).

Господо, ја сам народни посланик од 1905 године. Ја сам биран и тајним и јавним гласањем. Ја сам био и на владиној листи и у опозицији. (Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: У опозицији само сада!) Заборавили сте г. Вељу Вукићевића, господине Цветковићу. (Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Влада те је кандидовала за Претседника Народне скупштине!)

Није место да разговарамо ко је мене кандидовао за Претседника Скупштине. Преварио се није свакако. Али, господо, овакве изборе, овакав терор, овако насиље, овака корупција никада нису вршени откад памтим вршење избора. (Протести на десници. — Одобравање на левици). Не замерам ја апарату државном који је намештен и доведен код мене. Није он намештен уочи избора, њега је наместио овај господин који се јавља — господин Цветковић — још од општинских избора, који је успео тамо да победи Илију, да преузме општине, бар како он овде то јавно говори, али видео је како је прошао када су вршени избори за народне посланике. (Гласова са деснице: Одлично је прошао!) Дабогда свуда тако прошли као код мене, јер опозиција је добила скоро 6.000 гласова, а ви 1.800, иако сте имали све општине у својим рукама. (Гласови из већине: Још се тужите на терор!) Као што рекох ни мало се ја не буним ни против среског начелника ни против шефа Пореске управе, директора гимназије, старешине Срског суда, свих оних малих чиновника који су били стављени у службу Владе да направе већину. Али, господо, оно што ме буну, оно што мора сваког грађанина у овој земљи бунити, буну ме онај терор, оно хапшење, оно гоњење, оно јурење што се у том срезу правило. (Одобравање на левици. — Протести на десници и повици: Ви са терористима сарађујете!) За време од објаве избора па до гласања у среску зграду позвано је преко хиљаду људи. Све могуће је учињено, вршио се откуп стоке, куповали бикови, давало једном 10.000 динара, друге гоме се поклањало, купило се што се могло на тај начин да купи. (Гласови са деснице: Питај Вељу Поповића шта је он 1935 године радио!) Ко није хтео да се подмити, кога нису могли да принуде да пристане да иде са њима, томе су проналазили разне кривице и хапсили. Хапсане су биле пуне, све до избора. Господо, педесет највиђенијих грађана вароши Аранђеловца позвано је да се саслушава бајаги зато што нису очистили пред својом радњом, други што су изнели робу те је обесили испред радње. Када су дошли они су изјављивали да робе немају па према томе нису имали шта да обесе пред радњом. Они се нису могли уплашити па су се ти људи кад су изашли фотографисали пред канцеларијом. Нимало се нису они плашили што су их господа саслушавала и претила. Да наведем само неколико случајева који су се десили са казнама.

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Ја Вас молим да завршите. Ви сте најста-

рији наш друг, који имате част већ 34 године да Вас народ шаље у Народну Скупштину. Ми Вас према томе са дужним поштовањем слушамо дуже, него што је то Законом о пословном реду допуштено. И баш зато што сте наш најстарији друг ја Вас молим да млађим друговима послужите као пример како треба поштовати Закон о пословном реду.

Илија Михаиловић (наставља): Ја ћу се трудити да што пре завршим.

Господо, кажњен је Драгољуб Јанковић, кафеџија, са 7.000 динара и затворена му је одмах и запечаћена радња, само зато што је у његовим просторијама била канцеларија Југословенске националне странке. Па, господо, кажњен сам и ја са 30 дана затвора у 65 години, због тога, што, веле, нисам пријавио једну конференцију, коју сам држао. И ако сам, ја вам признајем, овај закон доносио, ја сам га строго поштовао, ништа нисам урадио да се о закон огрешим. Али овоме начелнику среском требало је да се покаже, како може мене, Илију Михајловића, да казни са 30 дана затвора. (Драгослав Пантовић: А што ниси онда протествовао, кад је мене Којић кажњавао!) Нисам се ја бунио, ја сам о томе само известио Господина Претседника Владе, али у том писму сам рекао: Не тражим заштите, не треба ми, и то не смета ништа моме политичком раду, нити ће то мене тамо умањити. И, господо, ја вам изјављујем, да мени то није ништа сметало. Мени није сметала ни полиција, ни власт, ни пореско одељење, ни цео државни апарат, јер оно, што је било моје гласало је за мене.

Господо, сада морам да проговорим неколико речи о прогону после избора, зашто сада то треба овој Влади, и коме ово сада треба?! Зашто сада мирне грађане ни криве ни дужне кажњавају, апсе, протерују?! Зашто то чине са оним малим и ситним службеницима, и зашто то чине са овим малим људима слободне професије?! Ја ћу овде да вам прочитам један списак кажњених људи.

Господо, после избора, Драгиша Симић, индустријалац, кажњава се са три пресуде, и то по једној пресуди 30 дана, по другој 30 дана, по оној првој зато, што је, веле, радио у празник, по другој пресуди се кажњава, што је свирао кад је победа 11 била објављена, а по трећој 3 дана затвора, зато што, веле, није пријавио момка, иако је он казао: Изволите: ево пријаве, али у реферату пише, да нема пријаве. По закону нема право жалбе, и г. Симић треба одмах да иде у апсу.

Господо, поред Драгише Симића ево овде је списак од 32 грађанина, који су после избора сви кажњени:

Драган Радовановић, Буковик; Драган Миленџијевић; Драгољуб Јанковић, кажњен понова и затворена кафана; Милорад Војиновић, са 3 дана; Панта Војиновић, са 3 дана; Владимир Шевић, са 5 дана; Андра Миладиновић, бивши терзија — старац од 70 година и пуки сиромаш примио 100 динара месечне помоћи, после избора укинута му; Милош Деспотовић, 3 дана по једној пресуди и по друге две по 5 дана зато што је претио г. начелнику; Милосав Радосављевић, бив. трговац, 3 дана; Радојица Недељковић из Доње Шаторџе, и ако је казна помилована држао га 16 дана; Милан Ризнић, претседник општине Бањске, 15 дана, али услед батина које је добио од жандарма није ухапшен, јер је добио боловање од лекара; Живан

Драгачевац, општински писар; Драгомир Чоловић, Коста Драгачевић; Синиша Драгачевић; Живан Ризнић; Видосав Милошевић и жена му из Врбнице; Стеван Лазовић; Душан Томковић; Ђура Милановић; Вела Радовановић; Љуба Т. Станисављевић; Миливоје Ж. Томић, кафаница; Радојица Станисављевић; Божа Ранитовић; Димитрије Радичевић; Живан Радичевић; Миливоје Радичевић; Живота Јовановић; Живота Росић и Божидар Јаковљевић.

Господо, зашто то овој Влади треба. Шта ова Влада хоће са овим те она предузима те мере. Шта она од тога очекује? Ако она очекује да ће ове уразумити, да ће ови отићи у ЈРЗ, онда се љуто вара. Ако бих ја гледао своје политичке интересе, ја не бих требао да ово помињем. Ја бих још непрестано морао да говорим „притисни Владо само!“ Јер онај кога она неправедно казни, онај кога она неправедно прогони, тај ће то док је жив памтити и остављаће и деци својој да памте.

Али, господо, ја сам сматрао за своју дужност да ово овде изнесем, јер сам син ове земље и вољем ову земљу. Ово добру не води. Овакви поступци и овакве радње не могу се одобрити. (Тоша Радосављевић упада у реч).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине Радосављевићу, Ви сте се данас толико пута огрешили о Пословник као да сте посланик 30 година. (Смех и веселост у дворани). Реч има народни посланик г. др. Душан Стевчић.

Др. Душан Стевчић: Господо народни посланици, верификација мандата треба да буде санкција правоваљаности избора за народне посланике. То право санкције, то право разматрања веродостојности избора законодавац је доделио нама, Народној скупштини. Додељено нам је да ми све жалбе, објективним аргументима поткрепљене, савесно испитамо и да извршимо коректуре онде где треба оне да се изврше како би избори били извршени у духу закона по коме су били и расписани.

Нажалост, већина Верификационог одбора... (Један глас са деснице упада у реч). Покри се ушима! Само да кажем колико си цокула поделио народу!

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине говорнице, опомињем Вас на ред за ове непарламентарне изразе. Тако се не говори у Народној скупштини, а мислим да прави демократа не говори тако ни на народним зборима.

Др. Душан Стевчић (наставља): Нажалост, владина већина у Верификационом одбору муњевитом брзином прешла је преко свих жалби и све ожалбене мандате оснажила. Наводи жалилаца, ма како они јасни били, ма каквим аргументима располагали, нису били предмет пажње владине већине. Намеће нам се питање: зашто се овако поступило? (Један глас: Девет стотина гласова си добио!). Доћи ће ред и на то. Ја не бегам од тога. Намеће се питање, зашто се овако поступило. Само су два закључка могући као логична последица оваквог рада владине већине. Први, да је владина већина намерно одбацила жалбе и тиме спречила извиђање, анкетирање по свима незаконитостима многих државних органа па можда и многих кандидата; други, да је владина већина овај тако важан посао свршила небрижљиво, немарно, да не кажем несавесно. Одбацивањем жалби... (Један глас са

деснице: Ви нисте дошли по народној вољи!) Казаћу вам и то. Доћи ће ред да вам одговорим на то. Одбацивањем жалби спречено је испитивање сведока, спречено је проверавање аргумената, који би показали истину, а та је истина таква да би она изнела на видело сву ону голотињу самохвалисања о слободним изборима и о вашем успеху.

Та би истина показала сва она незаконита, перфидна, коруптивна сретства која су се употребљавала како пре избора тако и на сам дан избора. А тих сретстава, господо, није било само у ожалбеним изборним јединицама, њих је било по многим и многим местима у нашој земљи. А да је, господо, ово тако ја ћу се послужити само жалбом г. Петра Марковића и другова на избор народних посланика за изборни округ број 16. Ко је ову жалбу прочитао, он мора да призна да је она концизно израђена, да су сви наводи поткрепљени веродостојним сведоцима. (Гласови у центруму: Читајте, он вам је подвалио!) Ја не могу да је читам, она је дугачка, али ћу карактеристике ради изнети нека места из ње.

Жалба г. Петра Марковића дели се на два дела. Један део тиче се избора на дан 11 децембра у Ваљеву и општини Попучкама, а други део тиче се поновног избора на дан 18 децембра у општини Попучкама. По нечијој вољи... (Гласови у центруму: Кажите по народној вољи!) Не знате шта хоћу да кажем, а кажете ми да кажем по народној вољи! По нечијој вољи организована је, како у жалби стоји, једна маса, која је спречила уопште изборе на дан 11 децембра у општини Попучкој. Овде у жалби се каже: Пријатељи г. Самокресовића, кога ја немам част да познајем, организовали су се и спречили изборе тога дана. Напали су људе који су били преставници листе г. Пере Марковића. (Анђелко Михаиловић: Није тачно, него је он организовао напад! — Жагор). У жалби овако стоји. (Граја и међусобна објашњења).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господу молим да не упадају у реч, а г. говорника молим да се не објашњава.

Др. Душан Стевчић (наставља): Господине Претседниче, реците им да ми не упадају у реч. Они су дакле спречили избор у тој општини. Настаје питање: зашто. (Урош Недељковић: Подвалио вам је Пера Марковић!)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине Недељковићу, молим Вас да не упадате у реч.

Др. Душан Стевчић (наставља): Постоји други део жалбе. (Урош Недељковић: Читајте жалбу!) То је жалба Пере Марковића у препису. (Урош Недељковић: Он вам је подвалио!) Молим Вас са слушајте ме мало. Ја углавном цитирам оно што у жалби пише. (Урош Недељковић: Није аутентично!)

На дан 11 децембра, како у жалби стоји, дошло је до сукоба грађана. (Урош Недељковић: А шта мисли Милорад Марковић о Пери Марковићу?) Доћи ће ред и на њега! На дан 11 децембра скупила се једна велика маса света, како је то уобичајено, да сачека резултат гласања. Та маса света била је сакупљена пред хотелом г. Самокресовића. Неко је позвао полицију у помоћ, из којих разлога, из жалбе се не види. После интервенције полиције дошло је до тога да се маса раздели на

два дела, са моткама и буцама. На крају је употребљено ватрено оружје, којом су приликом пала два, можда, недужна грађанина. Погинули су Милорад Кораћ и Драган Николић.

Господо, психоза која се ствара после таквих ствари, ја мислим да је свима позната. Као последица тога дошло је да хиљаду грађана нису гласали у вароши Ваљево. Да ли је цео тај број био као последица тога случаја или је један део тога броја, ја у то не могу да улазим.

Други део жалбе односи не на Општину попучку, где су наређени поновни избори 18 децембра и где избори нису могли да буду спроведени јер је маса поново хтела да гласа за опозициону листу, и поред тога што је тамо било 30 жандарма, била премлаћена.

Ми знамо да приликом избора има тих неправилности, има тих судара између једне и друге групе, али у овом случају од избора у Општини попучкој зависило је да ли би у нову Народну скупштину ушао г. Петар Марковић или г. Самокресовић.

Господо, ако убиство два недужна грађанина, ако премлаћивање људи, ако, услед тога, поновно негласање у једној општини није довољан разлог да се поведе истрага по овој жалби, онда ми реците шта је довољан разлог за истрагу. Ја не кажем да би мандат припао г. Марковићу или коме другом, али кажем да је био ред, да је било право да се о овоме поведе рачуна.

Господо, када се зна под каквим смо изборним законом бирани... (Урош Недељковић: Немојте бар ви да се жалите!)... , када се зна да је то монструм од изборног закона... (Један глас на десници: Ви сте гласали за њега!) Немојте тако говорити, јер не знате. Када се, господо, зна то, па када се овоме дода оно безаконје које је вршено, онда се са правом може рећи да ова Народна скупштина није мериторни израз народне воље... (Протести у центруму и на десници)... , већ да је резултанта једног реакционарног изборног закона са још реакционарним његовом применом.

Има нас, господо, овде који нисмо дошли по вољи народа (Граја.) И ми се овде поглашавамо за народне посланике; а она браћа Хрвати, који су добили онако сјајне, онако величанствене, онако апсолутне већине, они се не признају за народне посланике. (Граја.)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Молим господо народне посланике да не упадају у реч, јер се тако одуговлачи дискусија.

Др. Душан Стевчић (наставља): Господо, нека ми буде дозвољено да се у неколико осврнем на говор г. Претседника Владе, одржаном на првој вашој седници, а који стоји у тесној вези са овим изборима. Ми познајемо г. Стојадиновића... (Бурни усклици код већине: Живео!)... као доброг стратега... (Пљескање код већине)... , као врло доброг тактичара али и као одличног познаваоца људи и сретстава да те људе за себе придобије. Г. Стојадиновић је на тој првој седници повукао један стратегиски потез, и ове изборе пре дебате у овој Скупштини огласио најслободоумнијим изборима који су икад обављени у нашој земљи, чак слободоумнијим него ли код Енглеза.

Зар су, господо, слободни избори кад Претседник владе на јавном збору поручује свима др-

жавним службеницима да за њих нема места у државној служби ако гласају за др. Мачека? (Један глас из већине: Није тако казао!) Па ја сам вам рекао да је он добар стратег, он је рекао за оне који га сматрају за шефа, али смисао је овај. Зар су слободни избори то, кад се нама опозиционарима десет дана пре избора не дозвољавају никакви зборови ни конференције. (Гласови: То није тачно!) Све је то тачно. Иако смо молбе за дозволу одржавања конференција по закону и благовремено послали. Зар су то слободни избори кад полицајски органи у друштву са многим кандидатима, а некад и сами, иду од општине до општине и претњама присиљавају народ да гласа за Владину листу? Зар су слободни избори то, кад се онде где ни сва застрашивања ни претње не помажу, узима у помоћ она стара и овештала народна изрека: „Магаре златом натоварено и највећи зид градски прескочи“.

Онда новац почиње да игра главну улогу. Мој колега г. Младеновић, из мога округа, може то такође да потврди.

Господин Стојадиновић направио је том приликом и на наш рачун, на рачун нас опозиционара, једну заједљиву примедбу, рекавши, да ми напредујемо као рак. (Један глас из већине: Зар је то све што можете да му пребаците?) Али цифре друго говоре. Цифре говоре да је данашња опозиција од прошлих избора до данас напредовала а није назадовала и она је стотину хиљада гласача добила више него прошлих избора; а, напротив; Влада г. Јевтића на прошлим изборима имала је сто хиљада гласова више неголи Влада г. Стојадиновића. Према овоме не знам ко иде као рак, ми или ви? (Један глас са деснице: Свршавајте Ваш говор, јер Вам је време већ протекло!)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Молим господо да не упадају у реч и тиме дебату продужују, а што се тиче да ли је прошло време једноме говорнику или не, дозволите да о томе води рачуна Претседник.

Др. Душан Стевчић (наставља): Господо, пређимо преко свега овога и оставимо на крају крајева ове изборне радње. Намеће нам се одмах једно друго питање, које је много озбиљније, много важније и које задире у наш политички живот, а то је: а шта, господо, сад после избора? Добили сте већину. Па ви сте је, господо, имали и пре овога. Вршили сте изборе и Влада ваша, као што знате, дошла је да стишава унутрашњу борбу и да наш политички живот нормализује. Па да ли је ова Влада успела у томе? (Гласови из већине: Јесте!). Па, господо, кад кажете да јесте, онда ја мислим, да једно мислите а друго говорите. Сваки избори па и ови наши требали су да пречисте нашу политичку атмосферу. Ми имамо један врло тежак и врло озбиљан унутрашњи проблем. Проблем који ми решавамо толики низ година, а на жалост нисмо успели никако да га решимо. (Један глас из већине: То ће г. Стојадиновић да реши!) Дај Боже да га реши ко било, само нека га реши!

Господо, лако је добацити, али је врло тешко наћи прави пут да се тај проблем реши онако како он треба, како он ваља и како он мора да се реши. Удружена опозиција је показала пут и она се труди да то питање реши и она ће то питање и решити. (Жагор). Ја сам у својим излагањима, ако вас то интересује, у Сенату из-

ложио гледиште по тој ствари и изволите узети Стенографске белешке, па их прочитајте, јер ми није место да о томе проблему дајем овде објашњење.

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине посланиче, Ваше време истиче. Молим Вас да о томе водите рачуна.

Др. Душан Стевчић (наставља): Господо, горимо са мало више озбиљности о овој ствари, јер ви правите упадице и терате ме да више разговарам са вама него да говорим. Опозициони бирачи 1,364.000 и неколико стотина, колико је пало за листу Удружене опозиције по вашим званичним извештајима, то су гласови чисти, бистри као суза, ни од кога не нагнани, гласачи по својој вољи, гласачи са једним уверењем и убеђењем, да Удружена опозиција ради један врло важан државни посао и да ће тај посао раније или доцније да сврши. (Жагор).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Молим Вас, господине говорниче, да се не објашњавате лично, и да завршите свој говор, јер Вам је време говото истекло.

Др. Душан Стевчић (наставља): Господо, све жртве које смо подносили и које ћемо подносити нису скупе кад радимо са убеђењем да радимо један крупни и важан државни посао. Народ ће то поднети, јер наше „верују“ је било, биће и остаје, да само у слози Срба, Хрвата и Словенаца... (Пљескање на левици)... у њиховом конструктивном раду, у њиховом споразуму лежи снага ове државе, лежи њен спас, лежи њен напредак. Свака друга политика, ма каква она била, ма којим се методима она служила, она раније или доцније мора да крахира пред овом аксиомом. (Пљескање на левици).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Има реч г. др. Лазар Марковић.

Др. Лазар Марковић: Господо народни посланици, допустите ми да, са неколико речи, бацим један поглед на политичку страну ових избора. Ја верујем да моје излагање неће изазвати неку непосредну реакцију, да ћете бити толико либерални да саслушате једну критику и владине политике и владиних метода приликом спровођења избора, једну критику, у којој нема ничега личног и која ће базирати на фактима која су и вама позната.

Господо, ми смо чули од избора до данас два мишљења о политичким резултатима избора. Једно је мишљење Господина Претседника Владе дао 16 јануара, на сам дан састанка Народне скупштине, у клубу скупштинске већине, и по том мишљењу владина је политика однела на изборима велику победу. (Гласови из већине: Тако је!) Друго је мишљење др. Влатка Мачека, мишљење изјављено у божићној Посланици Српском Народу. У тој Посланици г. др. Мачек изјављује своју радост што је шест стотина хиљада Срба гласало за његову листу. Господин др. Мачек сматра да може бити врло задовољан изборима, јер кад пореди резултат избора од прошле године са оним од 1935 године, и поред тога што су га напустили др. Корошец са својом групом и др. Спахо са својом групом, и поред тога г. др. Мачек добио је више од триста хиљада нових гласова. Господо, како није могуће да и г. Стојадиновић буде радо-

стан и весео и да господин др. Мачек у исто време буде задовољан... (Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан М. Стојадиновић: Онда смо квит. — Буран смех)..., како то није могуће, није могуће ни да ове две оцене у исто време буду тачне и истините. Ја вас молим да будете мало мирни па да чујете зашто ја верујем да ипак господин др. Мачек има више права да се радује свом успеху него што има права господин Претседник Владе да се радује својој тако званој победи.

Господо, према званичним резултатима избора г. др. Стојадиновић добио је 4% преко половине. Ако је то довољно да оправда велику победу, велики престиж Владе и да да једној Влади велики ауторитет да спроведе државне и народне послове, ако ви верујете да ова 4% то дају, допустите нама, који мислимо нормално, да та већина... (Приговори и жагор на десници).

Ја верујем, господо, да је нормално мислити да је велика већина ако се добије 70, 80 или 90%, а да није нормално претстављати једну већину од 4% као велику већину и славити је као велику победу.

Ја верујем, господо, да би г. Претседник Владе да је вршио изборе 1935 године са оним програмом, са којим је дошао на управу земље, на онај начин како је обећавао да ће вршити изборе, да би добио далеко већу већину и да би његов положај био далеко повољнији него што је данас у народу. (Протести и граја на десници).

Али, господо, 1935 године г. др. Стојадиновић дошавши са програмом да ликвидира дотадањи режим, да измени политичке законе, он је, господо, своје то прво мишљење променио и наставио је исти режим и наравно да му није било потребно да врши изборе 1935 године кад је водио политику оне скупштине, која је изабрана на петомаским изборима.

Господо, пре истека скупштинског рока, пре 1939 године, на једанпут г. др. Стојадиновић расписује изборе.

Господо, зна се из којих разлога једна Влада апелује на народ раније, пре истека редовног уставног рока једне парламентарне периоде. Г. Претседник Владе није ни из једног од тих разлога ишао на изборе. (Чује се са деснице: Имао је разлога!) Знам, навешћу и тај разлог. И, господо, кад су угледни чланови Владе, као н. пр. г. Министар унутрашњих послова др. Корошец говорили као меродавни весници Владине политике прошлог лета како Влада и не мисли на изборе, и кад је г. Корошец — мени је жао што сад није овде на министарском месту — кад је г. Корошец изнео једну нову теорију да Влада има спремљен изборни закон и да га држи у својој фијоци, па вели, кад Влади затреба тај закон, она ће га из фијоке извадити, ми смо се томе зачудили.

Господо, вама је свима познато да је изборни закон једно сретство које стоји на расположењу Круни да она врши апел на народ кроз једну владу. Питање избора не зависи од схватања владе, него од налажења Круне, и др. Корошец је после корегирао то своје мишљење путем друге једне изјаве, коју ћу мало доцније да цитирам. Али видите, на једанпут је дошло нешто што је определило и г. Претседника Владе па и г. Корошца и г. др. Спаху да се иде на изборе. А шта је то нешто дру-

го? Десио се један политички догађај, о коме се Влада није могла одредити, десио се споразум опозиционих група са Хрватском сељачком странком. (Жагор). Господо, г. Претседнику Владе и владиној политици врло је неугодно дошао овај политички споразум, јер је незгодно било дати изјаву против споразума са Хрватима, а незгодно им је било и примити онај споразум, јер је он значио крај њихове политике. Господин Претседник Владе покушао је са г. др. Мачеком, ви ваљда нећете то спорити, у име своје групе и својих другова да дође до споразума.

Ја, господо, жалим што г. Стојадиновић, који по свом уверењу има толико успеха, није могао да постигне тај успех. Господин Стојадиновић да је умео схватити политички став Хрвата, да је умео разговарати онако како треба разговарати са човеком, који стоји на челу целог једнога народа, он би можда имао успеха. Господо, пре извесног времена постојало је расположење у круговима блиским Влади и веровало се на неку могућност споразума са г. др. Мачеком. То је било до почетка лета прошле године, док једнога дана г. др. Мачек, из разлога који нећу овде да износим, није изјавио... (Жагор).

Господо, ја вас молим, ја излажем једно мишљење које ви не морате примити, али будите толико културни, па саслушајте га.

Господо, средином прошлог лета, г. др. Мачек је дао једну изјаву, која је тешко погодила г. др. Стојадиновића... (Протести и граја на десници и повици: Погодила је вас!)... јер, г. др. Мачек је изјавио, да са г. Стојадиновићем неће да прави споразум. ((Одобравање и плескање на левици и повици: Тако је! — Бучни протести на десници).

Господо, иако нисам позван да дајем аутентично тумачење изјавама г. др. Мачека, ја верујем, да он ову изјаву није дао због личности г. др. Стојадиновића, него је дао из стварних разлога, из онаквих истих разлога из којих је г. Стојадиновић сменио г. Корошца са положаја Министра унутрашњих послова.

Господо, када је Влада видела да за њу није добро да се продужи ово стање и да се врши све веће приближавање опозиционих група са Хрватима, док је код Владе постојала све већа пасивност и немогућност ма какве позитивне политике у области унутрашњих проблема, г. Стојадиновић је онда отишао на изборе. (Повици на десници: Да тражи поверење народа!)

Ја овде јавно изјављујем у своје име... (Граја и протести са деснице). Ја овде јавно изјављујем у своје име, да је г. Стојадиновић у овој тачци доиста урадио једну паметну ствар. Апеловао је на народ.

Али, господо, ово што се сада десило изненадило је народ. Када су расписани избори, г. Стојадиновић није дао никакав проглас на народ, да би оцртао своје гледиште и своју политику, да би оцртао своје погледе на отворена унутрашња питања Југославије. (Повици на десници: Дела говоре!)

Господо, у свом првом говору, који је држан, мислим, 15 октобра, г. Стојадиновић је изабрао два питања као подлогу за изборну борбу. Прво је нагласио успехе његове Владе на пољу опште администрације. (Одобравање на десници и повици: Тако је!) Позивајући се на те успехе, које је

Влада учинила за три и по године, г. Стојадиновић је изјавио да верује да ће му народ дати поверење, да настави ту политику. (Одобравање на десници и повици: И дао је!)

Друго питање било је, успех његов у спољној политици. (Повици на десници: Тако је, успех је и био!)

Господо, ова друга изјава г. Стојадиновића, она је јако изненадила најшире слојеве народа... (Протести на десници — Жучно објашњавање између деснице и левице). Господо, једна паметна политика никада не истиче спољне проблеме као онај објекат, око којег се води изборна борба. Господо, жеља је сваког сина ове земље, да спољна политика окупи око себе цео народ. (Глас са деснице: Као ви што сте окупили!) Никада пре г. др. Стојадиновића нису питања спољне политике изнета као изборна платформа.

И, господо, кад се после Минхена вратио у Лондон британски претседник Владе г. Чемберлен и када га је одушевљена маса народа, задовољна што није дошло до рата, онако добро поздравила, онда је један пријатељ г. Чемберлена, члан његове странке, изјавио да је то најбољи моменат да се иде на изборе у Енглеској и да се искористи добро расположење народа. Г. Чемберлен у Парламенту по овом питању изјавио је да би било недостојно њега и његове партије да експлоатише једно опште народно расположење за потребе само његове странке. Господин Стојадиновић, немајући другу изборну платформу, морао је да се и на ово позове. Али је он, господо, тиме учинио рђаву услугу и народу и држави. (Гласови са деснице: Није учинио рђаву услугу!) Ако је, господо, политика спољна г. Стојадиновића добра, ако је она корисна по народ, онда је штета да је 45% гласача било против те политике! (Плескање и одобравање на левици — Гласови на десници: Питајте зашто!)

Господо, још једну рђаву услугу учинио је г. Претседник Владе увлачењем проблема спољне политике у изборну борбу. Он је изменио онај нормалан однос између унутарње и спољне политике, који постоји у свакој земљи и који се изражава правилом, да треба имати добру унутарњу политику па је то залага за добру спољну политику. Он је то изменио, господо, па је отишао пред народ да са једном спољном политиком добије мандат да води једну рђаву унутарњу политику. Још нешто, господо, он је овим начином довео у опасност суверено право Југославије да она бира себи владе какве хоће. Ако, господо, иностранство, а ми имамо две велике силе на својим границама о којима не знамо да ли ће нам увек бити пријатељи, добије уверење до чега је покушао да га доведе г. Стојадиновић, да је у Југославији једна половина народа за једну политику, а друга половина народа за другу политику, онда постоји опасност да се то иностранство меша у наше унутарње питање, која ће влада бити. (Одобравање и плескање на левици. — Протести на десници).

Господо, г. Стојадиновић увидео је одмах после тога да је ово позивање на спољну политику недовољно, па је у Неготину, у свом говору крајем октобра, покушао да постави и једну изборну платформу из области унутарње политике. Али ту се послужио чистом демагогијом, просто огласивши све нас, који идемо за г. др. Мачеком, као издајнике! (Гласови са деснице: И јесте! —

Протести на левици). Истога дана, господо, 30 октобра држао је збор г. др. Корошец у Љубљани и позивао је г. др. Мачека на споразум. Две вође ЈРЗ истога дана држе два различита говора! (Протести на десници и повици: То је подметање!) А г. др. Спахо 17 новембра у Сарајеву, сећајући се са извесном меланхолијом успомена из 1935 године, изјавио је у једној кафаници на збору да он позива радикале, демократе и све оне који су раније били за г. др. Мачека да гласају и сада за г. др. Мачека, а није рекао да су издајници; како их је обележио г. Стојадиновић. (Протести на десници и повици: То је извртање! Намештање, хоће да завади! — Објашњења између народних посланика са левице и деснице).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Молим вас, господо, за мир!

Др. Лазар Марковић (наставља): Господо, када је средином новембра месеца једна група чланова Југословенске Националне странке са г. Деметровићем пришла групи г. Стојадиновића, онда је Господин Претседник владе дао изјаву да се томе врло радује, јер, вели, између вас — Југословенске Националне странке и мене нема никакве разлике у политици и програму, само нас деле извесни људи и њихове методе рада. А, господо, ову изјаву Претседника владе господин др. Корошец забранио је за Словенију, јер он сматра г. др. Крамера и његов програм као највеће непријатеље Словеније, а политику г. др. Крамера — политику интегралног југословенства, сматра као највећу несрећу. Као што видите, господо, опет између г. Корошца и г. Стојадиновића два потпуно супротна гледишта. (Граја код већине).

Господо, г. др. Корошец у овоме питању има право, док нема право господин Стојадиновић. (Смех код већине). Док су г. Корошец и г. Стојадиновић били заједно... (Гласови у центруму и на десници: И сада су!)... заједно у Влади. (Жагор на десници).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо, молим вас да господина говорника саслушате у миру.

Др. Лазар Марковић (наставља): Док су г. Корошец и г. Стојадиновић били заједно у Влади, предложили су Круни, да се путем Краљеве уредбе — ја нисам противан тој мери — да се путем Краљеве уредбе створи посебна словеначка Академија уметности и знаности, која ће да култивира, ствара развијање посебног словеначког језика. И ја сам за то, али у чл. 2 Устава стоји, да ми имамо само један језик, господо, српско-хрватско-словеначки. То је, господо, питање. Ја, господо, томе нисам противан, али је против тога г. Стојадиновић, који је 9 децембра држао говор у Београду, па је рекао: Мој је програм један Краљ, једна држава, један народ. (Бурно плескање у центруму и на десници).

Г. Стојадиновић је изјавио: мој програм је: један Краљ, једна држава и један народ. А г. Корошец, господо, је ту изјаву цензурисао па ево шта је изашло у „Словенцу“: „Ен Краљ, ена држава“, а нема онога „један народ“. (Драгомир Стојадиновић: То је штампарска грешка! То је фалсификат! Ви сте стари мајстор за то!)

Господо, ја мислим да нема никаквог разлога да се нервирате на ову констатацију. Ја, господо, утврђујем као факат да г. Претседник владе са

својим друговима није могао да изradi једно исто гледиште на основне проблеме нашег унутрашњег живота.

Господо, овде у Парламенту седе као наши другови — мени је мило што их овде видим — 4 човека: г. Корошец, г. др. Куловец, г. др. Огризек, и г. др. Јанез Бродар, који су због пунктација словеначких били интернирани. Али, господо, они нису одустали од свога програма. Ево, питајте их! Нек се изјасне овде. Видите, нису. И зато, господо; оваква једна политика са разним циљевима није могла у народу успети. Овакву једну контрадикторну политику Влада је водила. Овде се једно говори, у Словенији друго, а у Босни треће. (Упадице) Велим да је и др. Спахо имао само верске кандидате у Босни и Херцеговини а ни једног Србина, православног. И, господо, где се таква политика води, наравно да она није могла добити праву већину у народу.

Господо, у Верификационом одбору ми смо читали једну жалбу једног вашег друга, пријатеља г. др. Спахе, кандидата на његовој листи г. др. Стојадиновића у требињском срезу, жалбу г. Ресулбеговића. Г. Ресулбеговић је поднео оригинално писмо среског поглавара. Срески поглавар је радио по наређењу Бана и Претседника Владе. У томе писму се каже, каже се претседнику бирачког одбора у Лавти: пази да не буде изабран Турчин! А Турчин, то је друг г. др. Спахе. (Протести) То стоји у писму. (Повици: То су ваше интриге! — Граја).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо народни посланици, молим вас за мир.

Др. Лазар Марковић (наставља): Господо, ја само ово цитирам из тужбе коју сте читали у Верификационом одбору (Упадице: Покажите то писмо!) Господо, насупрот... (Граја и протести на десници. — Саво Даниловић упада оштро у реч).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо, молим вас за мир. Господине Даниловићу, молим Вас да не упадате у реч. Ово је последњи говорник данас пре подне и молим Вас да га у миру саслушате.

Др. Лазар Марковић (наставља): Господо, насупрот овој разноликости погледа, ми који смо ишли на изборе на листи г. др. Мачека, изашли смо пред народ и данас стојимо на томе програму. Али ја вас молим, господо, ми смо Народна скупштина, да баш у томе питању говоримо мирно и хладно. Господо, наш програм... (Приговори у центруму и на десници.)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо народни посланици, ја констатујем да г. говорник није изашао из оквира Закона о пословном реду и да достојанство Народне скупштине захтева да га у миру саслушамо.

Др. Лазар Марковић (наставља): Господо, наш програм... (Зарија Јоксимовић: Ово су интриге! — Жагор.) Господо, наш програм тиче се једног питања у коме је цела земља интересирана. Ја вас молим да бар чујете мишљење. Споразум од 8 октобра 1937 године... (Објашњавање између посланика на левици.)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо са левице, молим вас да се не објашњавате.

Др. Лазар Марковић (наставља): Господо, да бисте видели бар како је наше гледиште о томе споразуму и какви су разлози и нас руководили и шта има у томе споразуму управо, допустите ми само, да споменем једну ствар.

1920 године, пре 18 година, када се састала Уставотворна скупштина у Београду, од прилике у ово доба, почетком децембра, онда хрватски народни посланици на челу са Стјепаном Радићем нису хтели да дођу у Уставотворну скупштину, имајући као програм посебну хрватску републику. Ми смо онда, радикална странка и демократска странка, молили Хрвате и преклињући тражили да дођу у Београд, да положи заклетву Краљу Петру и да заједно са нама, немајући никакве обавезе, решавају питања државног уређења.

Покојни Стјепан Радић и његови другови нису то хтели.

1937 године г. др. Мачек, вођа хрватског народа, моли и тражи Уставотворну скупштину. Изјављује унапред да он и хрватски народ сматрају и облик државни и монархију и династију као своју народну династију. Изјављује и моли да дође у Београд, у Уставотворну скупштину, да решава ово питање уређења државе као наше унутрашње питање. Ми који то поздрављамо, од вас се називамо издајцима!

Још нешто. У томе споразуму... (Жагор и приговори у центруму). Ја вас молим да ме саслушате. И ја ћу вас да саслушам. У томе споразуму нема унапред решеног ни једног питања сем питања монархије и династије. Г. др. Мачек у име хрватског народа тражи да се та питања о државном уређењу расправљају и уреде у Уставотворној скупштини споразумом Срба, Хрвата и Словенаца.

Г. др. Мачек жели и тражи да се то питање, које је заједничко и Србима и Хрватима, не решава прегласавањем, мајоризацијом, него жели баш ту, у Уставотворној скупштини, овде да се реши споразумно, договорно. (Приговори у центруму и на десници и усклици: А ако не дође до споразума?) Доћи ћу ја и на то питање.

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господу народне посланике молим за мир, а господина говорника молим да поведе рачуна о томе да му време помало истиче и да сада већ почиње да излази из оквира Закона о пословном реду, јер му говор траје дуже.

Др. Лазар Марковић (наставља): Г. др. Мачек на другом месту изјављује, а нама се то није дало да објаснимо, да он у име хрватског народа неће да тражи ништа од онога што не прими већина српског народа. (Приговори у центруму и усклици: А где је он то изјавио?) У исто време г. др. Мачек изјављује да ни Срби не треба да траже оно што не би могла већина хрватског народа да прими. (Жагор и приговори у центруму и на десници.)

Господо, има још једна изјава која се у самом споразуму спомиње, а која се злонамерно увек тумачи. У споразуму јасно стоји да докле год не би тај споразум био постигнут, докле год не би дошло до новог Устава, остаје у снази дотадањи Устав. (Жагор и приговори на десници.)

Господо, ја поново понављам: ако не би у Уставотворној скупштини дошло до споразума,

онда би остао на снази онај Устав који је дотле био. (Жагор и приговори у центруму и на десници).

Господо, има још једна ствар. Ја вас молим да ме саслушате — а ако хоћете могу да прекинем — ја вас молим да чујете једну ствар из споразума, због које верујем да се нећете бунити. (Један глас: Да ли г. др. Мачек тако мисли?) Ја говорим у своје име. (Граја код већине). Ја молим г. Претседника да ми омогући да говорим, мислим да имам на то права.

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо народни посланици, ова је напомена оправдана. И ја молим Народну скупштину да у миру саслуша г. говорника, али молим и г. говорника да води рачуна о времену, јер је време од пола сата већ истекло. Треба водити рачуна и о расположењу Народне скупштине и молим да за ово кратко време, за које ће г. говорник завршити свој говор, будете пажљиви и у миру саслушате г. говорника.

Др. Лазар Марковић (наставља): Господо, у споразуму са г. др. Мачеком не налази се обавеза нити има то предвиђено, ко ће и стварно с њиме ту политику да спроводи. Тамо је речено да тек слободни народни избори за Уставотворну скупштину имају то да одреде и они људи који буду на тим изборима дошли као народни посланици било у име Срба, било у име Хрвата, било у име Словенаца, они ће бити позвани да граде споразум. Зато је, господо, погрешно што ви верујете као да ми из опозиције имамо неки патент и да ће г. Мачек само с нама да спроводи ту политику.

А, господо, што је г. др. Мачек изјавио прошле године да не жели са г. др. Стојадиновићем да прави споразум, ја опет изјављујем да то, господо, не треба узети тако трагично. Ми смо имали, господо, један такав случај са Хрватима 1925. године после владе Пашић—Прибићевић. И кад је Стјепан Радић тражио од Николе Пашића да за љубав споразума пусти Светозара Прибићевића и његову групу, Пашић стављен у алтернативу: или споразум са Хрватима или Прибићевић, изабрао је споразум са Хрватима. Ја мислим да ће и г. др. Стојадиновић, који каже да је наследник покојног Пашића, кад буде стављен у ову алтернативу рећи: боље споразум са Хрватима него Стојадиновић као претседник владе.

Господо, ја морам да кажем да ми је врло жао, ја никога нисам вређао, само сам износио чињенице (Један глас са деснице: И интриге!) Не интриге, господо, само факта, мени је жао што сте тако нестрпљиви и ја вас молим да бар овај завршетак чујете у миру.

Господо, ви сте чули како г. др. Стојадиновић верује да је победио, чули сте како и г. др. Мачек сматра да је задовољан исходом избора.

Има, господо, и других фактора који треба да процене политичку страну ових избора. Има један фактор који Влади господина Стојадиновића није по вољи. Тај је фактор јавно мњење. Ја, господо, немам времена да о томе говорим, али смем да изјавим овде, да у колико је у питању јавно мњење ове државе, да оно не сматра да је политика господина д-ра Стојадиновића победила.

Господо, има један други фактор. Ми истина из опозиције јако замерамо начину спровођења избора, и наше осуде видели сте изражене и у одвојеном мишљењу мањине Верификационог одбора. Али, господо, видите ово је Народна скупштина, и то је једна стварност. Ја не знам, господо, да ли ће Народна скупштина после свега што је чула и видела, да ли ће бити и ова Народна скупштина иста као и она од 1935 године — ин-струменат у руци владине политике, или ће Народна скупштина бити оно што јој Устав прописује, а то је претставник народа и контролор Владине политике. Ја то, господо, препуштам вама самима да решите, само бих ја као народни посланик и члан овога Парламента... (Један глас из већине: Најмањи!) Макар и најмањи, ја, господо, изјављујем да бих желео да без обзира на који сте начин изборе спровели, да ова уставна у истини буде права Народна скупштина — контролор Владиног рада.

Али, господо, има још једна ствар коју ћу дотаћи да завршим свој говор, а она се тиче једног фактора о коме су говорили господин др. Антон Корошец као Министар унутрашњих послова и господин Претседник Владе на састанку Клуба скупштинске већине, који је одржан пре неки дан, 16 јануара. Господин др. Корошец је на збору у Љубљани 8 децембра изјавио: „Ако имамо поверење највећег фактора, владаћемо четири године“. Господо, размислите о овоме, јер ту има једно „ако“. А господин др. Стојадиновић рекао је — а то је штампано, ја нисам био на томе вашем скупу — 16 јануара, на седници вашег клуба: окренувши се вама: „Господо, не заборавите да ми овде седимо поверењем Краљевског Намесништва.“ Господо, ми то примамо знању, ту изјаву, или видите и ви о томе треба да водите рачуна, јер и томе поверењу има краја. (Пљескање на левици и повици: Тако је!).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо народни посланици, сад ћемо прекинути седницу и наставити је у 16 часова.

(Седница је прекинута у 14,15 часова).

(Наставак седнице у 16,30 часова)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо народни посланици, настављамо седницу. Реч има народни посланик г. Душан Бранковић.

Душан Бранковић: Господо народни посланици, кад је јутрос говорио Министар г. Кујунџић, казао је да су у Врбаској бановини били слободни избори, па чак шта више, он је тврдио да је вршен терор одоздо. Господо посланици, ако сте ви прави претставници нашега народа, ако сте прави претставници своје Отаџбине, онда треба да са-слушате мене, човека из села и сељачког народа, који је потекао из оног народа који зна како је тешко стање у Врбаској бановини. Господо посланици, г. Кујунџић је казао да је у Врбаској бановини вршен терор одоздо, а ја питам г. Министра где су срески начелници делили револвере, пушке и остало оружје на пет и десет дана пред изборе и, ја питам, колико је посечено шуме у Врбаској бановини; где је из буџета узето готовине преко пола милиона за куповину гласача за

Владину листу. Питам још како су се понашали претседници бирачких одбора. Они су враћали наше гласаче кад је неко казао да ће гласати за листу др. Мачека и Јоце Јовановића. Ја питам како су срески начелници знали да пресрећу гласаче и да им не даду да дођу на гласање, као што је случај на једном гласачком месту са 500 земљорадника који су спречени да гласају јер је срески начелник казао: „Овде ће крв пасти“. (Жагор). А какав је тек терор владао у Санском Мосту. Кад је први гласач гласао за Чеду Кокановића, он је одмах после тога био сав испребијан и одмах су почеле пуцати прангије и свуда се говорило да нико не сме да гласа противу Владе, јер ће Влада победити. Још се зна да је, због великог терора који је тамо вршен приликом избора, чувар кутије морао да побегне кроз прозор, само да би се спасао.

Ништа мањи терор није био ни у срезу Кључком.

Да се осврнем са неколико речи и на оно што је рађено у срезу Граховском, где је био кандидован Министар г. Кујунџић. Тај је господин казао једном посланику да он свакако не би био изабран само да је он мало више поклонио пажње Врбаској бановини. Па, господо, ми знамо да сам господин Министар бира срез где ће се кандидовати. Он је, као што знате, кандидовао се у срезу који је њему подређен као Министру шума а и шумарском предузећу Шипад. Па који су били, господо, тамо претседници бирачких одбора? Били су све сами директори и чиновници оног предузећа, где јадни радник не сме ни да каже да неће гласати за Министра Кујунџића. Али онај наш јуначки народ ипак је гласао за опозицију. (Један глас са деснице: Ви сте непрестано обмањивали онај јадни народ!). Ја не знам ко га је обмањивао, ми или ви. Ми га обмањујемо већ 20 година, али он нама верује, а да га ви обмањујете само три дана видели би шта би са вама било. Извијте ви на изборе без помоћи власти, без њихових бајонета и без помоћи среских начелника, па ћете видети колико ће вас ући у овај Дом. Ви, господо, велите да није било и да нема терора у Врбаској бановини. Али, господо, од 28 јануара 1939 године, лежи тамо у хапсу преко 1700 сељака који су гласали за др. Мачека.

Па, господо, у тој истој бановини биле су опроштене све шумске глобе, које су биле изречене до 1 децембра, али и поред тога онај који је гласао за опозицију мора и сада те глобе да плаћа, док онај који је гласао за Владу нема шта да плаћа. (Један глас са деснице: То није тачно!). Ја разумем зашто ми то кажете. Ја од вас ништа друго не могу ни да очекујем него да ми то кажете, јер ви нисте ту дошли вољом народном и својом идеологијом, него сте дошли ту преко полиције и преко фалсификата само да примите по 9.000 динара месечно. Ја вам морам рећи да сам се увек борио за споразум Срба и Хрвата. Борио сам се већ пуних 20 година и борићу се до задње капи своје крви, све док се тај споразум не оствари. Ми нећемо да овом земљом влада корупција и отимачина, него хоћемо да влада рад и ред у овој земљи. Господо, да у овој Народној скупштини седе прави претставници народа и да је народ имао могућности да слободно бира своје народне претставнике, ја верујем да би и данас били

живи и покојни Краљ Александар и покојни Стјефан Радић, али докле год овде у Народној скупштини буде рађено овако као што се сада ради, дотле никад у овој земљи добра бити неће.

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине говорнице, опомињем Вас на ред, јер врећате Скупштину.

Душан Бранковић (наставља): Господо ви сте казали да нема терора и да га није било, а ја вас опет питам да ли није било терора у Дрвару, где постоји шеф испоставе који је извадио свој револвер и метнуо га на сто и онда испитивао поједине људе из Удружене опозиције. Па је ли то слобода? Тај човек је људе тамо у ономе крају прогласио комунистима иако су њихова, било браћа, било дедови много и много трпели и много пропадали за ову нашу земљу. (Чује се са деснице: А ти?) Ја сам дао своја три стрица у Црним Потоцима. (Жагор) Видите, господо, вас овде буну скоро свака реч која се каже од стране нас из опозиције, јер врло добро и сами знате, ако наступи ред и правда овде, па дођу овамо наша браћа Хрвати, да вама онда није место ту, а они ће овде сами доћи, а кад још дођу у владу Србијанци, који поштено раде и чувају ову земљу, онда ће вам тако бити. Ја се чудим кад се нешто тако говори за Хрвате, како долази то да ви, који сте дошли у Народну скупштину са 14 и 20 гласова, хоћете да претстављате наш јадни народ. (Жагор).

Господо, у ову Скупштину су дошли све сами Срби, шта видимо? Видимо да је Скупштина крњава, јер нам овде нема трећег брата. Зато вас ја питам да ли смо ми меродавни да можемо решавати сва питања без свога трећег брата. Не могу Хрвати да дођу у ову Народну скупштину, јер су добили уместо 91 посланика само 47 по данашњем Изборном закону. И кад је тако да та наша браћа нису овде, онда ми други одавде морамо бранити правду. Можемо ми у мирно доба радити шта хоћемо, али ако наиђу тешки судбоносни дани за ову земљу, ја вас онда питам да ли ћемо ми моћи сами без Хрвата да бранимо ову земљу. (Жагор). Ја овде нисам дошао из Париза, него са села и ви онда, господо, морате и нас са села да лепо саслушате кад ми говоримо, макар били и у сељачком руху. (Милош Драговић: А што си обријао бркове?) То питај Хођеру.

Господо, кад ја погледам ову Народну скупштину, овако како је изабрана, ја видим да она не може донети среће овој земљи него само несреће. Господо, ја вас као колега, ја вас као браћу молим, ако сте ви сви за ову земљу, ако ви волите ову земљу, ја вас молим да кажете да ова Скупштина не може ништа стварати док не дођу браћа Хрвати да у овој Скупштини решавају. (Граја на десници). Ја вам кажем, можете се ви мени смејати, али ако волите своју земљу, ако мислите на њену будућност, онда се морамо потрудити да окупимо сав свој народ, да у овој Скупштини седе скупа Срби, Хрвати и Словенци. Од првог почетка ове Скупштине показују се рђави знаци, јер кад се у њој само спомене име Мачеково, онда многи шкрипе зубима. Господо, кад је српска војска могла створити ову земљу, ваљда и Срби могу дати људе који ће добро владати овом земљом. Господо посланици, ја највише апелујем на браћу Србијанце, јер признајем да сте највише

дали за ову земљу, али се највише од вас чека и тражи. Ја молим браћу Србијанце, кад сте имали снаге да ову земљу створите, морате имати и снаге и памети да је и очувате. Ову земљу не може нико срушити ако је не срушимо ми Срби. Не могу њу срушити ни Хрвати, не могу је срушити ни Словенци, већ могу је срушити само Срби. Ако знамо да је ред на нама Србима, да ли ћемо је рушити или очувати, онда треба да је чувамо, јер је 2 милиона сељачких синова пало да је створи.

Али има овде и нешто друго. Ја знам да Шумедија жели споразум, ја знам да Шумедија воли Хрвате и да зна да ће од споразума имати користи, али има нешто што смета: то је крупни капитал. Ако дође до споразума, он зна да ту долази велики сељачки покрет да завлада великом сељачком Југославијом, а за кратко време и свим југословенским земљама. То време мора доћи, мора доћи до споразума и да сељаштво завлада овом земљом на срећу и задовољство свога Краља и целог нашег народа. (Упадице и граја код већине).

Ја сам дошао овде да говорим, али ви нећете да чујете. Кад је др. Лаза Марковић говорио, нисте хтели да га слушате јер вас је свака његова реч погађала. И онда, господо, ја вам кажем, кад је реч о изборима, ви немате права да говорите о њима, него да ћутите, јер знате да сте ви сви дошли незаконито. На петумајским изборима влада г. Јевтића добила је милион седам стотина хиљада гласова, а данашња Влада г. др. Стојадиновића добила је милион шест стотина хиљада, ма да је имала уза се г. Корошца и г. Спаху. Ако избаците Словенце и Спахиновце, Немце и Мађаре, онда видите колико сте добили гласача. (Један глас из већине: Зашто да избацимо Мађаре и то су гласачи!) Гласачи јесу, али не знам да ли су ствараоци ове земље.

А, господо, ми знамо док не дође до споразума између Срба и Хрвата, док не дођу сложна браћа и не узму власт у своје шаке, ништа се за ову земљу добро решити неће. (Повици са деснице: Зашто их не доведете?) Ми ћемо их довести, они ће сами овамо доћи, али само дајте слободне изборе, нека слободан народ, слободном вољом, избере своје претставнике, па ће они овде доћи.

Али овако, питам ја вас, како могу они да дођу у ову Скупштину, кад је Мачек добио 91 мандат својом већином, а колико му је мандата Скупштина признала? Признала је само 47 мандата од 91. Је ли то право да им се отме пола њихових претставника?

Господо, не чини то ништа што на овој страни седи само шест-седам посланика, јер они говоре у име 1,360.000 гласова, и ви кад би имали осећаја, требало би да нас саслушате и питате, шта ми хоћемо и шта заступамо? (Глас са деснице: Али не треба да врећате!) Ја никада не врећам, ја као Србин, српски одгојен, признајем то право браћи Хрватима и отворено кажем да је ово шта се ради штетно. (Глас са деснице: Немој да лупаш по том столу; није то кафана! Ниси на селу!) Ово је сељак саградио, а нисте ви, господине.

Господо посланици, ја вас питам шта ћете ви донети у овој Народној скупштини.

Господин Кујунџић је рекао да сам ја добио 341 српских и 700 гласова хрватских и муслиманских. Ја потврђујем да је то тачно, али нека каже

колико је Душан Бранковић добио у Босанској Крупи, а колико владин кандидат, који је давао и цемент и паре за гласове. Што то није рекао г. Кујунџић.

Ја вас питам: шта би било да они сиђу са власти, па да онда пођу на изборе. Ако саставе листу, ево моје главе са рамена. (Граја и протести на десници).

Овако ја уопште не знам пред ким говорим, јер можда овде има људи, који су још јуче поздрављали Јевтића, а данас поздрављају Стојадновића. Ја знам да међу њима нема идеологије, нема идеала који их воде у борби за добро народа, него само лични и материјални интереси, како ће доћи до посланичких дневница. (Негодовање и жучни протести на десници).

Ја сам увек гласао за земљорадничку странку и признајем да нема човека који не греша, али у томе се не сме ићи из грешке у грешку. Данашња Влада је знала да је раније донети Изборни закон био грешка, али је обећала да ће га изменити, па зашто то обећање није испунила. Ако будемо овако ишли из грешке у грешку, може нас то скупо коштати и нас и нашу децу, па док је још време пред нама, дајте да радимо оно од чега ће имати користи и земља и народ.

Господо, то је време данас дошло, ту су браћа Хрвати који су нам пружили братску руку — Хрват Србину и Србин брату Хрвату, и крајње је време да једаред решавамо и решимо то питање о братском споразуму између Срба и Хрвата, да га решимо онако као га сви осећамо, као га осећа целокупан наш народ и сва наша државна целина (Одобравање на левици. Граја код већине и узвици: Ви не знате шта хоће др. Мачек!) Ја знам врло врло добро а и ви треба да знате шта хоће др. Мачек; он хоће да не седе у Скупштини људи који су из народа добили свега 14 гласова, а да остану изван Скупштине људи са десетинама хиљада и више гласова. Др. Мачек хоће да у нашој отаџбини завлада ред, правда, једнакост, самосталност и благостање, па ко ради нека живи, а ко не ради нека крепа! То хоће др. Мачек. И ви треба да знате када хоће др. Мачек да морате јести хлеб знојем свога лица а не из ових посланичких клупа. (Граја и протести код већине) Ја морам, господо, да вам овако говорим и да се браним од ваших упадица, ја сам и ваше кундаке подносио и у апсу сам лежао, а ви не дозвољавате да се овде чује права народна реч, шта народ хоће и шта жели. Ви сами знате врло добро да нема данас села, нема краја, нема чаршије где народ не пита: шта има ново и докле ће овако трајати. Зашто не кажете отворено да народ тражи нешто ново. (Гласови из већине: Добио је!) Јесте, добио је, добио је кундаке по леђима и добио је апс. (Светозар Тасић приговара) Ви, господине, не познајете тамошње прилике, Ви не знате како је тамо вођена агитација и са именом Његовог Величанства Краља и Круне и шта је све рађено са народом. (Гласови из већине: Варали сте и терорисали сте народ!) Није истина, господо, да је од народа спровођен терор одоздо, него је терор спровођен одозго, а запитајте надлежне зашто се још и данас спроводи терор у Врбаској бановини. Ви немате права да тако говорите, јер вас видим овде неколико који сте

дошли у Скупштину са 14 гласова, а ја вам кажем када овде дођу претставници хрватскога народа и пруже братску руку српском народу, као што су је већ пружили, вас неће бити овде са 14 гласова и будите уверени да ћете то време врло брзо дочекати. (Гласови из већине: Ко је тебе изабрао?) Мене су изабрали Срби и Хрвати. Ја говорим у име 7 хиљада бирача, а не знам у чије име говоре господа која ми ово добацују. Овде је било говора и о томе и речено је како сам ја изабран по остатку. Јесам, али сам изабран по оном остатку који је остао испод удара кундака. То треба да знате. (Тоша Радосављевић: Ти ниси сељак, ти си тишлер!...)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господина посланика Радосављевића опомињем записаном опоменом на ред.

Душан Бранковић (наставља): Мени овај господин добацује да сам тишлер и кад тако говори значи да је човек без обзира. И ја вам понављам, браћо и господо, да ми кад смо се састали у овоме Дому без браће Хрвата, да ми не можемо ништа добро направити за ову земљу. Иако искрено желимо добра својој земљи, своје Краљу и своје народу, ми треба овде отворено да кажемо да треба да се распишу нови тајни избори па нека народ изабере слободну Народну скупштину која ће да решава сва народна и државна питања. (Гласови из већине: Тебе неће онда изабрати!) Ја не тражим да овде морам седети, ако не заслужујем народно поверење, нека ме не бира, нека бира кога хоће, али та Скупштина тако изабрана, која дође слободном вољом народном, будите уверени да ће радити у интересу свих Срба, Хрвата и Словенаца, у интересу Краља и државе, а не у интересу појединаца. Ја вам понављам, да од ове Скупштине у којој седе посланици са 14 гласова, народ никакве користи неће имати него само појединци, нити ће ова Скупштина моћи донети какве користи земљи и народу.

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине посланиче, Ваше време истиче, и молим Вас да завршите свој говор.

Душан Бранковић (наставља): Ја знам да вас боли свака истинита реч, коју овде кажем, али кад вас боли, ја вам кажем, ми ћемо и даље говорити, и на томе становишту борити се све докле, докле не победимо, па докле год нас ма и један буде, до последњег. Ништа се ви не брините! (Један глас из већине: А што су Ваше руке без жуљева?) Ако су моје руке без жуљева, ја нисам несавестан и нечестан. Ја нисам никога опљачкао.

Господо, кад би господин Министар унутрашњих дела дошао у Дрвар, видео би својим очима, да шеф испоставе није шеф него разбојник, који седи за столом и држи револвер, и дочекује једног по једног сељака и апси, и то у једну страшну апсу, где не може човек никакав локрет да учини, и где је принуђен да врши и нужду. Тај шеф никога не даје да види онога кога ухапси. Ја сам дошао да видим једнога свога познаника, али ме је жандар изјурио. И зато апелујем на господина Министра унутрашњих дела, ако жели среће овој земљи, да људима да ништа друго, него само мир. Народ је рекао шта хоће, кад је гласао за нас. Није вам ништа помогао ни кундак, ни глоба.

Господо, ја видим да се овде нема коме говорити, и да нема смисла говорити, јер ова Скупштина неће никога у миру да саслуша. (Пљескање на левици).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. др. Љуба Поповић. (Пљескање код већине).

Др. Љуба Поповић: Господо народни посланици, Верификациони одбор, односно његова већина и мањина, завршили су рад и поднели извештаје, које имате пред собом и које сте свакако проучили. Већина Верификационог одбора предлаже вам да све мандате оснажите, и мандате већине и мандате мањине.

Пре него што бих у име скупштинске већине предложио да примите извештај већине и оснажите све мандате, дозволите ми да изразим своју, а верујем и вашу жалост, што овде не видимо и остале народне претставнике који су изабрани на листи г. др. Мачека. Њихово присуство би несумњиво дало нашем раду већу тежину, а и дискусијама нашим ону ширину, чији резултат би свакако био користан за целу заједницу.

Ова прилика је добродошла да подвучем своју, а уверен сам и вашу жељу за споразумом са Хрватима, а у исто време да се упитамо шта то углавном стоји на путу споразума?

Није ми намера да улазим у танчине једног проблема који је много претресан, али, нажалост, са мало успеха. Хтео бих уз изјаве наше готовости за споразум да нагласим главне тешкоће које тај споразум, за сада, спречавају.

Господо, има у животу ствари које хитно треба решавати. Одлагање у таквим случајевима може да донесе највећу несрећу. Али има случајева када хитање може да доведе до непоправљивих последица. Време и прилике нису увек подесни за хитање. Ја бих смео да тврдим да за решавање хрватског питања, како се оно обично зове, недостају још извесни елементи, иако осећам, да лагано долазимо до оне припремне духовне атмосфере, у којој су људи вољни да прихвате решење са већом дозом попустљивости него раније. Рекох, да за решење треба имати подесан моменат. У данашњем часу то је најважнија околност када се узму у претрес жеље са хрватске стране.

Странка г. др. Мачека тражи углавном Уставотворну скупштину и кроз њу федерацију. Ја овога часа нећу да улазим у то, колико су са тим захтевом сагласни садругови са листе г. др. Мачека, који седе на левој страни овога Дома. Хтео бих у неколико речи да истакнем разлику у мишљењу између нас и г. др. Мачека. (Др. Милош Тупањанин: Кажите г. Стојадиновићу да пусти да се шапанин може слободно писати!)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине посланиче, молим Вас да не упадате говорнику у реч. (Др. Милош Тупањанин: Господине Претседниче, за све време док је говорио Душан Бранковић, они су њему упадали у реч!) Да, али су они због тога кажњени и запишаном опоменом.

Др. Љуба Поповић (наставља): Шта значи Уставотворна скупштина данас и то без икаквог подробнијег нацрта или предлога са оне стране? Питам се са вама да ли би иједна одговорна влада,

која пред очима има интересе целине, без обзира како ће се решење касније донети, смела да отвори уставно питање у данашњим часовима, када сваки дан видимо како се државници империја радују што су одложили, само за извесно време, избијање оружаног конфликта.

Господо, мени је дато да међу вама могу из личних сећања, као некадашњи члан Уставотворне скупштине, да кажем шта значи Уставотворна скупштина. Бескрајне препирке, ценкања, решавање сукоба малих и великих, безнадежни окршаји и застајкивања у месту без изгледа на корак даље, живи су ми у успомени из рада наше Уставотворне скупштине. Али тада је било и времена и спокојства за такав рад. Рат је био свршен и изгледало је да је будућност озарена свим надама једне неопраничене среће у миру и раду свих народа добре воље.

А шта имамо данас? Имамо звекет оружја и хуку хиљада и хиљада авиона, као у праскозорје једне ужасне и још страшније катастрофе него што је била она коју смо преживели. Хоће ли ко, сме ли ко да предлаже да се заигра коло око прављења новог устава, устава који је првенствено инструменат мира, данас, када се рачунају и сабиру оруђа рата?

У другим земљама, у ситуацији када се сумња у мирољубива решења међународних спорова, одговорни државници спремају нацрте за суспендовање извесних уставних одредаба, који би кочили јединствено функционисање ратне машине, ако би она морала да буду стављена у покрет, а нама се, господо посланици, предлаже да радимо баш супротно.

Чини ми се да пристајање на уставотворни рад, у таквим приликама, не бисмо дали сјајног доказа о свом виталитету као народ, ни о свом превеликом смислу за државу.

Господо, спољна ситуација и Уставом одређен пут налажу нам императивно, да питање Уставотворне скупштине не смемо покретати.

Друго је питање, федерација. С оне стране истиче се потреба преуређења државе на федеративној бази. Господо, у књигама федерација може неком да изгледа савршенство. И она тамо може одлично и да функционише. Али, погледајте каква је она у стварности, и то подвучим, у данашњој стварности. Бацимо мало дубљи поглед на Чехословачку и видите шта се тамо дешава. (Др. Секула Дрљевић: Били сте у Америци па тако говорите!) Знам ја све то врло добро! Баш зато што знам тако и говорим.

Ту, скоро, један наш врло угледан јавни радник вративши се са пута кроз Прикарпатску Русију причао ми је са болом и ужасом о хаосу, о пометњи која тамо влада и гласом горке шале рекао ми је: „Пошаљите, ако можете, наше опозиционаре да виде како изгледа федерација на лицу места, па да им увек прође воља за њу.”

Господо, федерација је облик политички сталожених економски осигураних и спокојних државних заједница. У часовима, када се сваких 14 дана појављује по неки пламичак на овом или оном делу земљине кугле од кога може да се запожари свет, и када нико не зна на какву огромну промену има да се пробуди сутра, тражити федерацију је, ако не неозбиљност, али свакако наивност и детињасто поверење у моћ теорије. (Приговори на левици)

Претседник Верификационог одбора Стеван Бирић: Молим вас да не упадате у реч.

Др. Љуба Поповић (наставља): Римљани су у часовима великих опасности предавали сву власт једном човеку, јер су из искуства твораца државе знали да у таквим приликама само одређена и не-сметана воља може да спасе земљу од несреће. И данас, када на све стране, па чак и у Рузвелтовој Америци, која је, одвојена океанима, најзаштитенија од ратних опасности, видимо да се централна власт јача, тражити подвојености значи бити опасно наиван, наиван и штетан на првом месту за онај народ за чију бисмо се подвојеност борили. (Др. Милош Тупањанин: А шта је са ампутацијом?)

Претседник Верификационог одбора Стеван Бирић: Господине Тупањанину, молим Вас да не упадате у реч.

Др. Љуба Поповић (наставља): Господо, народи ће живети и надживети и нас и многе генерације иза нас. За решавање питања подвојености биће времена и доколице. Али кад се једном над једним народом спусти завеса историјског мрака, време и доколицу тај народ ће проводити, не у борби за федерацију, него за голи живот и опстанак.

За време изборне кампање Претседник владе г. др. Стојадиновић одржао је низ сјајних говора, у којима је свестрано осветлио ева питања која интересују нашу земљу, споља и изнутра. Он је поставио тезу једног Краља, једног народа и једне државе, не као крилатицу пркоса према другој страни, него као израз нужности данашњег стања, које не трпи никакве расплутости и надмудривања, него слојан и једнодушан рад, па ма се он не свидео свакоме од нас. (Бурно и дуготрајно одобравање у центруму и на десници).

То је, господо посланици, императив наших дана и ја дубоко верујем да је г. Претседник владе тезом једног Краља, једног народа и једне државе мислио на те нужности, и претпостављам да, и у име ваше, могу да кажем да је добро мислио. (Бурно и дуготрајно одобравање код већине и усклици: Тако је!)

Сада, господо народни посланици, да пређемо на саме изборе. На изборне радње било је приговора и жалби и није никакво чудо што их је било. Њих је увек било и биће их.

Али извештај мањине заузима став оптужбе, на коју ми је дужност да се осврнем. Тај извештај је пример како се лаким уопштавањем може да прикаже истина на другачији начин него што је она у стварности.

Преписке су врло тешке и излишне тамо где су погледи на исту ствар тако дијаметрално различити. Проширење дискусије у оваквим ситуацијама одвело би нас до сукоба који ви не желите, а који, можда, ни опозицији неће бити драги.

Само је потребно да се фиксирају извесне ствари. Влади се ставља у грех Изборни закон и пребацује што га није изменила. Што се тиче порекла овог Закона, господо из опозиције добиће непосредан и тачан одговор од родитеља тог Закона који са њима заједно седе на левици. (Пљескање и одобравање код већине). А што се мењања његовог тиче, могао бих казати оволико:

Влада г. др. Стојадиновића наследила је тај Изборни закон који је био дете диктатуре. Ви

знате стару историску истину да се диктатуре стварају преко ноћи, а ликвидирају деценијама. Г. др. Стојадиновић је у првом моменту веровао да ће моћи да измени Изборни закон и врати старо стање ствари. Али прилике, под којима се развијала наша унутрашња и спољна политика, налагале су другојачији став.

Господо, право је опозиције да оспорава све што једна влада учини. Али је исто тако право и владе да према своме схватању одговорности поступи онако како налази да је најбоље за земљу, докле ужива поверење уставних фактора.

И опозиција може грдно да грешу, у толико лакше, што своје потезе изводи без одговорности.

Нама је свима у живој успомени на какав је одзив наишла спољна политика Владе г. др. Стојадиновића у првим њеним поступцима. Тада је г. др. Стојадиновић важио на оној страни за издајника земље. Али, данас, када су догађаји више него дали за право његовој политици, с оне стране се ништа не прича о спољној политици, а они који су некад гласни били у критици, данас би највише волели да им се тадашња критика преда забораву.

Када је г. др. Стојадиновић повео нову спољну политику, он није много образлагао своје поступке. Чекао је резултате, које сада имамо пред собом. Тако и данас на све оне критике ми ћемо заћугати мало да сачекамо резултате и онда, када ћемо о свему моћи опширно да разговарамо, ја се надам, имаћемо прилике да претресемо и то ко је био у праву.

Сада, међутим, није важно ко је у праву. Кад бисмо то испитивали пре бисмо могли да се сматрамо правним семинаром, него једним политичким телом. Данас је главно констатовати да је народ дао већину Влади, да је држава кроз Народну скупштину добила потребан орган за владање и да Влада има једну одређену политику коју скупштинска већина одобрава. Господо, ми се са опозицијом никад нећемо сагласити у томе да ли су избори били слободни или не. У тој оцени, поред другог, играју улогу и моменти личне природе, за које нема ни правила ни ауторитета. Али, ако ми сами не можемо да будемо објективни у оцени слободе избора, ослоним се на оне који у овој нашој преписци могу да буду објективни зато што су незаинтересовани.

Иностранство које прати догађаје у нашој земљи и која се не инспирише из владиних извора, дало је скоро једнодушан суд да су избори били слободни. Велики енглески лист „Тајмс“ је чак са мало ироније на раније изборе казао да су избори били „неуобичајено слободни“.

Господо, карактеристично је да је било мало жалба на изборе. То значи да и сами неуспели кандидати увиђају и тиме признају, да су избори били слободни. Додајмо уз то још да је међу жалбама било и таквих које су у неку руку професионално опозиционе или чак шаљиве. Али мора се признати, овакве жалбе више су биле израз срдите немоћи и човечно разумљивог бола над изгубљеним бенефицијама и разбијеним министарским надама појединих пропалих кандидата, него опозиције као такве.

Господо, и сами опозиционари питали су се пре избора као у чуду, шта значи та велика слобода? Питали су се да се иза ње не крије некакво непријатно изненађење, нека нова превара Владе?

Било је, разуме се, разних нагађања и фантастичних претпоставака. Ја сам чуо од једног таквог опозиционо настројеног грађанина ову причу из хиљаду и друге ноћи. Казао ми је тај тумач закултисних збивања код нас, да г. др. Стојадиновић тешко подноси терет власти, и, да би се ослободио тог терета без своје и других одговорности, спроводи слободне изборе са намером да опозиција победи.

За време избора владао је потпуни мир. Није било крвопролића, која су предвиђана и очекивана. Није било ни насиља власти, јер да их је било, било би и крвопролића. Господо, ви сте чули да опозицију нико није спречавао да у својој агитацији пређе и границе онога што је и законом било дозвољено.

До којих је граница ишла слобода избора, дозвољите да изнесем један случај из Приморске бановине. У једном бирачком месту гласало је за листу г. Мачека 100% бирача. И мртви. Са нешто песничке слободе, — а ви знате да се у песмама и мртви често позивају у помоћ, могло би се, најзад, то гласање мртвих протумачити као заробна приврженост партији. Али да тих 100% бирача гласају по азбучном реду, ту би мало застала и машта самог Гогоља. То, господо посланици, није више слобода избора него слобода преписивања бирачких спискова.

Господо, у вези са овим случајем из Приморске бановине интересантно је бацити један поглед на резултате избора у Савској бановини. Господо, у нашој земљи гласало је од 4,080.286 бирача 3,039.083, т. ј. 74,4%. Изузетно било је велико учешће гласача у Савској и Приморској бановини. Ја ћу почети одоздо. Најгоре стоји са Вараждинским срезом у коме је гласало 85,26%. Затим долази срез Новски, где је гласало 85,27%, па срез бродски у коме је гласало 85,29%, златарски 85,80%, новоградиски 86,25%, ђурђевачки 86,95%, јастребарски 87,15%, крижевачки 87,28%, гарешнички 87,87%, сисачки 88,85%, карловачки 89,3%, писаровински 89,27%, кутински 89,29%, дугоселски 89,95%, крапински 90,07%, загребачки 90,18%, клаечки 90,32%, ивацки 90,30%, лудбрешки 90,16%, преградски 90,17%, чазмански 92,13%, доњостубички 95,13%, великогорички 96,16%, новомарофски 96,58%, самоборски 97,42% и Свети Иван Зелина 97,55%. И зато смо се ми у многим случајевима питали како власти могу тако далеко да иду у фаворизовању опозиционих кандидата, нарочито у Савској и Приморској бановини. Тамо, изгледа, власти нису обезбедиле слободу гласања, нити осигурале безбедност онима који су се били определили за владине кандидате.

Избори су били слободни зато што је Влада г. др. Стојадиновића сматрала непотребним да се користи другим сретствима сем вољом народа. Влада је веровала да ће Југословенска радикална заједница победити зато што је пред народ изишла са делима једног плодног рада, а не само обећањима. Пало вам је вероватно у очи, господо, да г. Претседник Владе у својим предизборним говорима нигде није износио обећања. Говорио је само о оном што је урадио. Он и странка знали су да ће народ умети да цени спокојство и мир кроз које је пратио страшне кризе које су измениле карту Средње Европе. Он је био свестан да ће народ схватити његову економску политику која је

народу скинула дугове, нашла пијаце за његове производе, дигла цене тим производима и упутила земљу материјалном благодану најлепших очекивања.

Господо, споменуо сам скидање дугова. То ме потсећа на један моменат из римске историје, који и дананас после толиких векова проноси славу цара Трајана. На роструму говорничке трибине римског форума уклесан је привор како се на ломачу бацају неке књиге. То су дужничке књиге које је цар Трајан спалио.

Г. Стојадиновић је после неодлучности ранијих влада спалио половину сељачких дужничких књига и заслужио народну благодарност, ако не уклесану као што је била цару Трајану, али поверењем које му је он исказао на изборима.

Господо, приговора се Влади да гази демократске принципе. Нама, посматрачима из близа наших догађаја, могу неке ствари изгледати неслободне и недемократске. Али ућуткајмо мало своје срце и обазримо се како на нас гледају други и то они који су мајстори у стварању империје и управљању народима. Мислим на Енглезе. По њиховој оцени, позивам се на један чланак лондонског „Економиста“, режим у нашој земљи полако иде у правцу све веће слободе и постепено враћа земљу у свој некадашњи демократски вид. Господо, кад своје критикујемо, погледајмо мало и око нас. Обиграјмо у глави за час Балкан и даље, и разговарајмо сами са собом. Дубоко верујем да ниједан објективан човек, па ма он био опозиционар, неће извести поређење на нашу штету.

Признајем, господо, да има можда ствари које не одговарају увек ни мојим ни вашим очекивањима и идеалима. Али, нисмо у питању ни ви, ни ја, ни ваше, ни моје мишљење о добру и злу. Изнад тих размишљања, можда платонски идеалних и катонски честитих, постоје интереси народа који хоће да живи и који не признаје никакав други и већи моменат ван својих животних интереса. О томе, о тим интересима, који траже хлеба, живота и мира, мора да се брине, на првом месту, прави државник и политичар и да преко принципа пође за потребама дана и за стварностима.

Политичар није самац, затворен у кулу од слонове кости, који размишља о чудесним могућностима овога света. Он је човек који се креће у масама и кога масе истурају у прве редове, не да пева песме, него да нађе равнотежу живота њеног, и њеној деци остави отворена врата боље будућности.

Програм Владе и странке која се појавила на изборима на челу са г. др. Стојадиновићем, био је програм тих стварности нашег живота, тог нашег опстанка као народа. А све то, нажалост, не осваја се ни правилима из етике, ни поступцима по прописима моралке. То се задобија довијањем, до граница животних могућности, под бесним ветровима садашњице, и мирењем, опет до граница наших интереса, са стварностима које су нам дате, дате не од Бога, него од људи. У њима има, или нема померања од принципа, према схватању појединаца, али ако тих померања има, она су опет и само резултанта стварности које су јаче од свих нас. Само немудри политичари прећи ће преко стварности и желеће да победи њихов принцип,

али, можда, да умре народ који они воде. Ми, господо, нећемо да умremo. Хвала г. др. Стојадиновићу што нас је повео путем живота!

Према једној вољи, једном принципу, израженом у програму Југословенске радикалне заједнице, стајала је читава војска противника са програмима, које никад нико не би могао да повеже. Господо, Југословенска радикална заједница добила је већи број гласова него све остале странке заједно, и она, да је бирана била, не по закону о повлашћењу већине, него, рецимо, по енглеском среском систему, могла би да буде задовољна с постигнутим успехом. Она је добила апсолутну већину, што, на пример, у Енглеској није увек случај. 1922 године, конзервативна странка, влада, добила је пет и по милиона гласова и 347 мандата, а опозиција 8,300.000 гласова са 259 мандата; 1924 године поновио се исти случај. Конзервативци имају 7,800.000 гласова са 415 мандата, а опозиција 8,300.000 гласова са 249 мандата. Као што видите, Енглези, који су сигурно бољи и демократи и парламентарци него сви ми укупно, задовољавају се и прихватају да релативна већина гласова у народу води послове државе већином у Парламенту. (Жагор).

Господо, приговара се и јавном гласању. Оно може доиста да буде предмет приговора и критике. Зависи ко и с каквог гледишта питање посматра. Али није свако од стране опозиције приговарао јавном гласању. Г. др. Мачек се није бунуо против јавности гласања нити је тај систем критиковао. Њему је он још и како добро дошао тако да су 14 гласова мандата г. Добровољца, о којима сте ви на првој седници говорили, не само добровољни неко чак и јуначки.

Господо, дозволите ми да се обазрем на неколико примелаба, које смо јутрос чули. Да почнем са мојим пријатељем и другом г. Тупањанином. Он је јутрос дигао глас који се скоро до неба чуо за 4 цигло гласа а ја сам вам сад прочита ову статистику и онај случај са сто од сто бирача, који су гласали са мртвима заједно и то по азбучном реду. Шта ћете ту да кажете? (Жагор).

Господо, г. др. Лаза Марковић, наш колега и мој поштовани пријатељ, замолио нас је јутрос, пре свога говора, да га у миру саслушамо, јер ће он износити само факта, факта која нам се може бити неће допалати али само факта. Али, нека ми опрости, г. Марковић је оставио доста незгодан утисак на моје пријатеље, оставио је доста незгодан утисак због тога што је учинио покушај да можда пукотине које постоје у сваком друштву мало рашири, прошири и да с времена на време помало боцне. Г. Марковић, ви сте чули, криви Претседника владе и Бана Зетске бановине, што је тамо неки срески поглавар написао не знам за кога муслиманског кандидата да је Турчин. Испало је, по вашим речима, г. Марковићу, као да је Претседник владе наредио тамошњем среском поглавару изрично да тај Турчин не сме да уђе у Скупштину. То ми се учинило да није баш тако јак аргуменат и то ме је мало изненадило као год што је било и са случајем са г. Министром Спашом за кога сте тврдили да је у некој кафаници у Сарајеву оживео своје симпатије са гласачима са Мачекове листе и позвао да гласају за Мачека.

Господо, када би се упустили у истраживање тих пукотина, које међу вама постоје, ово пола часа, који ми стоји на расположењу, не би било довољно, не да говорим о односима г. Петра Живковића и г. Мачека, него о односима Вас, г. Марковићу, и г. Трифуновића. (Смех на десници).

Господин Марковић је тврдио да је г. Стојадиновић, када је летос дознао да је опозиција закључила споразум, одмах похитао и расписао изборе, као да се г. Стојадиновић уплашио од тога догађаја.

Господо, ви ћете ми опростити, али Влада г. Стојадиновића и г. Стојадиновић лично имали су већ одређено становиште о споразуму, а друго, она скупштина која је отишла, била је и онако за одлажење. (Глас са левице: А колико их овде има?) Од куда, г. Марковићу, толика сентименталност и нежна љубав према скупштини г. Јевтића? (Др. Лазар Марковић: Не; већ из обзира према оних 100.000 Срба, који су дочекали др. Мачека у Београду).

Господин др. Марковић је онако говорећи о једној ствари заузео помало став професора. На пример, говорећи о спољној политици, пребацује г. Претседнику да је спољну политику узео као паролу и том приликом позвао се је на пример г. Чемберлена, који, по г. Марковићу, илуструје једну праксу, да се никада спољно-политичка питања не узимају као парола за изборе.

Чак је цитирао и мишљење, односно, предлог једног Чемберленовог пријатеља, који да му је саветовао да распише изборе и на тај начин искористи ту добру ситуацију по њега, да дође нова скупштина у којој би имао сигурну већину, али да је то г. Чемберлен одбио.

Ја, господине Марковићу, сматрам да нисте добро обавештени, или сте искористили тај момент, да онако и то истакнете као неповољно за паролу с којима је Влада изашла на изборе.

Прво, није тачно да у Енглеској спољно-политички momenti нису били паролу. Позвају се на пример, који ви сигурно познајете, а то је победа Гледстонова над лордом Биконсфилдом осамдесет шесте године, мислим, а која се је борба водила искључиво на спољно-политичким паролама.

Друго, мени се чини, господине Марковићу, да Вам је савест, нећу да кажем да је нечиста, али можда мало узнемирана. Ви сте врло јучно нападли спољну политику Владе др. Стојадиновића и видите, иако сте малочас добацили мени, да ћемо тек да видимо шта ће да буду... (Др. Лазар Марковић: То није на дневном реду!)

— Ви сте, господине Марковићу, чини ми се због тога и казали и пребацили господину Стојадиновићу што је спољно политичке моменте узео као своју паролу, што сте знали да је то било врло корисно за господина Стојадиновића и да је ту његова снага. Па када хоћете, господо, да спољно-политички momenti буду важнији него што су данас у овим моментима? (Одобравање код већине).

Још ћу само да напоменем неке ствари, мада има много ствари које је господин Марковић споменуо које могу да буду предмет не само критике, него исцрпне критике, али нећу са свима да вас

овде замарам. Господин Марковић је са емпфазом подвукао и истакао као огромну заслугу српског дела опозиције која је допринела да господин др. Мачек жели сада да дође у Уставотворну скупштину у Београд, што господин Радић 1920 године није хтео да учини. Ја мислим, господо, да господину Марковићу нису непозната факта, она када је Радић без Устава дошао у Београд, признао Устав, одрекао се републиканства и ушао у владу г. Пашића. А по ономе, господине Марковићу, како сте Ви овде казали, изгледало је, да је то једна огромна заслуга што је учињено, што је данас опозиција успела да убеди др. Мачека да дође у Београд.

Још нешто. Господин Марковић је изјавио како господин др. Мачек никако не жели споразум са др. Стојадиновићем; он каже да Мачек хоће да се споразуме са српским народом, а неће са др. Стојадиновићем. И ту је господин Марковић, да мало ублажи тобожње непријатно осећање господине Стојадиновића, позвао се на један случај из прошлости када је Пашић дошао у положај да се са Радићем споразуме, и да је за љубав тога споразума жртвовао Прибићевића. Господин Марковић је то тако претставио да само др. Стојадиновић треба да оде, па ето споразум је ту! Тако смо бар ми разумели. Господине Марковићу, ја бих Вам овде цитирао шта је казао пок. Радић 1925 године поводом тога случаја када је улазио у владу пок. Пашића и склопио с њим споразум.

Упитан од новинара шта мисли о новој оријентацији Демократске странке, која је променила свој програм у федералистичком духу, Радић је одговорио: „Од тога неће бити ништа. Господин Давидовић ће код нас изгубити све, и господина Рибара. Он за месец дана неће имати уза се ни једног Хрвата. Ми смо дужни да се боримо за државу, а не против Пашића. Они су хтели да уклоне Пашића, па да приме кога год другог. Они су хтели, на пример, Љубу Јовановића. Али ја нисам хтео питање схватити тако „само без Пашића“, јер то није ни парламентарно ни етички. Зашто не би био Пашић? Да сам се ја поставио на гледиште „само не Пашић“, онда би Јоца Јовановић казао да је Радић највећи државник. Ми се свом снагом боримо за државна а не за лична питања. Лична питања нека решава српски народ, па ако Јоца Јовановић добије 140 посланика ми ћемо ићи с њим...”

Демократи су стварно централисти, а формално децентралисти. Радикали су формално централисти, а стварно децентралисти; јер су они за самоуправу и за владу сељака. За демократе је сељак девети точак. То је више мање варошка странка, то су теразијски земљорадници, као што зову Јоца Јовановића.” (Бурно плескање код већине).

Ја Вас молим, Господине Јовановићу, да не мислите, да је то са намером учињено. Ја сам ово цитирао због овога случаја, који је врло интересант, како га је истакао г. Марковић, али на који ја хоћу да изјавим ово. Ја мислим да не треба да се задржавам на томе примеру, и да бих учинио највећу увреду Господину Стојадиновићу кад бих мислио, да некаква лична питања могу играти улогу код њега, кад су у питању општи интереси. Колико ја познајем г. Претседника владе, могу да изјавим, да ја верујем, да је то човек, који је

на томе месту само зато, да би послужио држави и своме народу. (Бурно плескање у центруму и на десници и узвици: Тако је!). За њега, уверен сам, не постоје лична питања, него само стварност и начела.

Господо, још само једну ствар на завршетку, да вас не бих дуго мучио, да споменем још једно питање, које је покренуо г. Марковић. Он нам је овде одао једну тајну, додуше, казао је, да говори у своје име, да је г. Мачек спреман да прими садашњи Устав. Колико ја знам, онај споразум у Фаркашићу од 10 октобра 1937 године, тражи ово: Тражи укидање овога Устава, тражи привремени Устав, Уставотворну скупштину и у Уставотворној скупштини споразумевање. Додуше г. Марковић се после мало ту поправио кад је разјашњавао да је ту у питању Устав који је „дотле био у важности.” Значи већ је био учинио једну малу ретерацију, и сада заиста ми смо у недоумици, не знамо шта да верујемо, да ли је г. Мачек казао да би пристао да овај Устав важи или не.

Господо, сада ћу да завршим. И поред приговора, које сте чули, и поред евентуалних грешака, које су се могле десити и које су се десиле с једне и с друге стране, држави и народу потребан је један орган за владање и отиравање послова.

Народна скупштина је изабрана. Верификациони одбор, односно његова већина, после свестраног проучавања изборног материјала и поднетих жалби нашао је да треба да предложи оснажење свих мандата.

Ми смо, господо, чули приговоре, који нас нису могли поколебати у уверењу, да су наши другови из Верификационог одбора правилно ценили и правичност и исправност изборних радњи, и зато, у име скупштинске већине, предлажем, да мандате и већине и мањине оснажите. (Бурно плескање код већине са узвицима: Живео!).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо народни посланици, народни посланик господин др. Лазар Марковић затражио је реч ради личног објашњења. По параграфу 41 Закона о пословном реду оцена о томе припада претседнику и ја по својој најбољој савести и уверењу не видим да је народни посланик господин др. Љуба Поповић ма чиме у своме говору изазвао господина Др. Марковића, по чему би он имао разлога да говори ради личног објашњења. Г. Др. Љуба Поповић је можда само употребио мало необичну форму, да се обраћао више на г. Марковића него на Народну скупштину, али ни једном речју, ни једним гестом није се огрешио о Закон о пословном реду. Према томе, Народна скупштина има да одлучи да ли господин Др. Марковић треба да говори ради личног објашњења (Узвици на десници: Не треба!). Ја мислим, да би г. Др. Марковић, узевши реч ради личног објашњења, могао само водити полемику са г. др. Љубом Поповићем, а то је оно, што Закон о пословном реду хоће да избегне. Како ми иначе стојимо пред једном опсежном дебатом о буџету, имаће сваки народни посланик прилике да одговори на оно, што не може у овоме тренутку учинити када Закон о пословном реду тако строго прописује да се данашња дебата мора свршити за један једини дан. (Одобравање и плескање на десници).

Реч има народни посланик г. Павле Јововић.

Павле Јововић: Господо народни посланици, прилике у којима живимо и споља и изнутра диктују нам да мало озбиљније водимо дискусију у овоме Дому, да мало хладнокрвније водимо дискусију и да се договарамо о народним потребама.

Међутим, шта смо ми, господо, овде мало пре видели? Један типични претставник сељака дошао је да овде говори, и скупила се маса посланика да га збуни, да му не дају да се чује оно, што он хоће да говори. Ипак, нису у томе успели. (Протести на десници.)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине посланиче, допустите ми да Вас прекинем. Јесте било упадица, али те намере није било ни са које стране, да се не дозволи једном посланику да говори, као што то Ви импутирате десници.

Павле Јововић (наставља): Стално се упадало

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Ма да се од стране деснице упадало говорнику у реч више него у дозвољеној мери, ја зато молим господу народне посланике са деснице да у будуће што мање упадају у реч. (Узвици са деснице: Нека не вређа!)

Павле Јововић (наставља): Ова реч о озбиљности изречена је данас пре подне од господина Претседника и ја имам право да је употребим. Међутим, господо, ми смо овде сат и по слушали предговорника г. Поповића и ви сте видели како смо га пажљиво слушали и дозвољавали му да све говори.

Ја рекох, да се ми налазимо у веома тешким приликама, иако је у изборном срезу Ивањици бивши Министар пошта, мој пријатељ и колега из школе господин Чвркић, казао једном да смо ми са свих страна опкољени пријатељима. Радовала би ме та изјава, и мене, као искреног и истинског националисту, то је радовало, али Бога ми, откако он оде са министарске столице, ја сада мало зебем, да није можда он отишао због те изјаве са министарске столице.

Господо народни посланици, ми данас претресамо извештај Верификационог одбора. Он је кратак и из њега се ништа не може видети и само онда, када би се све жалбе које су поднете Верификационом одбору прочитале и када би се видело, шта се све тамо износило противу власти, које су радиле за поједине кандидате, онда би се тек добила једна јасна слика о томе како су извршени избори од 11 децембра 1938 године.

Још страшније су биле жалбе, где су се кандидати са исте, владине, листе нападали. У тим жалбама могло се видети да су се кандидовали и робијаша, па шта више у једном срезу извођени су и хапсеници из затвора да агитују за поједине посланике. Пала је једна примедба у Верификационом одбору, у којој се каже: „Па када такав човек агитује, ко ће поћи за њим?“ Неће нико поћи за њим ради њега, али поћи ће из страха, када робијаш агитује. Страшних се ствари тамо могло чути. (Један глас са деснице: У твој месту је агитовао Кореја!). . . . У моме месту нема Кореје.

Али, да није било никаквих терора, да није било никакве злоупотребе власти и никакве корупције, ипак једна страшна ствар оштро осуђује данашњу Владу, а то је, што је све оне, који су

се кандидовали на листи господина Мачека огласила за издајнике ове земље. (Гласови са деснице: Па и јесте!) Јесмо ли? Жалосна је то чињеница, ако је милион и три стотине шездесет хиљада људи у овој земљи противу ове државе. Жалосно је то и ја тражим, господине Претседниче, да поведете истрагу противу онога, који каже да смо ми издајници ове земље. (Добацавање са деснице.) Ако смо ми заиста издајници ове земље, онда нам нема места овде, него треба да идемо у апсу. Ако ми нисмо издајници ове земље, онда је свима онима који нас клеветају, место у апси, а не у овом Дому. (Тодор Тонић упада у реч.) Нисам ја, драги Тонићу, дошао да ме бира твој крај. Јесте, драги пријатељу, али ти си ме питао откуда ја тамо. Када су се расписали избори, нисам ни мислио да се кандидујем и тек сам се после месец дана на то решио. А зашто сам се решио? Прочитао сам у новинама, да су Мађари и Немци једногласно одлучили да гласају за Владу г. др. Милана Стојадиновића. Затим је пала још једна одлука: Цемијетлије су једногласно решиле да гласају за Владу др. Милана Стојадиновића. (Стојадин Димитријевић протестује). Слушајте ви, пријатељу, који упадате, овде се пише, а ти можеш доћи овде ако имаш шта да кажеш. Када је тај споразум дошао у Војводину то је био јасан споразум, да се прекине са национализацијом и колонизацијом Војводине. (Бурни протести на десници: Није истина! — Дуда Бошковић је ваљда националиста?) . . . Није овде реч о Дуди Бошковићу, ја га и не познајем. Реч је о оним сељацима из Црне Горе, Херцеговине и Лике, који немају где да раде и парче хлеба да зараде. (Протести и добацавање са деснице. — Јоца Георгијевић упада у реч.) Господине Георгијевићу, ми смо недавно заједно путовали у возу и Ви сте страховито нападали Владу. Ви сте јуче били на овој страни. (Јоца Георгијевић протестује). . . . Ова ортачина са Цемијетлијама је противна томе да се јужни крајеви тако исто не насељавају и да се не национализују. Онда смо ми морали, као искрени и прави националисти, да пођемо тамо, јер та ортачина иде на штету државе и њених националних и социјалних интереса. (Стојадин Димитријевић: Где ви живите?) . . . Ја живим у Југославији. (Стојадин Димитријевић: На коме месту?) . . . Казаћу већ, а где ви живите? (Стојадин Димитријевић: У Тетову где ми је место!) . . . Ја овде живим!

Када се повори о извештају Верификационог одбора, ја морам да се осврнем и на две-три изјаве господина Претседника Краљевске владе.

У једној изјави датој пред Клубом већине 16 јануара о. г. он каже: ми зато можемо да кажемо да смо у овој изборној борби били слободомни и центлемени, можемо да кажемо да су наше руке у овим изборима остале чисте од крви и од ма какве изборне корупције. (Гласови из већине: Тако је!) Да ли је то истина? Ако то буде истина ја ћу да положим мандат, а ако не буде онда ви. (Један глас из већине: Било је мање крви него икада раније!) Не сме да буде крви нимало, јер Влада треба да је способна да спречи свако проливање крви. У срезу у коме сам се ја кандидовао, у Црној Гори где сам се и родио, проливена је крв 4 децембра 1938 и три жртве су пале. (Један глас из већине: Је ли то због федерације?) Не,

Црна Гора није за засебну федерацију, него за јединствену земљу, она је то увек доказивала. — Ове су жртве пале и њихова крв захтева да се то у овом Дому каже пред вама, да ви из тога извучете поуку, јер ово исто може и вама да се деси кроз неко време.

Да ли да вам причам како је то било, јер сам био очевидац догађаја. (Петар Витановић упада у реч). Ја сам у име Удружења изјавио благодарност Краљевској Влади што је решила једно питање у интересу нације, у интересу будућности ове земље, што је остварила једну наредбу Врховног команданта.

Драги пријатељу, ми смо овде народни посланици и ми сад решавамо друго питање, а не то, а кад то питање дође на дневни ред, решаваћемо и о томе. Али мислим да се са оваквом виком и дреком нећете боље препоручити г. др. Стојадиновићу, јер је господин Претседник Стојадиновић био велики џентлмен, јер није тражио никакве изјаве од нас, па кад је решио то питање, он је добио захвалност од нашег Удружења. Данас на дневном је реду друго питање и о томе треба да дискутујемо. (Петар Витановић упада поново у реч).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Молим господина посланика Витановића да не упада у реч, а господу посланике молим да се навикавају на парламентарне обичаје.

Павле Јововић (наставља): Тога дана, 4 децембра, када је проливена та крв у Даниловом граду, мислићете можда да је било некаквих демонстрација, да су нападали органи државне власти? Не, ништа од свега тога није било. У једној малој кафаници певао је гуслар уз гусле. Певао је смрт покојног Краља. Скупио се народ. У тој кафаници не може више да стане од 50 људи. Један је жандарм дошао у кафаницу и рекао: Напоље! Кафеџија казао је: Не можеш ти да истерујеш ове људе напоље, јер ја плаћам порез, и од овога живим, и ти немаш права да их истерујеш. Тада се скупило 200 до 300 људи, јер је био пијачни дан, а варошица мала, па како се скупила ова маса људи, а у том времену наишао и сам срески начелник, он је наредио и рекао жандармима да се маса растури. Кад је власт хтела да их растури, маса је почела да виче: Живео Краљ! Ништа то није помогло јер је начелник наредио жандармима да пуцају, што су жандарми и учинили, само што су жандарми били паметни па су пуцали у вис. Начелник срески, према изјави погинулих, који су живели дан-два, узео је револвер и убио Душана Буровића и Мируну Буровића. Било је сведока који су све то видели, али како је власт Окружног суда и државног тужиоца била на 20 километара далеко, нико није дошао ни у суботу, ни у недељу, ни у понедељак. Нас четири кандидата са опозиционе листе: др. Никола Шкеровић, др. Новица Радовић и Слободан Марушић и ја сели смо у један аутомобил и пошди на Цетиње да о томе известимо Бана. У исто време о овоме известили смо и Министра унутрашњих послова г. Корошца, и са жаљењем можемо да констатујемо да на ту депешу није послао никакав одговор, нити је послао каквог инспектора или каквог вишег чиновника да то извиди. Јер несумњиво је, да је жалио крв, он би то учинио и мени је жао што г. Корошца није сачекао ток ове дебате, пошто је он онда био Министар, него је смењен пре него што се

о овоме говори. Ја јако жалим, јер бих желео да га погледам и да видим како изгледа када се говори о овим жртвама, које су пале на сред Црне Горе без икакве нужде и потребе.

Ми смо господину Бану препоручили да пошаље одмах комисију да извиди ствар и постави другог начелника, а ако сматра да смо ми криви ма у чему за те „демонстрације“, како су их они назвали, пристајемо да останемо од тога дана па све до свршетка избора на Цетињу, да се сами интернирамо, јер нисмо желели да се пролива крв без икакве нужде.

Господин Бан је рекао да ће послати једног инспектора или саветника, тако нешто. Кажу да је неко дошао око 10 сати пре подне и отишао. Како је дошао тако је и отишао. Резултат је исти. И дан данас тај срески начелник је тамо на дужности. Одмах сутрадан похапшени су сви, који су били очевидци тога догађаја и који су изјавили да су видели лично да је срески начелник пуцао. Али власт ни судска, ни државни тужилац нису предузели ништа и тек у понедељак увече повела се истрага. Државни тужилац је донео решење да среског начелника саслуша и да га притвори, јер је имао пријаву да је он извршилац дела. Али ни до данас тај срески начелник није саслушан. Судија каже: Кад га тражим преко начелства они одговоре није овде, а кад га тражим преко жандармеријске станице, они одговоре: ми смо под његовом влашћу и не можемо да га упућујемо. И тако то иде од једног до другог. (Милош Драговић: Твој говор траје више него што имаш права!) Када је могао г. др. Љуба Поповић да говори сат и по, могу ваљда и ја.

За време ове изборне агитације чуда су се стварала. Четири учитеља са преко 20 година државне службе депешом су премештани. То су: Драгиша Радовић, Јакша Брајовић, Новак Брајовић и Радоје Буровић. Сви су они депешом премештени. Депешу им је у суботу по подне саопштио жандарм. Они су тражили да им се саопшти у основној школи. Међутим, одговорено им је да им се овако мора саопштити, да би одмах могли да отпутују.

Г. Министар социјалне политике одредио је један кредит за радове у томе крају, јер, као што вам је познато, ти су крајеви настрадали много од суше. Али он није употребљен на какве јавне радове, већ искључиво за агитацију. Просто се начелник споразумевао са појединим гласачима. Он им каже: колико вас има. Одговоре му: има нас 30 и тражимо 10.000 динара. Он им каже: Ево вам 3.000 динара, или 5.000 динара и т. д. (Ђура Чедјовић: Кредити су за јавне радове!) Ово је истина. Ако не буде истина ја ћу дати оставку на мандат. Тамо се није ништа радило за јавне радове. Тако, када је дошао у моје место, на 200 метара од моје куће саопштио ми је: Ја ти узех све. Ја му кажем: Ниси ваљда узео оца и брата. Он ми каже: Њих нисам, али сам ти узео све остале. Питам га: Шта си им дао? Одговара ми: за један пут, за други пут и т. д. и т. д. око 45.000 динара. И шта је добио свега девет гласова!

Ја бих се радовао када би се то давало поштено и радоваћу се ако ви будете давали поштено. Али то и такво давање створило је толику злу крв у оном крају да је на Божић у 5 сати по подне погинуо студент права Милан Шарановић,

као и Петар Шарановић. (Један глас: Сигурно се био напио?) Не, из заседе су их убили, са новом пушком и новим метцима. Ако вас интересује тачност овога, ви испитајте, па изнесите на идућу седницу, а ја ћу повући консеквенце, ако не буде овако. (Један глас из већине: Откуд сте се ви тамо кандидовали?) Ја сам мандат тражио онде где моји живе већ 400 година.

Писани су и уговори о томе да се гласа и колико ће ко да добије. Па су онда позивани и инвалиди и казано им је: „ако гласате против Владе изгубићете инвалиду“. Они су казали: „држава је решила инвалидско питање. Она је урадила добро, она је то требала и одавно да уради, али држава није то урадила за гласове него зато што је то једно државно признање инвалидима.“ Позивани су и добровољци, па је исто тако говорено, жалост, и њима, да они који су одликовани, ако гласају против Владе, изгубиће одликовање. (Гласови са деснице: То није тачно!) Ако не будем био присутан кад је начелник срески једноме учитељу то говорио, пристајем да дадем оставку на мандат. Ја не кажем да је ово радила Краљевска влада, али су радили преставници Краљевске владе. Ни један министар Краљевске владе није завирио ових избора у Црну Гору. Зато свакако што је Влада осећала да за те крајеве ништа није учинила, па није имало смисла ни да иду тамо. А зато што се тамо није ништа урадило, зато је и овакав резултат избора у Црној Гори. Немојте се љутити на ваше колеге што нису показали веће резултате. Они су показали максимум с обзиром на оно што је урађено у Црној Гори. Немојте да их за ту ствар оптужујете.

Ја сам сматрао да приликом ове дебате не треба да се говори много и о другим стварима, али како је мој колега Поповић проговорио нешто о дуговима, ја ћу укратко да кажем како народ мисли о тим дуговима, то јест о раздужењу.

Господин Претседник Краљевске владе на једноме збору у Петровграду казао је: „За ових шест срезова Баната Краљевска влада је утрошила на раздужење 200 милиона динара.“ Добро. Народ црногорски пита се сада, колико ми дугујемо овим банкама црногорским? Дугујемо 17 милиона. Са колико Влада учествује у томе раздужењу? Са 25%. То значи да је дала за раздужење Црне Горе 4 милиона и 250 хиљада, а за ових 6 срезова Баната 200 милиона. Ето неправде! Је ли то решење? Није то решење социјалних питања! (Један глас из већине: Али колико ми плаћамо пореза држави!) Ви плаћате зато што имате, исто тако као онај који шаље шест синова у рат, а нема можда ни пола хектара земље. Учињена је једна велика социјална неправда што се једнако раздужују они, који немају ни пола хектара земље и они који имају 100 хектара земље. Јер то није раздужење, него је то обогаћење богатих, а осиромашење сиромашних. Зато је онда Влада овако у пасивним крајевима и прошла. Ми тражимо социјалну правду, јер кад дође час да се ова земља брани, неће ови са 100 хектара ићи са сто пушака него можда ни са једном, а онај ће ићи са шест, или више синова и ако нема ни пола хектара. (Жагор).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине Јововићу, Ви треба са подједнаким поштовањем да говорите о свима крајевима

наше отаџбине, а не да правите разлике у родољубљу појединих наших крајева.

Павле Јововић (наставља): Ја кажем да појединци неће слати синове у рат према томе колико ко има хектара, него према томе колико их је ко родио и одгајио.

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Да нисте казали и ону реч „можда ни једну“, ја Вам ову опомену не бих ни упутио. (Жагор. — Један глас: А колико има тамо колониста Црногораца?)

Павле Јововић (наставља): Ја не знам колико их тачно има, али свакако треба да их има још десет пута онолико колико их је сада тамо, па да можемо бити сигурни да је Војводина наша.

Господо народни посланици, нама су све границе ове земље и ми у тој земљи тражимо правду, тражимо социјалну правду, ако хоћете да је бранимо.

Има једна изјава Претседника владе, дата у Новом Саду, са којом се ја потпуно слажем. Та изјава гласи овако: „Ни једну стопу наше земље нећемо пустити без крви, јер је наша отаџбина створена највећим жртвама на костима најбољих синова и крвљу наших најбољих синова.“ Ја се потпуно слажем са том изјавом и ту ћемо бити увек заједно. А да би се ова изјава господина Претседника владе могла и у дело привести, ми морамо наш народ духовно да зближимо, да би ову земљу могли јуначки бранити, као што смо је јуначки и створили. (Бурно одобравање).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик господин др. Бранко Чубриловић.

Др. Бранко Чубриловић: Господо, ми смо скоро при крају верификационе дебате и данас су се опет укрстила два мишљења, два политичка мишљења. Једно је мишљење тако зване владине већине, а друго је мишљење оних народних посланика које је бирао народ из опозиције, наглашаван из Удружене опозиције.

У земљи као што је наша, где влада диктатура од малих партијских система па од 6 јануара и све до данашњег дана, наш народ, слободан народ, опозициони народ, пошао је 11 децембра 1938 г. на изборе, може се рећи, отворених руку, чиста срца и јасна погледа (Жагор). А ви што ту седите, господо, које бирају разне владе кроз 20 година, ви у истини по ономе како ја хоћу да развијем тезу нисте народни посланици. (Жагор и протести на десници). Пољубите ви руку г. Стојадиновићу (Чује се са деснице: А ти г. Мачеку) Ја ћу Мачека у лице.

Господо, кад помислимо само, а ја свесно ово говорим, у каквом се тешком времену налази цело човечанство и кад помислимо на наше границе, које имају два велика народа као суседе, Немце и Италијане, који опасну и лукаву игру играју, ја вас онда питам, је ли паметно, или није, да се у том времену Срби и Хрвати у истини помире и пољубе, да би били равноправни. (Жагор).

Господо, ја сам свестан тога, да је, можда на први поглед, спољна политика данашњег режима оправдана, али упамтите старо Бизмарково правило и начело да су два пута на Исток: преко Чешке и Украјине на Русију и преко Југославије на Азију. Немојте се, господо, шалити. Земље се тешко стварају, а нестају за једну ноћ. Сетите се

само дивне Чешке земље. Ја сам њен ђак. Мени је Чешка друга отаџбина. (Милош Драговић упада у реч). Ти си, Драговићу, човек који странке продајеш. Ја сам Масариков ученик и др. Мачек је Масариков ученик, а ти га и не познајеш. (Упадице са деснице. — Граја).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Молим вас, господо, дозволите ми да у новој парламентарној средини имам част скренути вам пажњу на то, као и свима новим посланицима у овом Дому, да је акустика ове сале тако јака да се боље разумеју она господа народни посланици, која тихо говоре, а господа народни посланици која јако говоре и вичу изазивају само такву јеку да их не разумеју ни њихови другови а најмање их разуме претседништво. Ја то са жаљењем констатујем. Зато молим господина посланика да говори тише.

Др. Бранко Чубриловић (наставља): Господо, не сме се заборавити са колико је снаге чешки народ као словенски и демократски народ бранио јуначки Србију и братску Русију, и не може се заборавити са колико су снаге ти људи организовали своју земљу. Они су били, упамтите, оно коло Словена, који су доказали да могу да створе једну нову модерну државу, каква је била Чешка.

А видели сте шта би после Минхена, шта би за једну ноћ; а знате зашто? Нису успели да смире унутрашње односе, а то је доказало, господо, да унутрашња груба централистичка управа често пута може да разори оно што народи стварају вековима, деценијама и годинама.

Господин Љуба Поповић оборио се свом снагом на федерализам. Скоро да није рекао: Ја сам хиперцентралиста; али г. Стојадиновић, г. Слахо и г. Корошец све мало помало приближују се Купинцу и шаљу тамо делегате, и ја знам интимно, да се мире са такозваним купинчевим федералистом господином Мачеком.

Ја поздрављам државнички акт, и овде свечано изјављујем, који претставници српског народа, било с лева или са десна, реше унутрашњи проблем — измирење Срба и Хрвата — на било којој основи, само да будемо равноправна браћа и људи, ја ћу за сваку ту владу гласати од данас па док живим.

Ја нисам, браћо, био раније овде, иако сам имао право на то, јер већ 20 година браним са својом странком непоколебљиво и снажно споразум Срба и Хрвата, али бих имао право да у том питању апострофирам мога шефа, или људе са левице, да реше тај проблем, само понављам: није у питању ко ће направити споразум са Хрватима, него је важно да је то императив времена и прилика у којима живимо. (Одобравање и плескање на левици.)

Господо, ја сам 15 јуна 1938 године био у Купинцу са г. Мачеком. И да сам смео да објавим, да је било мрве слободне штампе, да сам смео да обрадим у слици, у причи, у једном малом чланку разговор Мачека са мојом малом личношћу, ви би увидели да хрватски народ, нарочито хрватски сељачки народ, признаје оно што је Србима најдраже: монархију и државну заједницу. (Одобравање и плескање на левици.)

Али, господо, господин Стојадиновић објавио је и објављује своје разговоре и своје састанке у

летцима и говори: Неће Хрвати Југославију; — недељива велика Југославија наш је идеал, наша је брига. Да је то тачно да сумњице Хрвате, видите и по томе што ова господа посланици Савске бановине никако не могу да се навикну на то да Хрвати и др. Мачек хоће ову заједницу, да хоће ову државу. А знате, браћо, кад се пође са становишта, да Хрвати хоће ову државу, кад се пође са тога становишта, расправиће се тада и слободно у Скупштини и ван Скупштине које је државно уређење боље: да ли централистичко, или широко-самоуправно или федералистичко.

Хрватски народ, у својој декларацији од пре неки дан, преко својих народних претставника, јасно каже, чујте браћо, (чита): „Међутим је српски народ најпре у такозваним пречанским крајевима, а затим и у Србији увидео, да је живот у државној заједници са хрватским народом могућ само онда ако се у тој заједници хрватском народу загарантује потпуна слобода и потпуна равноправност са народом српским. (Један глас из већине: Они имају већа права него ми! Јеси ли био у Керестинцу?) Оно тамо учињено је због хрватских бегова. Доба феудализма свршава се револуцијом, а бан Михаловић није ништа друго него хрватски феудалац.

Даље каже Хрватско народно заступство следеће: „Властодршци уместо да оберучке прихвате ову згоду, да се најтежи проблеми Југославије реше на задовољство Хрвата и Срба, а тиме на корист и спас државне заједнице, подузимају да продуже хегемонију над хрватским народом и против воље самог српског народа“.

Браћо и господо, као што видите, хрватско заступство, које је изабрано 11 децембра, јавно тврди да хегемонију над Хрватима не спроводи српски народ и српски сељак, већ властодршци др. Стојадиновић и његови другови. (Протести код већине.) И ја сво, господо и браћо, свечано изјављујем... (Чује се из већине: У име кога?)... У име Удружене опозиције свечано изјављујем да ако хрватски народ са оваквим намерама приступа српском народу, братски, демократски и равноправно, ја изјављујем да штогод братски хрватски народ у интересу ове земље напише и потпише, да ћемо ми братски прихватити и заједно с њим то потписати. (Граја код већине).

Да је влада г. др. Милана Стојадиновића поставила овакво питање српском народу: Хоће ли споразум и слогу са Србима, Хрватима и Словенцима, или неће, ја сам уверен да би српски народ одговорио: Хоћу споразум. Са киме? — Са Хрватима, које води Мачек и са Словенцима, које води Корошец. Господо, ови из Савске бановине највише се пунтају, а они су тлачили хрватски народ кундаком 20 година. (Гласови из већине: Читајте резолуцију г. Мачека!) Сад сам вам читао. (Граја на десници).

Не само, господо, то, да је за време изборне борбе г. Претседник владе поставио питање споразума Срба и Хрвата, него и још једно друго питање, питање слободе, права и демократије овога народа, видели би, где би било правде и ко би победио. Али г. др. Стојадиновић зовнуо је Богицу Кујунџића и казао му: Деде, Богица, абрихтуј лугаре да притискују, да дају шуме и изазивају терор у народу. Зовнуо је шефа учитеља, па је рекао: Хајд тамо међу учитеље, упрегни их у мој јарам, не у јарам државни. Па је упрегао и

Министра полиције: Ви кажете да није било терора, а да је било терора, господо, ја овде имам документа како је Влада смишљено спроводила терор.

Народни кандидат г. др. Иван Боснић-Ковачић пише своје другу, Министру за физичко васпитање Анти Мastroвићу, а ја ћу вам из писма цитирати само поједине пасусе. У писму прво каже: „Имам друштво коме бисте имали дозначити новац. Јавићу вам кроз два дана“. То је за корупцију. „То ће бити Соко, јер је тамо наш главни табор. Препоручујем да се одреди најмањи кредит од 15.000 динара у сврху помоћи Соколу“. И Соко сте корумпирали!

Пазите даље: „Док не дође терор г. Милана Стојадиновића, док не дође други поглавар, док се чиновницима не запрети и док не дођу и не прошећу по срезовима два до три добра агитатора, дотле, упамтите, нико неће да гласа за ову владу.“ Дакле, г. Стојадиновићу треба прво један штаб, а то је био Соко, коме су слали паре. Онда му је требало друго, срески поглавар и неколико агитатора са буцама и батинама или Југорас и да се онда нада успеху. (Граја на десници.)

Поред напред наведеног, требало би ојачати број жандарма у срезовима, без жаце не смете ни у цркву, да се то види и осети.“

Значи: жандарми се не зову у срез да пирују него да опозицију бију и у затвору туку. Даље, пазите даље, господо народни посланици, „глас би се морао платити половином“. Даље, овај летак каже, ово писмо каже „глас би се морао платити половином пре“, дакле, купити народ „половину пре, а друга половина после гласања“. Ово је писмо др. Иве Боснића-Ковачића, упућено Министру за гомбање г. Анти Мastroвићу.

Господо, ако апстрахујете да влада г. др. Милана Стојадиновића за време избора није имала дубљу државну и идеолошку парољу, ако апстрахујете то што је врло важно, па се упитамо да ли је ово што ми причамо све тачно и ако констатујемо да је тачно, мислите ли ви онда да сте ви она права народна скупштинска већина.

Господо, констатујемо да је влада имала једну идеолошку парољу и да је влада имала и већину, констатујемо то; а припитајмо се искрено по срцу, по доказу, по ономе што знамо, ко је гласао де факто за ту владу. За владу је прво гласала апсолутна већина ревизионистичких Арнауца на Косову и у Метохији. За владу су гласали сви хитлеризирани Немци и Мађари у овој земљи. Кад саберемо ове националне мањине и оно присиљених чиновника и запослених радника, ми ћемо израчунати да је влада добила анационалних и присилних гласова око 800 хиљада. (Протести код већине.) А, господо, за листу Владимира Мачека, носиоца идеје споразума и једних државних граница, гласало је 620 хиљада Срба чистих као срма, гласало је 730 хиљада Хрвата, гласало је дакле 1 милијон и 400 хиљада Србо-Хрвата. Међу овим Србима треба да нагласим да је гласала западна и источна Србија, стара јуначка Црна Гора и поносна српска Крајина, гласали су за слогу Срба и Хрвата.

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господине говорниче, молим Вас да наставите и завршите говор, јер Ваше време истиче.

(Приговори у центруму). Молим вас да не ометате господина говорника. Његово време истиче и он треба да заврши.

Др. Бранко Чубриловић (наставља): У име српског народа, у име државне идеје, ми смо гласали за др. Мачека; али смо гласали и зато да се са хрватског народа скине једанпут оков, кога су му разни ненародни режими наметнули на леђа. (**Јосип Цветић:** Немојте се бринуте за Хрвате! Уредите ствари у Босни!) У Босни је ствар уређена! Ја више волим Спаху него ти!

Српски народ је из своје племенитости, из свога инстинкта да чува ову земљу, да прошири братску равноправност гласао за др. Мачека, јер је против угњетавања и ненародне владе г. Стојадиновића и свих диктаторских режима, који су харали овом земљом у назад десет година.

Српски народ хоће да хрватски народ у овој земљи буде брат са братом; а оба народа, и српски и хрватски па и словеначки, хоће слободу, равноправност и демократију, пуну, целовиту, какву је имао наш народ у Србији до 1914 године. (**Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо:** То му је ова влада дала! — Један глас на десници: Говори у име свога среза!) Мој срез увек је у опозицији већ 20 година. (**Драгомир Стојадиновић:** Значи, никада нећете доћи на владу!) Ако Бог да хоћемо! Овде ће седети — показује на министарске клупе — др. Мачек, овде Љуба Давидовић, а овде Јоца Јовановић. (Веселост у дворани).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Молим Вас, господине посланиче, да завршите. Ваше време истиче.

Др. Бранко Чубриловић (наставља): Из свих ових разлога ви немате права да се назовете народним претставницима и Народном скупштином. (Бурни приговори у центруму и на десници).

Ја сам срећан да могу да утврдим двоје: Удружена опозиција бориће се све дотле док не буде извојевала слободу да би се после распустила ова Народна скупштина; и друга да оствари народну слогу Срба и Хрвата те демократију и права селачког народа. (Жагор и протести у центруму и на десници).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо народни посланици, ја нисам могао да разумем све што је народни посланик г. др. Чубриловић говорио, али, уколико је вређао Народну скупштину или један део њен, ја ћу то видети по стенографским белешкама и учинићу своју дужност.

Реч има известилац мањине народни посланик г. Трипко Жугић. (Приговори на десници). Молим господу народне посланике да прочитају Закон о пословном реду па ће видети да известиоци имају права и више пута да говоре.

Трипко Жугић: Господо, када се води дебата о верификацији посланичких мандата, ја не видим овде међу вама др. Корошца. То је други главни стуб ове Владе, коју ви тако потпомажете и мене то јако чуди, јер је он као Министар унутрашњих послова, који је водио ове изборе, требао да буде данас присутан. Моје је мишљење, господо, да он осећа и своју кривицу за невине жртве, које су пале за време избора па га зато и нема овде. Ми смо као мањина дали један кратак извештај, једну општу слику изборне борбе, али нисмо се упу-

штали у појединости, јер да смо писали један опширнији извештај, ми бисмо морали да га пишемо читав месец дана, да би саставили извештај о свима срезовима у целој земљи. (Гласови са деснице: Ми бисмо могли да пишемо годину дана!) Ја ћу да констатујем само извесне ствари, али не, господо, из оних жалби и оних докумената, које су поднели опозициони кандидати, него из жалби и оних докумената које су поднели кандидати са листе др. Милана Стојадиновића.

Господо, ред је и обичај у свима парламентарним земљама, када се врше избори, да кандидати иду у народ и траже поверење, да добију мандат, да иду у Народну скупштину. Међутим, шта се десило овде? Шта се десило у нашој земљи? Кандидати који су данас већином посланици у већини, долазе код Претседника владе и добијају тескеру, да с том тескером иду у народ, да добију мандат. (Протести на десници и узвици: Ви сте ишли у Загреб!) Господо, кандидати већине добијали су тескере за полицију. Поред те тескере, добијали су нешто у готову од новца, који је народ дао за државне и народне послове. (Протести на десници и узвици: То није истина!) Слушајте и немојте да добацујете. Узмите реч па говорите, јер ви нисте дошли овде да галамите и да гласате „за“ него да будете народни посланици. (Један глас са деснице: Не гњавите!) Ја не гњавим, него ви гњавите југословенски народ. Господо, у овој земљи, у којој већ десет година влада мрак, у којој нема слободе, у којој се не чује јавна реч, у којој не може доћи до изражаја људска мисао, није никакво чудо, што су се овако извршили избори, што сте ви преставници у овој Скупштини. (Стојадин Димитријевић: Чији сте Ви, претставник?) Ја сам претставник народа. (Стојадин Димитријевић: По чему сте Ви народни претставник, а ми нисмо?)... Сада ћу да вам докажем. Ја сам, господо, нашао у изборном материјалу неколико случајева, које ћу овде да наведем. Ја вас молим да ми то дозволите јер је то потребно и вама самима, да видите како су вршени избори у овој земљи. Ја ћу те примере навести само из вашег материјала. Видите, поред свег терора, корупције, фалсификата, обмана и подмићивања има и нових ствари које је овај режим др. Стојадиновића завео, приликом избора од 11 децембра.

Господо, ви нисте дошли овде у име народа него у име г. Стојадиновића и ви сте његови посланици. Ви немате начела, ви немате принципа него идете од владе до владе због својих личних рачуна. (Протести код већине).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Молим господо народне посланике да се умире. Надам се да су ово последњи трзаји изборне борбе и да тога више неће бити.

Тричко Жугић (наставља): Поред свега тога, господо, што су овако избори проведени, ја ипак рачунам на вас као на људе, као на синове ове земље, јер овде на крају крајева нису у питању интереси партије, већ су у питању интереси народа и државе, а најмање партије оне која се декретом ствара. Ви знате да се партија ствара одоздо из народа, међутим, ви сте припадници једне партије где су се удружили тројица... (Гласови: У чије име говорите?) Говорим у име г. Љубомира Давидовића који претставља исправност и част српске нације.— Видите, овде у Шумадији, у Сре-

зу орашком десио се овакав случај за време избора. Тамо је постојао један хајдук, неки Игњатијевић, који је био познат под именом Кореја. Тај хајдук је правио чуда по Шумадији. Убијао је људе, био је страх и трепет, и шта се дешава? Срески начелник, који је вршио изборе, тамо је удесио са једним јатаком тога хајдука да се тај хајдук убије у очи самог дана избора. Спремљени су плакати, спремљени су летци, јатак је добио револвер од полиције и убија Кореју баш у очи избора. Тога дана врши се напад на кућу једног опозиционара Гајића из Копљара, руше се прозори и врата на његовој кући и шири глас како је Кореја тамо нађен. Они су, господо, узели леш тога Кореје из начелства, ставили га на аутомобил и носили га по бирачким местима, доказујући како је тај хајдук нађен у кући тога опозиционара, како су многи опозиционари оковани па чак и Чеда Плећевић, опозициони кандидат, као јатак Корејин. Господо, тај срески поглавар, који је извршио такво дело, требало је тога хајдука да ухвати и да пронађе све јатаке у томе срезу. Међутим, он то није учинио већ удесио такво убиство да би на тај начин сузбио наше присталице у Срезу орашком, што није смео да учини.

Господо, наводим још један случај. Ми смо видели из једне жалбе коју је поднео један кандидат са листе Милана Стојадиновића, да је приликом гласања у Срезу босилградском гласало скоро 300 до 400 гласова за једног кандидата, а њихова имена нађена су уписана на листи другог кандидата, такође са владине листе. Овде је извршена анкета од стране Верификационог одбора и утврђено је да је један број гласача гласао за једног кандидата, а имена тих лица уписана су на листи другог кандидата, па је тиме утврђено фалсификовање гласова.

Исто тако имате чак и случај да је употребљен и авион за време избора. Тим авионом летео је један трговац из Ниша, пријатељ господина Цветковића, из авиона бацао летке кроз целу Моравску бановину, у којима је назван др. Мачек и све присталице др. Мачека да су издајнице и да нису за ову државу! (Повици из већине: То су измишљотине!)

Господо, шта је било и шта се дешавало ових избора? Било је свега и свачега. Било је корупције и фалсификата, било је заташкавања а било је и мртвих људи, али смо веровали да кад буду прошли избори да ће се са тим стати. Међутим, шта се дешава после избора? После избора дешава се да се људи затварају скоро по свима срезовима у великом броју, и да је чак у Срезу нишком маса људи на челу са свештеницима остала у затвору за време Божића само због тога што су протествовали, што претставници њихових листа нису могли да остану тамо где се гласало на дан избора.

Господо, немојте заборавити да је ово држава Срба, Хрвата и Словенаца. Немојте заборавити ни то, да је пре неки дан 91 човек био сакупљен у Загребу, који су на листи др. Мачека добили апсолутну већину у својим срезовима у овој држави и да је тамо одржана седница на којој је донета резолуција.

Господо, сви ми у овако тешком времену морамо водити рачуна о томе, а то је парадоксално, господо, да опозиција мора да чува државу од већине и Владе која треба да држи и чува земљу. (Чује се: Од чега да је чувате?) Ја говорим исти-

ну и тврдим, да се гони у очајање хрватски народ и тим се путем не сме ићи даље. Тај хрватски народ или, ако хоћете, хрватско племе, дао је др. Мачеку 800 хиљада гласова, што значи по једном слободном изборном закону, дао му је 100 мандата. Тај хрватски народ хоће ову земљу. Он хоће ову државу. (Чује се: Нека дође овамо!) Њему се не да да дође овамо.

Господин Претседник Владе на једном збору у Љубљани рекао је, да сви државни чиновници који не буду гласали за њега неће имати хлеба у овој земљи и да ће сви да изиђу напоље. Ја вас питам, господо, како је господин Претседник Владе и са којим правом је могао то да каже, он, који треба и мора да да пример државним службеницима како се служи држави и народу. Место тога он их приморава и тражи од њих да гласају за њега.

Ја разумем, господо, то, да Претседник Владе има право да води рачуна над чиновницима да буду на своме месту и да врше своју дужност тачно и исправно, али да тргују са својом савешћу, на то их не сме приморавати Претседник Владе. Видите, господо, ових избора не само да се упрегла цела полиција да врши изборе за рачун данашње Владе, него су мобилисани и остали чиновници као: порезници, шумари, финанси, па чак и просветни и судски чиновници, који су морали пуном паром да иду по селима, да раде за листу др. Стојадиновића. Страшна је то земља, господо, у којој један високи државни функционер, на пример члан Касације, члан Апелације, члан Државног савета или Главне контроле, мора да гласа тамо где му жандарм покаже прстом. (Повици са деснице: То није истина!) Све је то за вас неистина, јер ви сте сви колико вас има припадали разним партијама, мењали сте партије, мењали сте начела и ви ћете сви тако гласати докле буде седео овде др. Милан Стојадиновић. Али ја вас уверавам, онога момента ако др. Милан Стојадиновић падне, ви ћете сви гласати против њега. (Жагор.) Ваш претставник, који је мало пре говорио овде, г. Поповић, покушао је да брани извештај већине Верификационог одбора и атакирао је на говор г. Лазе Марковића. Тај његов покушај, уколико се тиче говора г. Марковића, није успео. Али ја сам приметно да је тај говор др. Поповића био у једној шаљивој форми, у ономе делу, где је говорио о успесима др. Милана Стојадиновића. Ја мислим да је то реванш г. Поповића г. Претседнику Стојадиновићу, који такође има обичај да говори шаљиво кад се обраћа вама. Он вас је пре неки дан назвао овако: „грдна шума посланика“. Ви сте, дакле, шума. (Један глас: А ви шта сте?) Ни сте духовити нимало!

Господо, навешћу вам још један пример у Срезу рачанском. Тамо је један државни шумар пуцао четири пута из револвера на др. Видана Благојевића, адвоката, старог радикала и некада доброг пријатеља вашиг Претседника владе. И случајно га није погодио. О томе постоји тужба код државног тужиоца за округ ужички и чак је оглашен као савременик и брат једног народног посланика који је међу вама. Ја сам навео овај пример само зато, да се види шта се дешавало у Шумедији, онда шта је могло бити на Северу и на Југу. (Жагор.)

Ви се овде хвалите да сте добили већину. Па, молим вас, да видимо каква је та ваша већина. Ви-

дите, листа др. Мачека добила је 1,364.000 гласова. То је признала и ваша Влада. А са листом г. Љотића ми смо добили 1,400.000 гласова, а ви сте добили 1,600.000 гласова. Е, господо моја, видите која је ваша гласачка војска, а ко преставља нашу гласачку војску. Ми смо добили чист елеменат српски и хрватски, а то је стожер, то је осовина ове земље. А кога је добила Влада г. др. Стојадиновића? Поред нешто мало Срба, она је добила националне мањине, добила је Немце, Мађаре, Влахе, Арнауце итд. А, господо, не заборавите да у сваком моменту ти национални елементи, којима признајем равноправност као грађанима, не могу бити ни од каквог значаја у спору који Влада води са народом, односно у регулисању међусобних односа између Срба и Хрвата. (Пљескање на левици.)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо народни посланици, за време дискусије нека господа говорници више пута су узели под анализу како је ко гласао за време последњих избора, и прављена је у томе разлика. Ја се осећам позваним да са овога места, као заступник Претседника Народне скупштине, изјавим да у Југославији нема грађана првога и другог реда. (Пљескање и бурни узвици: Тако је!)... и да свака права демократија захтева да се једнако поштују сви гласови. (Бурно одобравање.)

Тричко Жугић (наставља): На ову изјаву Претседника скупштине, изјављујем да у овој земљи постоје две класе грађана: грађани који су гласали за листу др. Стојадиновића и грађани који су гласали за листу господина др. Мачека. Да није тако, зашто би се онда они грађани, који су гласали за листу господина др. Мачека, данас у масама затварали. (Жагор.)

Господо, ја не признајем никоме од вас да је бољи Југословен од мене. Али, господо моја, у тој Југославији треба да се влада на споразуму Срба, Хрвата и Словенаца. (Жагор и упадице са деснице.)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Ја молим господо, да не упадају говорнику у реч, а господина говорника молим да заврши свој говор.

Тричко Жугић (наставља): Господо, шта видимо као резултат из ових избора? Видимо да је огромна већина Хрвата 100% прикупљена као чврста фаланга, око свога вође др. Мачека и хоће споразум са Србима и слободу и равноправност у овој земљи. Тако исто видимо, господо, један велики број Срба, оних који су гласали за листу др. Мачека и који су се уздржали од гласања да хоће споразум са Хрватима и слободу у овој земљи. (Глас из центрума: То није истина!) Јесте ли Ви поп?) (Јесам). Слушајте, господине, овај Дом, у коме седимо, саграђен је да у њему прави народни претставници воде државне и народне послове, а овај Дом није за литију да се гуди уз тропар. И ви имате да се јавите за реч ако хоћете да говорите, а не да ме стално прекидате.

Ја ћу, господо, пошто је овако, да завршим, али хоћу да констатујем још једну ствар у овој дебати, кад се има да изврши верификација посланичких мандата. Ми имамо једну велику масу раденика који су избачени из радионица, ми имамо масу чиновника који су ових последњих дана пензионисани и отпуштени само зато што су гласали

за листу др. Мачека и само зато што су вршили своју грађанску дужност по својој савести.

Тешка спољна и унутрашња ситуација, тешка финансијска ситуација и Хрватско питање, то су три тешка проблема која треба да се реше. Режим који је довео ову већину у Скупштину на начин, како је изабрата, нема могућности да реши ни један од ова три проблема. Овај начин на који ви овде решавате не даје народу да спава мирно.

Оно чиме хоћу да завршим свој говор требало би да буде захтев свих вас у овој дворани, јер то захтева и интерес наше земље, како због спољне тако и унутрашње ситуације, а тај је: да се пониште ови избори и да сви идемо кући, да се учини нов апел на народ, и да овде дођу прави народни претставници који ће бити на висини ситуације. (Одобравање на левици).

Господо, ја сам завршио свој говор и хоћу сад да прочитам једну изјаву.

„Влада г. др. Милана Стојадиновића извршила је 11 децембра 1938 године изборе народних посланика по Изборном закону, за који је она ускоро по доласку на власт сама изјавила да је изгубио свако морално и политичко оправдање, и зато је четири пута тражила и добила од Народног претставништва овлашћење за промену политичких закона, а у првом реду Закона о избору народних посланика. Ову преузету законску обавезу Влада г. др. Стојадиновића безобзирно је газила, иако су и посланици и сенатори ЈНС непрестано захтевали доношење новог Изборног закона.

Свесна да јој ни ова гажења законских обавеза неће осигурати успех на изборима, Влада г. Стојадиновића је изигравала Изборни закон готово у свима његовим одредбама. Избори од 11 децембра проведени су уз нечувене повреде закона и Уставом гарантованих основних права грађана. Најсуровији притисак власти, хапшење и прогонање бирача, кандидата и претставника опозиционих листа, хапшење и држање у затвору за све време изборне борбе чак и једног носиоца Земаљске опозиционе листе, јавно куповање гласова, као и фалсификовање гласачких спискова, утврђено је неоспорним доказима и показује сву незаконитост и неистинитост објављених званичних изборних резултата.

Једино овако радећи могла је Влада г. Стојадиновића довести у Народну скупштину већину Југословенске радикалне заједнице. Насупрот свему овоме остаје изнад сваке сумње неоторива чињеница да 1,395.958 гласова, које је у таквој изборној борби сама ова Влада званично морала признати листама опозиције, претстављају праву народну вољу. Терор који се и после избора у свима могућим облицима врши против бирача опозиције у многим крајевима земље очигледно доказује да Влада г. Стојадиновића и сама зна да ни она ни њена већина у Народној скупштини немају поверења у народу.

Пошто је утврђено да су избори вођени незаконито, сигурно је да је Влада таквим изборима силом и вештачки створила себи већину, према томе, са наслоним на овакву незаконито створену већину нема Влада моралног ни политичког оправдања уопште, а нарочито у овим тешким и судбоносним временима, пуних неизвесности и опасности, да претставља Краљевину Југославију. Зато посланици опозиције најодлучније протестују против овако вођених избора и изјављују да неће

учествовати у гласању о верификацији посланичких мандата, оспоравајући Влади и њеној већини да могу радити и решавати, јер не уживају право поверење народа. (Одобравање и плескање на левици).

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Реч има г. Министар унутрашњих послова.

Министар унутрашњих послова Милан Аћимовић: Господо народни посланици, ми смо данас у овоме Дому чули приговоре који се односе на изборе од 11 децембра прошле године. Ти су се приговори чули, како са стране господе посланика из мањине, тако и са стране господе посланика из већине.

Пре сваког излагања желео бих да изјавим своју захвалност господи говорницима, како онима из већине, тако и онима из мањине, на свима добронамерним примедбама и криткама, које ћу ја, радећи у своме ресору, имати у виду.

У својој критици избора од 11 децембра прошле године, представници мањине у Верификационом одбору дали су одвојено мишљење, у коме тврде да ти избори нису били правилни. Они наводе да ти избори нису могли бити правилни због самог Изборног закона и због начина на који су они проведени.

Што се тиче самог Изборног закона, мислим, господо народни посланици, да то питање не долази у обзир у овој дискусији, пошто се овде води дебата о верификацији мандата... (Плескање на десници и узвици: Тако је!)... а не о реформи Изборног закона.

Ми знамо, господо народни посланици, да се онај који је на изборима изгубио и слабо прошао, обично на првом месту жали, да Изборни закон није добар. (Плескање и одобравање у центруму и на десници). Факат је, међутим, да су по овоме Изборном закону учествовали у изборима од 11 децембра све политичке групе у нашој земљи. Необично је мало да се на овај Изборни закон жале и они, који су се 1935 године њиме обилно послужили.

У погледу пак самог начина избора и правилности њихове, претставници мањине у Верификационом одбору у свом одвојеном мишљењу, као и г. г. говорници мањине у својим говорима, које смо данас овде чули, нарочито наглашавају, да је Влада ставила у службу своје листе целокупан апарат и да је преко органа управне власти тобоже спроводила терор, док је опозицији била ограничена и сама слобода изборног кретања и агитације. На тај начин, како се каже у извештају мањине Верификационог одбора, Влада је створила неједнакост међу кандидатским листама.

Свима нама, господо народни посланици, још је у живом сећању ток децембарских избора и ток изборне кампање која им је претходила. Небројени зборови и конференције опозиционих група и кандидата, који су се свакодневно држали по свима крајевима наше земље, мислим да најбоље демантују оваква тврђења. О свим тим зборовима и конференцијама писала је, како се добро сећамо, не само штампа у Београду већ и она у унутрашњости.

Тумачећи постојеће законске прописе либерално, Краљевска влада је пружала широке могућности свима политичким групама и кандидатима да пред народом изложе свој програм и они су то чинили прелазећи у својим излагањима често

и границе дозвољенога. (Одобравање код већине и узвици: Тако јел!) У оквиру Устава и постојећих закона, била је пружена свима широка могућност за изборну акцију на терену. Само у оним случајевима где је та делатност прелазила преко граница које је закон обележио, државна власт је интервенисала и старала се да се очува ред и мир.

Међутим, господо народни посланици, објективно разматрање изборних чињеница пружа нам мало друкчију слику од оне какву износи пред нас извештај мањине Верификационог одбора и како се то труде да нам је претставе господо говорници из опозиције.

Тврђња о неком терору од стране органа власти мислим да не одговара правом стању ствари, јер се баш поводом ових избора у нашој јавности формирало мишљење да је терора заиста било, али да тај терор није вршен од стране органа власти, него од стране припадника извесних опозиционих политичких група. (Бурно одобравање на десници и узвици: Тако јел!)

Што се тиче ваљаности самих избора, на шта су се говорници из мањине такође освртали, могло би се рећи да су се о томе питању изјаснила законом одређена и позвана тела, као што су Главни бирачки одбор и Верификациони одбор, па ћете у томе погледу и ви, господо народни посланици, имати; као најкомпетентнији, да донесете своју одлуку.

У колико се пак истиче некоректан став органа државне власти, ја могу, господо народни посланици, да вас обавестим, да је мој уважени претходник г. др. Корошец још октобра месеца прошле године издао наређење свима властима и органима унутрашње управе, у коме је нарочито нагласио, да они морају савесно и по закону вршити своју дужност и да поред тога морају осигурати мир и ред и омогућити несметано гласање сваком грађанину наше земље. (Одобравање код већине).

У колико су се, господо, неки од ових органа огрешили о закон и нису вршили своју дужност, како је то законима и овом наредбом било одређено, према таквим органима ће бити предузете и одговарајуће законске мере.

Са стране пак господина говорника из већине учињени су приговори, да у извесним крајевима наше државе органи унутрашње управе нису у довољној мери осигурали слободу како у изборној кампањи тако и на сам дан избора, и тако није могло свуда да дође до пуног изражаја право народно расположење.

Господо народни посланици, сваки избори претстављају у извесној мери поремећај нормалних прилика и проузрокују промене у односима политичких група и политичких људи. Изборе готово увек прате извесне појаве, које претстављају одступање од нормалнога реда. Ми можемо сада, када је прошла изборна психоза, када су се изборне страсти стишале и када се хладније гледа на протекле изборе, констатовати, да ови избори спадају релативно у најмирније изборе, изузев извесних крајева у нашој земљи. Сетимо се, господо, ситуације све до на неколико дана пред изборе, када је са свих страна указивано, да се изборна борба развија сасвим нормално, да се органи власти држе потпуно коректно, тако да је сам тај факат скретао на себе особиту пажњу свих политичких група и људи, који су у овим изборима били ангажовани.

Живља борба настаје тек на неколико дана пред изборе и у тај временски период падају у главном и они случајеви који су овде изнети, а који су се на терену догађали.

Као што сам мало пре рекао, изборе увек прате извесне појаве, које претстављају одступање од нормалнога реда. Отуда и неке од ових појава и ситнији инциденти, који су пратили ове наше изборе, могу бити и разумљиви. Али никако не може бити разумљиво и схватљиво, што су извесне присталице неких политичких група били изгубили осећање за меру шта је допуштено, а шта није допуштено. Зато, господо, имамо знатан број појава које не претстављају обичне изборне ексцесе, већ знатно задиру и у сам криминал. Има доста случајева, где се грубо насртало на личну и имовну безбедност политичких противника, па не само да се насртало на изразите политичке противнике, него и на оне који нису онако мислили, како су извесне групе и извесни људи желели.

Овакве појаве у неким крајевима наше земље, као и разне озбиљније претње створиле су једну тешку психозу, једну мучну ситуацију, где заиста право расположење бирача није могло доћи до пуног изражаја. На једној страни напади на личну и имовну безбедност, на другој страни психички терор било је у истој мери неподношљив.

Ја могу, господо народни посланици, да вас уверим да су власти свуда поступале, како је то законом прописано, али услед знатног броја тих безаконја, није се можда могла увек и на време пружити пуна заштита угроженим и нападнутим добрима. Зато сам, после избора, наредио, да се по свима случајевима безаконја спроведе хитан поступак, у колико то већ није било учињено и да се кривци приведу заслуженој казни.

Уколико је пак била нанета штета приватним добрима, наредио сам да се и ту, у што је могуће краћем року спроведе поступак, прописан Уредбом о накнади штете злонамерно учињене, како би оштећена лица била обештећена.

Са жаљењем морам да констатујем, да је и после избора, па чак и последњих дана, било извесних појава на терену, а нарочито у Савској и Приморској бановини, које нису у складу са законом. Има извесних људи, код којих схватање о грађанској дисциплини и схватање о потреби поштовања законског реда и поретка, није на оној висини на којој би требало да буде. И после избора, с времена на време, догађало се да ти људи нападну на оне, који су приликом задњих избора гласали друкчије него што су то они желели. Али, господо народни посланици, констатујући ово на једној страни, ја на другој страни морам истаћи, да је ових појава све мање и мање. У свим овим случајевима, који су се догодили после избора, надлежни органи пружили су одмах законску заштиту и предузимали сходне мере према онима који су се о закон грешили, па ће тако и у будуће чинити.

Краљевска влада и ја као ресорни министар, у чију надлежност спада старање о реду и безбедности у земљи, хоћемо да свима грађанима, широм наше простране отаџбине, загарантујемо ред и безбедност. (Бурно одобравање и плескање код већине). Ми ћемо настојати, да се закони наше државе подједнако примењују у свима крајевима, а тражићемо да се ти закони поштују у једнакој

мери од стране свију и свакога. (Бурно одобравање и плескање код већине).

Они пак који би хтели да наруше тај ред морају знати да је државна власт довољно јака и моћна и да ће увек имати снаге да их примора на поштовање закона и поретка. (Узвици код већине: Тако је!)

Један од првих императива Краљевске владе јесте осигурање реда и безбедности у земљи, и ја вас уверавам, господо народни посланици, да ће Краљевска влада у овом правцу конзеквентно и одлучно поступати. (Бурно одобравање и плескање код већине).

Овакво поступање не значи никакву промену у унутрашњој политици, коју је Краљевска влада и досада спроводила, нити значи неко наговештавање ма каквих прогона или насиља од стране државне власти. То значи само примену постојећих закона и завођење реда у оним крајевима где је он био чешће нарушаван од стране извесних људи.

Дужност је моја, као и свих мојих подређених органа, да потпуно осигурамо ред и мир у земљи, јер само у таквој ситуацији могу се на миру проучити сви проблеми па и т.зв. хрватско питање, о коме је такође данас овде било речи.

Држим, господо, да нема политичке групе, да нема политичког човека у Краљевини Југославији, који би био противан његовом решењу. Али постоје различита гледишта у погледу начина на који ово питање треба решити.

Претседник Краљевске владе г. др. Стојадновић досада је у више махова јасно формулисао гледиште Краљевске владе по овом питању.

Ја, господо, са овога места не бих имао ништа ново да додам са своје стране, сем то, да се само у једној сигурној и мирној атмосфери могу свестрано размотрити, проучити и решити сва актуелна питања наше унутарње политике.

Извлачећи закључак из свега онога што сам напред рекао, извлачећи закључак из говора господе предговорника, мени се чини, да ћу погодити мишљење већине овога високог Дома, ако на крају изјавим ово:

Нашој земљи и нашем народу потребно је да ти на једној страни савесну, спремну и поштену управу, а на другој страни ред и законитост. (Бурно и дуготрајно плескање код већине и повици: Тако је!)

Томе задатку ће се Краљевска влада свесрдно посветити и нада се да ће у своме раду наићи на потпору Народне скупштине. (Бурно и дуготрајно плескање код већине и повици: Живео!)

Претседник Верификационог одбора Стеван Ђирић: Господо народни посланици, дискусија о извештају Верификационог одбора завршена је. Прелазимо на гласање. Гласаће се седењем и устајањем. Зато молим сву г.г. народне посланике да

заузму своја места. Господа народни посланици, који примају извештај одборске већине, седеће, а господа која не примају извештај одборске већине устаће. (Сви седе). Објављујем да је извештај већине Верификационог одбора једногласно примљен. (Бурно плескање).

Господо народни посланици, тиме су и сви предложени мандати у томе извештају оснажени. (После објављеног резултата гласања улазе у дворану посланици са леве стране, који су за време гласања били отсутни, да би заједно са осталим посланицима из већине положили заклетву).

Према Закону о избору народних посланика, г.г. сенатори и народни посланици имају да се одлуче за један или други мандат. Исто тако према § 21 Закона о избору народних посланика г.г. народни посланици, који су изабрани на више места, имају да за три дана саопште Народној скупштини, који мандат задржавају. А по § 12 Закона о избору народних посланика г.г. народни посланици, који су у исто време и претседници општина, имају одмах да саопште, да ли задржавају мандат или претседништво општине.

Господо народни посланици, прелазимо на другу тачку дневног реда: на заклетву. Молим вас да устанете и да сваки, према прописима своје вере, дигне три прста или метне руку на срце и изговори самном ове речи: (Сви народни посланици устају и са господином Претседником изговарају следеће речи из заклетве):

„Ја заклинам се да ћу Краљу бити веран, да ћу чувати изнад свега јединство народа, независност државе и целину државне области, да ћу Устав чувати и добро народа пред очима имати“.

Господо народни посланици, нека Вам је срећно и Богом благословено! (Бурно плескање и узвици: Живео!)

Изволите, господо народни посланици, остати сваки на свом месту. Господа чиновници поднеће вам на потпис текст заклетве, који треба у мом присуству да потпишете. (Настаје потписивање заклетве).

Господо народни посланици, пошто сте сви потписали заклетву, тиме је дневни ред ове седнице исцрпен. Треба сада да утврдимо дневни ред наредне седнице.

Имам част предложити вам као дневни ред за наредну седницу: избор Претседника, три Потпретседника и пет секретара Народне скупштине. Прима ли ово Народна скупштина? (Прима!) Објављујем да је дневни ред примљен.

Ову седницу са вашим пристајком закључујем и наредну са примљеним дневним редом заказујем за сутра у 10 часова пре подне.

Седница је закључена у 20.15 часова.

